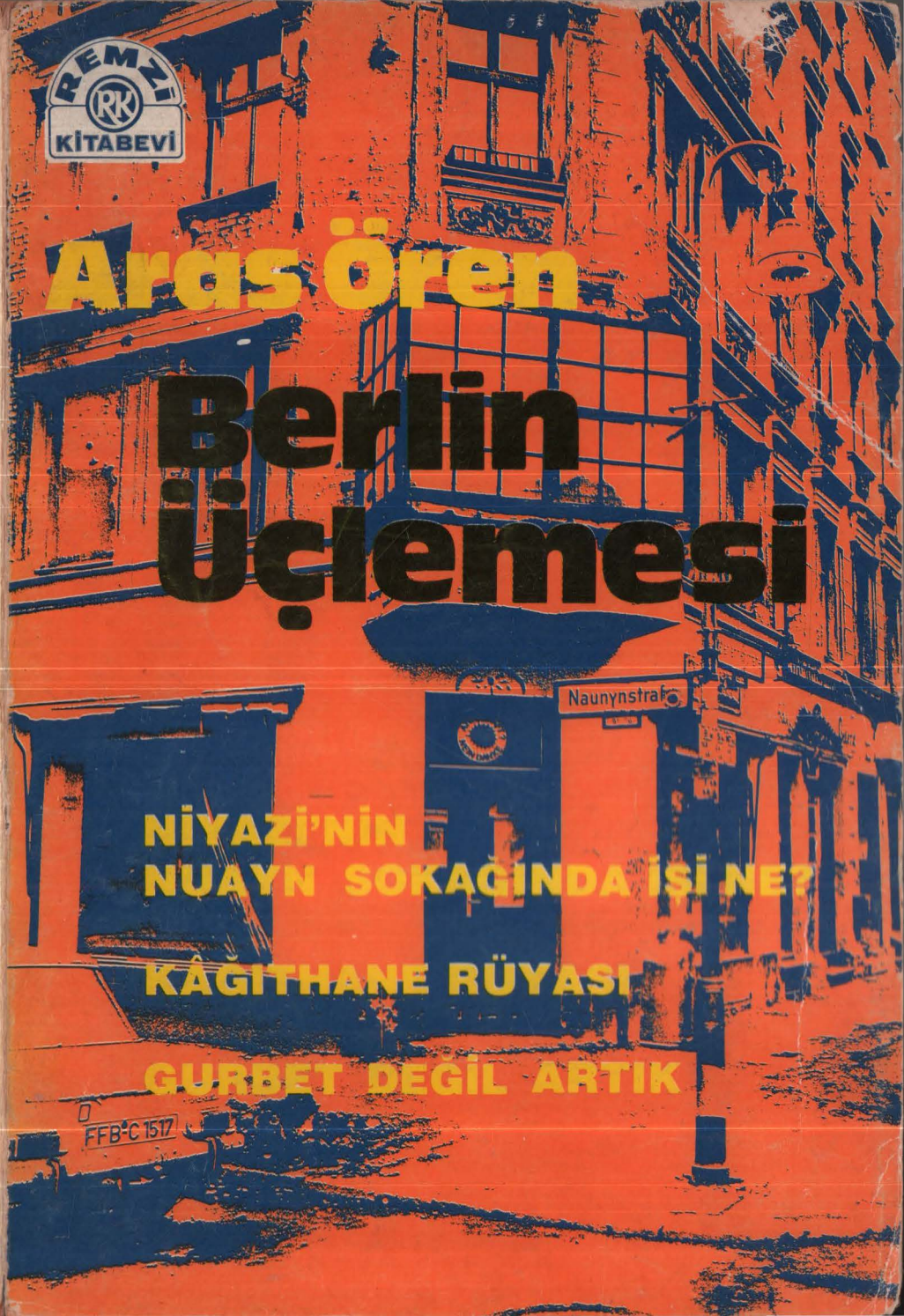
BERLİN ÜÇLEMESİ Aras Ören

REMZİ KİTABEVİ

Aras Ören

Berlin Üçlemesi

NİYAZİ'NİN NUAYN SOKAĞINDA İŞİ NE?

KÂĞITHANE RÜYASI

GURBET DEĞİL ARTIK

REMZİ KİTABEVİ

BERLİN ÜÇLEMESİ

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ : 75

Birinci Basım : Aralık 1980

BERLİN ÜÇLEMESİ

1. Kitap: NİYAZİ'NİN NAUNYN SOKAĞINDA İŞİ NE?
«Was will Niyazi in der Naunynstrasse» adıyla ilk kez 1973 yılında Almanca olarak Berlin'de Rotbuch Yayınevince basılmıştır. (Dördüncü baskı 1977'de).

2. Kitap: KÂĞITHANE RÜYASI
«Der Kurze Traum aus Kâğıthane» adıyla ilk kez 1974 yılında Almanca olarak Berlin'de Rotbuch Yayınevince basılmıştır.

3. Kitap: GURBET DEĞİL ARTIK
«Die Fremde ist auch ein Haus» adıyla ilk kez 1980 yılında Almanca olarak Berlin'de Rotbuch Yayınevince basılmıştır.

Her üç kitabın da toplu yada tek tek bütün Copyright hakları Berlin'de Rotbuch Verlag'a, sadece Türkiye'de, Türkçe basım ve yayımı Remzi Kitabevi'ne aittir.

EVRİM Matbaacılık Ltd. Şti.
Selvili Mescit S. 3 Cağaloğlu - Istanbul 1980

Aras Ören

Berlin Üçlemesi

(Poem)

1. NİYAZİ'NİN NAUNYN SOKAĞI'NDA İŞİ NE?
2. KÂĞITHANE RÜYASI
3. GURBET DEĞİL ARTIK

REMZİ KİTABEVİ
ANKARA CADDESİ, 93 - ISTANBUL

Aras Ören : 1939 yılında İstanbul'da doğdu. Lise sıralarında yazmaya başladı. 1959 yılında Gençlik Tiyatrosu'na katıldı. Gençlik şiirlerini «Terkedilmişlerin Akşamı» (1960), «Pek Büyük Gözlerim» (1964) adıyla iki kitapçıkta yayınladı. 1962 ve 1965'te olmak üzere iki kez Almanya'ya gitti; her iki kez de birer yıldan fazla kaldı, kaçak işçilik yaptı. 1969 yılına kadar, aralarla, tiyatro oyunculuğunu sürdürdü. «Kör Oidipus» (1966), «Bay Timon'un Acılı Güldürüsü» (1968) gibi oyunlar yazdı. 1969 yılında, yerleşmek üzere Berlin'e göçetti. Akort işçiliğinden, yük taşıyıcılığına; şoför muavinliğinden, yapı işçiliğine; meyhaneciliğe kadar çeşitli işlerde çalıştı. Şiirlerinden ilk seçmeleri 1970 yılında Almanca «Çiçek Yerine Diken» adıyla, iki hikâyesini 1972 yılında az sayıda ve taş baskı olarak yayınladı. «Berlin Üçlemesinin» üç kitabı dışında Almanca: Özel Sürgün, Şiirler (1977), Almanya Bir Türk Masalı, Şiirler (1978), «Lütfen Çağırmayın Polis..» Roman (1980), kitapları çıktı. «Bir Odisse'nin Ortasında» adlı şiir kitabı 1981'de çıkacak.

Aras Ören, 20'nin üstünde filme de oyuncu ve senaryo yazarı olarak katkıda bulunmuştur.

«Berlin Üçlemesi»nin birinci ve ikinci kitapları, Alman Televizyonunca filmleştirilmiş, ikinci ve üçüncü kitaplar radyofonik oyun haline getirilerek yayınlanmıştır.

Aras Ören, halen SFB, (Berlin Hür Radyosu)nda redaktör olarak çalışmaktadır.

Önsöz

HOŞGELDİN ARAS ÖREN..

Doğruyu açıklayabilen kitaplardan dünkü Berlin'i öğrenebiliriz. Ama bugünkü Berlin'i, daha doğrusu Berlinler'i nasıl anlatmalı?

Alman Demokratik Cumhuriyeti sınırları içinde koca bir şehir.. 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra, iki milyona yakın insanın yaşadığı büyükçe bir bölümünü ortasından alıp ayırmışlar. Şimdi herkes buranın Batı Almanya'ya bağlı bir şehir olduğunu sanıyor; hayır, «müttefiklerin denetiminde» bir şehir. Batı Berlin 12 ilçeden oluşuyor; bütünü 20 ilçe.. Batı Berlin 480 kilometre kare; bütünü 883.. Eski Berlin'in içinde bir «İç Berlin»dir burası. Çevresini insan boyunu aşan duvarlar ve dikenli mikenli tellerle çevirmişler. Günümüzdeki bütün sınıflı toplumların şehirleri gibi çelişkilerle dolu... Eskinin büyük alışveriş, yönetim, konuklama, eğlence merkezleri kenarda köşede kalmış; buna karşılık ikisinde de yeni «sentrum»lar oluşmuş...

Acayip işçi mahallesi Kreuzberg bir ayrı, yüzyılın başında yapılmış işçi evlerinden oluşan Neukölln ve villalarıyla ünlü Wansee yanları bir ayrı..

Birazcık palazlanan Almanlar, yoksul mahallelerden kalkıp varsıllık bölgelerine taşınıyorlar. Yoksul bırakılan Alman işçileri bunların yerlerini alıyor. Onların da boşalttığı yerlere daha yoksul olan yabancılar geliyor. İçlerinde Türklerin çoğunluğu oluşturduğu yabancı işçilerin «getto»laşması bu olaydan doğuyor.

Şimdi Batı Berlin, alanları, sokakları, parkları, kavşaklarıyla, sanki dünyanın her yerinden yüzer, biner deste insan getirilmiş gibi uluslararası görünüşlü gerçekten acayip bir şehir.. Düşünün, bir şehirde 200 bine yakın yabancı, her on kişiden biri.. Dışardaki sosyalist Berlin'e vizeyle giriliyor. Onun yenilenişi, düzeni başka.. O da, bu da, ne kadar sürecek, bugüne kadar böyle gelen yaşam yarın nereye varacak; insanı adımbaşı durduran, düşündüren bir soru...

Resmî istatistiklerin dediğine göre şimdi Batı Berlin'de 100 bin Türk yaşıyor. Her yirmi kişiden biri.. Eşleri ve çocuklarıyla birlikte yeni göçmen işçi Türkler bunlar.. İnsan Kreuzberg'e, Neukölln'e, Wedding'e girdiği zaman, Almanya'da mı, Türkiye'de mi bulunduğunu düşünmeden edemiyor. Ama ne o, ne bu? Yada, hem o, hem bu..

Öteki yabancı işçilerin de Türklerden ayırdı yok. Türk, Yunan, İtalyan, İspanyol, Yugoslav, Kuzey Afrikalı; yürümekte, çalışmakta, yalnızlıkta biribirinin tıpkısı... Batı anaparasının verdiği büyük mayayla 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra patlayan yeni endüstrinin işgücü açığını ucuz yoldan kapatmak için getirilmiş yoksul ülkeler işçileri hepsi... Batı Almanya'da şimdi bunlar dört milyon. Avrupa'da 22 milyon oldukları söyleniyor..

İşçi diye getirilmişler ama, Max Frisch'in ünlü sözüyle saptandığı üzere, geç de olsa «insan» oldukları görülmüş. Okuyacak çocukları, bakılacak eşleri, gelenekleri görenekleri, alışkanlıkları, tutkuları, tepkileri, sevgileri, öfkeleri, kavgaları ve bir dünya sorunlarıyla, yoksul ve kırsal tarım alanlarından bir sürü fabrikalı, dumanlı elektrikli, makineli, bilgisayarlı endüstri dünyasına taşınmışlar. «İki yıl için» diye getirilmişler, «Beş yıl için» diye avutulmuşlar, yirmi yıl geçmiş, «nedense» dönmemişler. Şimdilerde «çifte pasaport» ve «seçim hakkı» diye dayatıyorlar. Atsan atılmaz, satsan, bir iki kez satılmışlar, bir daha kolay kolay satılmazlar. Örgütler doğmuş. Şu dinden, bu soydan demeyi bırakıp hem kendi aralarında, hem Alman emekçileriyle dayanışmalara, en azından bunun deneyimlerine başlamışlar.

Türkiye, önce azdan azdan, kaçak maçak başlayan bu göçü, «içerdeki işsizliği bir süre hafifletmenin aracı» gibi gördü; bugün de «çok sıkışık döviz durumunu kurtarmaya yarayan bir oluk» gibi görüyor; ama o insanlar kendi kendileri için neler duyup düşünüyorlar? Yılda birer kez izine gelip gidişlerinde üçer beşer yüz kişilik kocaman uçaklar kaldırıyorlar. Karayollarında, gümrük kapılarında, pasaportlarının damgalanması günler süren büyük yığınlar oluşturuyorlar. Göçmen işçi trafiğinin en yoğun olduğu «E-5» yolunun çağdaş nitelikte roman ve hikâyeleri yazılıyor. Her dilden gazetelerin kurumlaşıp basıldığı, satıldığı, radyo ve televizyonların saatler ayırmak zorunda kaldığı yabancı işçi öbekleri; sınıf bilinciyle büyük caddelerde yü-

rüyüş, alanlarda gösteri yapıyorlar. İş yerlerinde dayatmalar, diretmeler. Görür gözü, düşünür kafası olan egemenler, elleri çenelerinde, düşünüyorlar..

Kreuzberg'te Naunyn Sokağı, adını 1799-1860 yılları arasında yaşayan eski Belediye Başkanlarından Franz Naunyn'in adından alıyor. Uzaktan, güvercin yuvalı kayalar gibi görünen arka avlulu evlerin sokağa bakan yanlarında varsıllarla orta durumlular, arka yanlarında ise o zamanki işçiler, özellikle göçmen işçiler otururlardı. O zamanki endüstrinin gereksindiği işgücünün bir bölümü Polonya'nın, Şilezya'nın kırsal alanlarından gelmişti. Kömür bölgesi Ruhr'da bunların yüz binlercesi saçılmış savrulmuş, eriyip gitmiş. İtalyanı, Fransızı da gelip çalışmış ama onların çoğunluğu dönmüş. Polonyalılar, itilip kakılma, burnu büyük Almanlarca horlanma pahasına, dönmeyip kalmışlar. Dillerini, geleneklerini yitirip gerçekten erimişler. Bugün sadece «ewski», «yewski» diye biten soyadları var telefon rehberlerinde.

Bugünkü Türklere ve öteki yabancı işçilere bakarken dünün Polonyalılar örneği sık sık anımsanıyor. Madenciliğin ve endüstrinin yeni işgücü gereksinimi durmuyor. Almanların nüfus grafiği 100 yıl önce aşırı derecede (‰ 15 filân) artıyordu, şimdilerde aşağı aşağı düşüyor. Bu düşmenin de etkisiyle, yabancı işçilerin birden artan varlığı hemen göze çarpıyor. Sadece Türklerin çocuk sayısı yarım milyondan fazla. Doğum oranlarının da maşaallahı var. Artık yeni geleceklere kapı açmasalar bile, bugüne kadar gelip birikmişleri kendi ölçülerine göre eğitip işçi, yada orta derceli meslek sahibi yapmanın olanaklarını arıyorlar. Üniversite ve akademi okuyup sanata, bilime, yönetime karışacak kadar yetişmenin diplomasını veren cimnazyumların, yani liselerin kapıları dar mı dar. Bu daracık kapılardan girebilen Almanların kendi içindeki oranı %15, %18 kadarken, sözgelimi Türklerin oranı %1'de takılıp kalıyor. Bunlar on sekizinde, yirmisinde, tepki dolu ikinci kuşak gençleri.

Türk işçileri, kendileri bile kendilerine, «Dönecek miyiz, kalacak mıyız?» diye soruyorlar sık sık. Yanıt kendilerince de zor. Ama bir de tarih denen şey var. Yaşam, insanları bakanlardan, başbakanlardan daha şaşmaz ölçülerle yönetiyor. İnsanların duyguları, tepkileri var. Duygusallıkları var. At üstündeki gelin, «Bana bakmayın, ben hem ağlarım, hem giderim!» demiş

ya; hem dönmeyi konuşup hem de kalacak olanların, hattâ «kalan»ların oranını istatistikler daha bilmiyor. Ama sezgi gücü genellikle biliminkinden keskin olan sanat, gerçeğin bütününü değilse bile bazı bölümlerini yakalamış durumda..

Ozan Aras Ören, öteki ozan ve yazar arkadaşlarıyla yıllardır Batı Almanya'da, Berlin'de bu gerçeği yaşıyor ve yazıyor. Gelip gitmiş, kaçak işçilik yapmış, 1969'da «Artık yerleşmek gerek!» demiş. Uzunca boyunun üstünde dengeli bir baş ve çevresine her zaman şaşarak bakan kocaman iki göz; durmadan araştırıyor, soruşturuyor. Türkiye'de sinema, tiyatro serüvenlerine karışmış, şiirler yazmış, gençlik ürünlerini iki kitapta toplamış, ama «Yerleşmek gerek!» dedikten sonra bavulunda getirdiği kültürü yeni kazanımlarıyla yoğurup birleşimler bulmuş, bu dönemde uzun soluklu şiirler, bambaşka havada hikâyeler ve romanlar yazmağa başlamış.

Pek doğal olarak Türkçe yazmış Aras Ören. Çevirmenler Almanca'ya çevirmiş, kitapçılar Almanca basmışlar. Almanca kitaplarının sayısı on'a varıyor. Öteki Avrupa ülkelerinde de adı üstünde önemle durulan, okunan bir ozan... Dergilerde, radyo ve televizyon programlarında da sık sık görünüyor. Son aylarda, daha önce Heinrich Böll'ün, Günter Grass'ın, İlse Alchinger'in de aldığı Batı Alman Kültür çevrelerinin önemli ödüllerinden birini almış olması Aras Ören'in sadece Almanya'daki değil Türkiye'deki önemini de artırıyor.

Dışarda bunca tanınan ozanımız ne yazık ki çevre yokluğu, kâğıt kıtlığı gibi nedenlerden ötürü Türkiye'de bilinmiyor. Kitaplarının Türkçe basımı, ne orda, ne burda yapılmadığı için, Türkler bakımından «yok» sayılan bir ozan durumunda kalmış. Onun getirdiği yeni şiir tadından Türkçenin okurlarını yoksun bırakmak elbette doğru değil. Bu yoksunluğun ne kadar acı olduğu, sadece bu «üçleme» okunduktan sonra bile anlaşılacak.

«Berlin Üçlemesi» alışageldiğimiz şiir kitaplarına benzemiyor. Destan gibi, uzun soluklu bir şiir onun şiiri. Aras Ören kendisi bu tür şiir için eski Yunanca'nın «poem» sözcüğünü yeğliyor. Zaten onda tâ Homeros'tan süzülüp Yunus'tan, Nazım'dan, Brecht'ten geçerek oluşan halis bir şiir özsuyu var. Kendine has, özgün, hemen hemen hiçbir ozanımızınkine benzemeyen bildiğimiz Alman ozanlarından da oldukça ayrılan bir özsu ve özellik...

Aras Ören, Batı Almanya'da bir buçuk milyonu aşan insanımızın, Avrupa'daki 22 milyon göçmen emekçinin yaşamını konu alıyor şiirine. Bütünü hikâye etmiyor, Kreuzberg'i ve Naunyn Sokağı'nı kesit olarak alıyor; ama bütünü görmekten, göstermekten de geri kalmıyor. Kavrayan, geniş planlar içinde ayrıntılar veren usta bir anlatıcı o; onun için en uygun sözcük «ozan».. Düzyazıda çalıştığı zaman bile...

Berlin'de tanıdım kendisini ben. Almanya'da basılan Türkçe yayınlarda gördüğüm tek tük şiirinden başka yapıtını bilmiyordum. Almanca basılan kitaplarının Türkçe dosyaları vardı muhakkak. 1979 Ekiminde Berlin'deki işçilere hikâyelerimi okumağa gitmiştim. Bu üçlemenin dosyalarını istedim kendisinden. «Elimde tek kopya var, yiter miter!.» diye bakıyordu yüzüme. Sadece bir gece için verdi. Berlin'den Bergkamen'e dönecektim. Öğretmen arkadaşım Vedat Kayacık'ın evinde sabaha kadar okuyup bitirdim. Türkü, Almanı, Yunanı, İspanyolu; eskisi, yenisi, bir dünya insan kıpır kıpır oynayıp, kaynayıp duruyordu üçlemenin sayfalarında. Okudukça, «Aman bitmesin şu!» dedirten bölümler atıyordu Aras Ören insanın önüne. İstanbul'un yoksul mahallelerinden, Anadolu'nun uzak kırsal üretim alanlarından bütün geçmişi, özlemi ve umutlarıyla çıkıp gelmiş yeni emekçileri; ve harap evlerde, Anadolu'dakinden ayırdı olmayan kahvelerde, yollarda; poliste, mahkemede, kapanda; iş yerlerinde, akarbandlarda; akord çalışmaktan, taksit ödemekten iflâhı kesilmiş insanları, duru bir şiir diliyle; zaman zaman düzyazıya geçiyor sandıran, oluruna bırakılmış gibi yürüyüp giderken birden yükselip yedi kat göğe dikilen, çelik burgular gibi dönüp insanın yüreğinden geçerek anlatan bir şiiri heyecanla tanıdım o gece. İki bölüm önce hikâyesini kafama, yüreğime yerleştirdiğim yanık yüzlü emekçinin yeniden karşıma çıkması, beni eski bir tanışla, dostla karşılaşmışım gibi sevindiriyordu. Okuduklarımı dönüp bir daha okumak istiyor, kafamda ve yüreğimde kalanlar üzerinde düşünmeyi sürdürüyordum.

1960'larda yola çıkıp bugüne kadar geldiği yerde konumunu bulmağa uğraşan göçün hepimiz için «yeni bir gerçek» olduğu artık tartışılmaz. Bunun maddesel varlığıyla birlikte kendi «üstyapı»larını getirmesi de olağandır. Edebiyat, tiyatro, sinema, resim ve müzikte bugüne kadar yapılanlar bu olayın üstyapısal yansımalarıdır. Bu yeni gerçek üzerinde düşünen sa-

natçılarımızın neler söylediğini bilmek bizim hem eski, hem yeni merakımız. Tıpkı yeryüzünün her ülkesinde olduğu gibi Türkiye'nin de gerçekten derin bir sanatı var. Her dalda durmadan yıldızları yetişiyor. Şiir alanında da var o yıldızlardan. Her baskıya, her yoksunluğa karşın sözünü söylemeyi sürdüren o soylu ozanlar arasında bence yerini çoktan almış olan Aras Ören'i okurların severek kucaklayacağına inanıyorum.

Onun için bir tanıtma yazısı yazmayı üstlenirken doğrusu epey duraksadım: Böyle bir yazıyı yazmak benim yetkim mi, hakkım mı? Aras Ören'in ve kitabının böyle bir tanıtma yazısına gereksinimi var mı? Uzaktan ve dolaylıdan da olsa böyle bir yazı onu gölgeler mi?.. Ama ben içtenlikle bakıyorum onun yapıtına ve kişiliğine. Yaptığım bir kusur ise ozanın kendisi ve okurlar beni hoşgörmelidir.

Bildiğim bütün değerli sanatçılar kendileri için konuşmaktan çekinirler. Sevgi, saygı duyulacak bir alçakgönüllülükle susarak yapıtlarının okuruna kavuşacağı zamanı beklerler. Bu tutum bence ozana da, okura da haksızlıktır. Üstelik bu tür yazılarda her yapıt bir «bomba», bir «başyapıt» gibi tanıtılır. Ben bu karmakarışık ortamı birazcık bildiğim için araya girme cesareti buldum kendimde. Şu anda bundan pişman değilim, ilerde pişman olacağımı da sanmıyorum. Aras Ören de, okurlar da bunun bir sevgi ve saygı yazısı olduğunu kabul etsinler. Sevgi ve saygı, hem ozana, hem okurlara..

Böyle bir yazıda onun «poem»inden dizeler aktarmam iyi olurdu. Şu anda dosya elimin altında. Ama biliyorum ki yakında kitap da okurların elinin altında olacak. Kendimde araya girme cesareti buldum, ama bu noktaya kadar. Bu noktadan sonra okurlar yetkilidir. Onların yetkisine karışmıyorum. Yazımın başlığına koyduğum sözün bütününü yazarak aradan çekiliyorum:

Türkçe'ye hoşgeldin Aras Ören, buyur kardeşim!

Duisburg, 21.3.1980 **Fakir BAYKURT**

Almanya artık bizim yeni gerçeğimiz
bavullarımızda getirdiğimiz eskisiydi.

Gaby ÖREN için,

1. KİTAP

NİYAZİ'NİN NAUNYN SOKAĞI'NDA İŞİ NE?

GİRİŞ

Berlin'e kar yağıyor.
Isı 3 derece sıfırın altında.
Naunyn Sokağı* buz tutmuş.
Evler hazır uykularından uyanmaya.
Naunyn Sokağı'ndan Niyazi Gümüşkılıç.

Eylül ortasında - Bebek koyunda
çıkar gibi lüfere - gecenin bu vaktinde,
kısmış kafasını omuzlarının arasına
ve acele adımlarla
gece vardiyasına gidiyor.

Fabrikada akkor kızgın kazan başında
aliminyum eritmeye gidiyor.
Hurda aliminyum parçalarını kazanda eritip
ısıtmak için şehrin güneybatı
villalarında oturanları,

* Metinde geçen bazı Almanca sözler için kitabın sonuna eklenen Açıklamalar bölümüne bakınız.

Niyazi Gümüşkılıç
koşaradım gidiyor.
Naunyn Sokağı buz tutmuş.
Naunyn Sokağı'nda Bayan Kutzer'i
uyku tutmuyor hiç,
soğuktan morarmış ayaklarını
birbirine sürtmekten.

Bayan Kutzer'i tanırsınız hepiniz,
yahut kocasını; hani
Borsig Werk'te çalışırdı
ve işte orada koca lokomotiflerin
ön tekerlek akslarını
o takardı yerlerine.
Ve haftalık aldığı zamanlar ve
(evlendikten çok sonra - 1935'lerde)
gardırobun boy aynasında
kendi suretini,
(ama çoktan yenilip teslim olmuştu
sessizce düzene boyun eğmişti)
dev sanıp
Kafe Bauer'de gümüş takımlarla,
(kendine kalsa pek gitmezdi ama
karısının sözüne kanıp)
çay içmeye giderlerdi.
Ve o zaman da gene
Naunyn Sokağı'nda otururlardı.

1

KARABASAN GİBİ BİR ŞEY
O SOĞUK KARANLIK

Yıllar korkunç uçurumlar ardımda
başım dönüyor baktıkça geriye.
Yaşamak mutluluk değil miydi oysa?
Şimdi bile bu bezmiş halimle
ölüm nasıl da ürkütüyor beni.

Biz çok çeşidini gördük ölümün.
En kanıksanmışı fakat
kişiden kişiye
gelen ölümdü ki; bir kurşun vınlaması
ya da yıkılan bir bina,
tenhalarda enseye dayanan bir tabanca
ve erimek mumlar gibi telörgülü kamplarda
ve açlıktan deriler kemiklere yapışınca
birtakım murdar ellerin sonra
o vücutları
atmaları harlı ateşe...

Kısa bir tedirginlik ve havayı koklar insan
ve anlardı ölümü.
Böyle gelirdi işte birden sırıtarak;
belki bir üniformanın
belki mühürlü, imzalı,
bir dosyanın içinde.

Biz çok çeşidini gördük ölümün.
En kanıksanmışı fakat
kişiden kişiye
gelendi.
Yoksa
alışamadık daha
bir dosta, bir tanıdığa
ne bileyim, işte bir bildik kimseye,
bir gece birden
gelen ölüme.

Oğuşturdu ayaklarını Bayan Kutzer
sabaha kadar - uyku tutmadı bir türlü
ve nedense hep kendi ölümünü düşündü.
Düşündükçe yaşadı sanki yaşadıklarını yeniden
tüyleri diken diken.
Kolay mı bakmak geriye 67 yılın ardından:
Kızgın kumlarda penguenler...
Buz üstünde devekuşları...
Ve geçiyor aklından
işte o gençlik yılları...

Çatı aralarında
kanat tıkırtıları güvercinlerin,
komşunun çalan saati
ve karanlık gölgelerin
avluda ayak sesleri,

süt kamyonunun soğuğu hançerleyen
motor gürültüsü
ve ilk metroyla dönen sarhoşların böğürtüleri,
devriye ekiplerinin uzaklaşan sirenleri
ve çocuk viyaklamaları
ve naylon paketli ekmek için
işçilerin hergünkü bu acelesi; bu telaşlı hali...
Naunyn Sokağı'nda sabah oluyor.
Bayan Kutzer daldı tatlı bir uykuya
işte bu saatlerde,
karabasanlı o soğuk karanlık biterken.

BAYAN KUTZER'İN RÜYASI

Sıcak bir akşamdı;
dumanı tüten bir ekmek sıcağı.
Girdi kapısından Hotel Adlon'nun
Bayan Kutzer ve genç kocası.
Bayan Kutzer'in üstünde sim işlemeli
lame bir elbise,
kocası ipek smokinlerinin içinde.
Orkestra «Mavi Tuna»yı çalıyor
ve estikçe rüzgâr içeri
taze ıhlamurların kokusu doluyor.

Hotel Adlon'nun ön cephesinde
pencere nişlerinin üst üste
alçı süsleri vardır.
Bayan Kutzer otelin gediklilerini
salt resimlerinden tanır.
İşte yumuşak halılarla döşeli çay salonunda
oturan dışişlerinden şube müdürü
Dr. Görn, Ribbentrop'un en güvenilir adamı.

Onun yanında; Borsig ailesinin damadı ve
şu en köşedeki ise - şuh bir kadının dekoltesine
ağzının suları akarak bakan -
«Reichsgerichtshofs» üyesi; «Alman halkı adına»
ve halkı soyanların yararına
yargılar veren.
Hotel Adlon'un kristal kapısından
içeri girmek
Bayan Kutzer'e
binlerle yakamozlu bir düşse de;
Friedrich Sokağı'nda «Bayerische Zelt»i
iyi bilir.

Kimbilir kaç kez - oraya her gidişinde -
kendini Bayan Kutzer Kafdağı'nın ardında
peri padişahının kızı sanmıştır;
hesabı ödeyip çıkarlarken
kocasının asık yüzünü saymazsa.
Ve her seferinde - dönüşte tramvaya bindiklerinde
kocası azarlar gibi:
Ben bu parayı kazanmak için
kaç saat çalışıyorum biliyor musun?
Demiştir.

Bayan Kutzer uyandığında,
Niyazi Gümüşkılıç gece vardiyasından dönüyordu.
Ve Naunyn Sokağı
uykulu, uyuşuk, hiç ağaçsız, çıplak
ve gelin olmadan ölen
bir genç kızın
tavanarasında unutulmuş
tozlu çeyiz sandığına benziyordu.

BAYAN KUTZER'İN BUGÜN DÜŞÜNDÜKLERİNİN ÖZETİDİR

Gençken insanın
korkusu pek yok;
iş oldukça nasılsa çalışabilir.
Çalışan insanın ise
kazancı oldukça yerindedir.
Ama bu ne kadar sürer?
Ya gençlik,
ya işler
biter.
İşte benim yaşamımda bu
deneyimle sabittir.

Gelgelelim gözümüzü boyuyor
allı pullu şu çevre,
şu kat kat yaşamak;
hangi katta olduğunun farkına varmadan
insan.
Ve var olan şeyi yok sanıp
aldanmalar başlıyor
ve kişi başkasının yaşamına özeniyor ki,
kendi kazancı ile orantısı olmayan.

Şimdi daha iyi anlıyorum
çay içtiğimiz akşamları
Kafe Bauer'da, ya da
«Bayerisches Zelt»ten çıkıp
tramvaya bindiğimizde
kocamın beni niye azarladığını.
Şimdi anlıyorum onu;
içi boşalmış bir ağaç gövdesi
gibi kalınca

ve devrilmemek için
dayanacak bir yer ararken.

Kocam dayanacak yeri sanırım
daha gençliğinde bulmuştu
daha Borsig Werk'te genç bir montörken
KP'de yoldaşların arasında
yağ içindeyken yüzü gözü ve elleri.

2

BAYAN KUTZER'İN AİLESİNİN GEÇMİŞİNE ŞÖYLE BİR BAKIŞ

Babası Bayan Kutzer'in çilingirdi; Franz Brummel.
İki çırak çalıştırırdı yanında.
Beyaz sakalı, dumanlı gözleri vardı.
Dükkânın arka tarafında güvercin beslerdi.
Ve aile aslen doğu Prusyalı olup
Franz Naunyn'in Belediye Başkanı seçildiği yıllarda
Berlin'e göç etmişti.
Ki o yıllar:
rekabet kapitalizminin
güçlüyü daha güçlü
yaptığı,
ve üretim sürecinde
sermayenin emeği
hiç aldırmadan sömürdüğü,
ve yeni bir zenginliğin
dallanıp budaklandığı,
ve büyükler işsizken

sübyanların
fabrikalarda kavrulduğu
ve zenaatkârlara zenaatlerinin
hâlâ altın bir bilezik olduğu
ve zenaatkâr odalarının
kendini yutacak olan
kapitalizme
içten içe
kin bileyip
kendi içlerine iyice kapandığı
yıllardı.
Franz Naunyn Berlin'de Belediye Başkanıyken
Naunyn Sokağı, Naunyn Sokağı
değildi ama;
gene bir sokaktı işte.
Kışın çamura bata çıka
atarabaları akar giderdi
ekşi lahana kokuları arasından.
Ve başını yukarı kaldırsan
gökyüzü gene,
suya düşmüş sedef kakmalı
resimsiz bir çerçeveydi.

İşte Brummel ailesi
pek kalabalık aile efradıyla
bu sokağa yerleşmişti.
Ve göçten çok sonraları
büyükbaba Heinz Brummel (o da çilingirdi ve hem de
nalbantlık yapardı)
ailenin Berlin hemşehriliğini
resmen kütüğe geçirtmişti
1894 yılında
kırmızı balmumu mühürlü
bir belge ile.

Bayan Kutzer'in anımsadığı kadar,
Naunyn Sokağı'nda, baba evinde
günler tentene işlemekle, yün örmekle, (tahta bir
kasnağa kanava geçirir
ve kare hesabı
geyik, kuş ve çiçekler
işlerdi renkli yünle)
ve lahana pişirmekle geçerdi.
Arasıra gramafon çalarlarsa da,
Lehar operetlerinin daha üvertürleri
bir bilmecenin kapalı kapılarıydı
kendilerine yabancı ve giz dolu
bir dünyaya açılan.

Başka kayda değer
önemli birşey yok
Brummel ailesinde
1918'e kadar.

1915 Polonya kış yürüyüşünden
1918'de yorgun dönen askerler
7,9 çapında ve 1898 modeli,
Spandau yapısı mavzerlerini,
birbirine çattılar ve
Brandenburg Kapısı yanında
serildiler çimenlere.
Dört yıldır şarapnel, kan, kemik
ve çelik
yağmuru altında
ıslanmıştılar
kafalarının içinden
yüreklerine kadar.
Potsdamer Caddesi'nde işte
orospular birebirdi ya da;

Friedrich Sokağı'nda,
sefer dönüşü bu aç askerlere.
Ve her köşeyi tutmuş idi
42'lik sahra obüslerini andıran
hasır şapkalı bıçkınlar
ki Krupp'un kâr amacıyla yaptığına,
bir başka biçimde,
öykünmede ustaydılar:
aşk satıp
haraç toplamada,
kanlı gözyaşı akıtmada
ya da;
sustalıların amansız pırıltısında
talih ticareti ile
uğraşmadaydılar.

Sonra 1923 yılı geldi.
Aynı yıl Brummeller için
kara günlere gebeydi.
Paranın değeri
gittikçe çoğalan sıfırlardı.
Piyasa dengesiz bir batak,
borsa fırtınalı bir denizdi
ki; sakin kıyılarında,
kurmuşlardı köşklerini,
fırtınayı yaratanlar
ve dalmışlardı hazla seyre
fırtınanın ortasında
çalkalanışını kitlelerin.
Franz Brummel
ilkin güvercinliği dağıttı.
Yol verdi arkasından iki çırağa.
Brummellerin çilingir dükkanı
evi eskisi gibi beslemiyordu

ve sınırlı sermayeleri
günden güne tükeniyordu.

1924 yılı Brummel ailesinin
sonu oldu.
Baba öldü.
Ve Elisabeth Brummel, ondokuzunda,
genç montör Gustav Kutzer'le
evlenip
Brummel soyadına
veda etti.

BAYAN KUTZER MUTLU MUYDU?

Sanmam.
Belki olabilirdi ama
böyle sınıfsal bir dönüm noktasında
sınıfını değiştirmeye zorlanmasaydı.
Şimdi (aynı sokakta kocasının iki blok aşağıdaki
evine taşınmıştı)
babasının gümüş köstekli saati
ve o egemen sesi
yoksa da
gramafon başında kurduğu düşler ve
göğsü inci düğmeli
tafta entarisi,
beraberindeydi.
Kocası Gustav (evlendiklerinde 21 yaşında)
Rosa Lüksenburg'un
sözlerini
akıtmıştı kulaklarına
17 yaşından beri.

Weimar Cumhuriyeti zamanında
SPD'nin kodamanları;
dik yakalı, melon şapkalı,
işçiler adına konuştukça,
yaldızlı (içi boş konserve kutuları)
vaadlerde bulundukça
kocası hep derdi: Kavuğuma anlatsınlar.
Hepsi zenginlerin piçleri bunlar,
elleri pamuk gibi,
çoktandır çalışmayı dahi unutmuşlar
ve tek sermayeleri
işçileri tavlamasını
iyi bilmeleri...

Büyük işsizlik yıllarında,
Bayan Kutzer Neukölln'de
bir harp zenginin yeni evinde,
temizliğe başladı,
yirmiüçünde idi
ve ömründe ilk kez
başkaları için çalışmanın
burukluğunu tattı.
Tafta entarisi solmuş
gramafonları çoktan satılmıştı.

Evin şımarık hanımını hiç hazmedemiyor
yadırganan bir kıskançlıkla belki
kendini hep onun yerine koyuyor
ve işte o zamanlar asıl
Gustav'la evlendiğine
pişman oluyordu.

Kocası Gustav, akşamları yemekte falan,
o safran kesmiş suratını, yorgunluktan,

bir duvar gibi diker karısının suratına
ve bitmez tükenmez bir solukla
proletarya olmanın
utanılacak bir şey olmadığını,
yarın bütün proletaryanın
iktidara sahip olacağını,
proleterlerin efendilerinden korkmadıkça,
efendilerin proleterlerden korkacağını
anlatırsa da;
Bayan Elisabeth Kutzer için
bütün bu sözler bir avuntudan uzak
ve anlamadığı şeylerdi.
Ona göre komunistler
bir kurşunla çoktan (1919 yılında, Ocak sonu Şubat
başlarında) zıbartılmış kanun kaçakları;
umacı gibi korkulacak
birileriydi.
Ve kocasının onlardan yana konuşmalarını,
kocası olduğu için
ve dinlemiş olmak için dinlerdi.
Yoksa aklı fikri hep
Neukölln'deki şımarık hanımefendisinin
yaşamasındaydı.

Şehvetli geceleri de ilk yılların
gerilerde kaldı; şimdi
Gustav eve hep geç geliyordu.
Bu 1933'e kadar sürdü.
1933 yılında (hiç unutmaz o gün çamaşır yıkamıştı)
bir sandık broşürle Gustav geldi geceyarısı
bir arkadaşı ile yanında,
ikisinde de benizler sararmıştı...
«Takip ediliyoruz
bunları bulurlarsa

mahvolduk
atarlar içeri bizi...»
«Ne onlar?»
«Eski bildiriler...»

Sonra tomar tomar hepsini
sobada yakmışlardı.
Bayan Kutzer'in aklında
bildirinin üstündeki resim
ve çarpuk çurpuk yazısı kalmış...
Resim: Bir kadındı pencereden atlayan
saçları diken diken
ve altında:
Selbstmord ist kein Ausweg
Kämpf mit der KPD!
yazısı.

O günden sonra Gustav'ın ağzından
proleter kelimesi çıkmadı.
Karısına davranışları da değişti hatta
1934'de bir çocukları oldu;
adını Fridolin koydular.
1936'da Bayan Kutzer yeniden
bir matbaada çalışmaya başladı.
İkisinin kazancı fena değildi.
Yenilediler duvar kâğıtlarını evlerinin,
radyo aldılar bir de Körting marka
ve arasıra akşamları Kafe Bauer'e
gitmeye başladılar.

Hasır şapkalı bıçkınlar artık yoktu
köşebaşlarında ama,
üniformalılar çoğalmıştı.
Ve kulaktan kulağa
savaşın fısıltıları dolaşıyordu.

Gustav'ın askerlik yıllarını,
(izine geldiğinde getirdiği
sabunları komşularla paylaşırlardı)
radyodan zafer çığlıklarını,
daha sonraları bombardıman akşamlarını,
her ne kadar
(evleri yıkılmamış ama
«Bayerische Zelt»te çektirdikleri resimler
kaybolmuştu o kargaşalıkta)
anımsamak istemese de Bayan Kutzer,
olan olmuştu.
1945'de patates kamyonları önünde gene
kuyruklar uzamış
ve yükte hafif pahada ağır
neleri varsa hepsi
Bahnhof Zoo'da yok pahasına satılmış
(yüzük bilezik kolye radyo saat)
ve Potsdamer Caddesi'nde ve Friedrich Sokağı'nda
ve bütün sokaklarda
zafer kazanmış yabancı askerlere
(konserve, bonbon, çikolata karşılığı)
vücut ticareti başlamıştı.
Ve kuytularda ve köşelerde
yiyecek karnesi değiştokuş ediliyordu
herşeylerini kaybedenlerin
son artıklarına karşılık.

1946'da Fridolin
12 yaşında, kızıldan öldü.
İlaç bulunsaydı
kurtulurdu.
1959 yılıydı, bir akşam
Gustav işten geldiğinde
kalbi tuttu

(otuzyedi yıl tam
koca lokomotiflerin ön tekerlek akslarını
yerlerine takmıştı)
ve öldü.

Naunyn Sokağı'nda
kimsenin kılı kıpırdamadı.
Bilinen işlemler arkasından
ve akşama gene
sıcak fokurtuları
tencerede pişen yemeğin
ve arasıra komşuların
baş sallayıp, yapmacıklı sözleri...

3

BAYAN KUTZER'İN KOMŞULARI

Deli rüzgâr bir gün
bir Türk'ün bıyığını savurdu
ve bıyığının peşinden koşan Türk
kendini Naunyn Sokağı'nda buldu.

Sessiz, kendi halinde
orta yaşlı bir kimseydi.
Bayan Kutzer'in alt katına yerleşmişti.
Yemez içmez, para biriktirirdi.
Sonra günün birinde, geldiği gibi,
sessizce çekip gitti.
O gitti ama;
ardından
kadın erkek,
çoluk çocuk,
memleketlileri sökün etti...
Ve Naunyn Sokağı'nı,
taze kin dolu,

özlem dolu,
umut dolu
bir bozkır havası kapladı.
Ve Naunyn Sokağı
yaban illerinin
o yitik insanını
loş, rutubetli göğsünde
uyuttu.

Nice akşamlar, nice sabahlar
derken
herkes herşeyin o sokakta;
herşey herkesin o sokakta;
yadırganmaz bir parçası oldu.
Öyle ki bugün
Türklerin olmadığı bir Naunyn Sokağı
belki sokaklığından kaybetmez ama
şu yaşlı günlerinin sonunda
çocuksu bir başlangıçtan olurdu.

NİYAZİ GÜMÜŞKILIÇ

Bayan Kutzer'in bir üstünde oturuyor.
41 yaşında. Bekâr. 7 yıldır Almanya'da.
Pres ustası
Preussag Firmasında. (Gece vardiyası olduğu zaman kazanda çalışır)
Ayda eline net 1140 Mark geçer.
Oturduğu kata 74 Mark kira verir. (İçiçe iki oda, bir mutfak. Yüznumara 3 kat aşağıda)
İyi Almanca bilir.
Giyimine özenir

ve kulaklarının altına inen
favorileri vardır.

NİYAZİ'NİN KENDİKENDİSİYLE HESAPLAŞMASI

Kendinde bir şeye hak görmek
ve o haktan sonra yoksun olmak
yıkar insanı;
çok tattık bunun acısını
be kardeşim!

İstanbul'u bilir misin?
İstanbul'da Bebek'i bilir misin? Hani Boğaziçi'nde,
hani bir zamanlar yükselirken saz sesleri,
geçermiş sülün gibi pazar kayıkları
denizin camlarında oynaştığı
yalı pencereleri önünden.

Nazmi'nin gazinosunu, Niko'nun
denizüstü lokantasını bilir misin?
Koyun bir ucunda Ayşe Sultan korusu,
öte ucunda Hidiv İsmail Paşa yalısı
ve fıstık çamları, serviler, manolyalar,
erguvanlar, atkestaneleri...
Sıcak Ağustos günlerinde
mor bir duman çöker üstlerine.

Koruda ucuz şarap içer;
yalılardaki Garden-Party'leri dikizlerdik,
bilir misin?

İşte be kardeşim, orada, İnşirah Sokağı'nda,
tenekc kaplı

bir ahşap evde otururduk,
pencerelerinde fesleğen, ıtır saksıları.

Ben sanat okulunu bitirdim.
Camialtı tersanesinde, Haliç'te
ustabaşıydım.
Sanki iki yaşantım vardı, be kardeşim
sanki iki taneydim bir ben'den içeri.
Gündüzleri freze başında, Haliç'in kokulu,
yağlı sularını seyrederdik. (Karşıda Süleymaniye,
kurşun kubbeleri ufku bir yarım ay gibi keser
gökle tam birleştiği yerde.)
Unkapanı'ndan küfecilerin bağırtıları gelirdi.
Ben elimde sefertasım, paydos vakti,
durur Unkapanı köprüsünün tam ortasında,
ve havayı koklardım: is, kurum kokusu. Ve
ayaklarım eve gitmek istemezdi.
N'olur Fener'de, Balat'ta, Kocamustafapaşa'da
otursaydık; bilmem anlatabiliyor muyum be
kardeşim?
N'olur gecekondularda otursaydık!
(Halit Ustayla birlikte)
Sur dışında.
Şu Boğaz'ın güzelliği işte,
sanki renkli kartpostallar gibi,
düşünüyorum da be kardeşim şimdi,
yapışmasaydı n'olur yaşamımın en orta yerine.

Bebek'te yağ tüccarı Tarık Hakkı oturur;
Memduh Paşa'nın torunları oturur;
Kamil Bey oturur, eski dışişleri umumi katibi;
demir karaborsacısı Şadizadeler oturur;
fabrikatör Naci Bey oturur;
Amerikalı Williams'lar oturur;

Miss. Collins oturur, PX'de görevli...
Hepsinin kuyruklu arabaları ve
çarşı pazarda saygınlıkları vardır.
Niyazi Gümüşkılıç da orada oturur
ve yırtık pabuçlarından utanır.
Kendimde doğrusu hak görüyordum
orada oturmakta;
ama sonra
o hakkın haklılığından
utanıyordum.
Ne bileyim, bütün oraları ben
belki cüzdanı dolu kimselere
daha yakıştırıyordum.
Ya da; bu böyle olagelmişti,
ya da; biz öyle bilmiştik,
ya da; öyle öğrenmiştik,
ya da; ne bileyim, belki herşey
gerçekten satın alınılabilirse
hak olurdu ancak
satınalabilme gücün varsa eğer.
Yoksa,
çekip gitmeliydi kişi
kendi dengi olanların arasına,
kendine denk bir yaşama.

Anlıyor musun be kardeşim?
Zordur anlatması
uzun sözün kısası
feleğin cilvesi:
kimine yidirir baklava börek
kimine koca bir kelek.
Bu Almanya işi çıkınca,
herkes gibi ben de
dedim kendikendime:

Almanya bir küçük Amerika.
Gidersin oraya Niyazi
ve yaşarsın orada Bebek'in zenginleri gibi.
Çünkü fakir kişi
bir Amerika'da (ya da Almanya'da, ya da bir başka
batı ülkesinde)
Amerikalı gibi yaşayabilir. Yoksa
bizim gibi ülkelerde bu
salt zenginlerin işidir.
Ve Amerikalı gibi yaşarsa insan
ancak yaşadım diyebilir.

Orada herkesin arabası varmış.
Banyolu modern evleri,
takım takım giysileri,
naylon gömlekleri
ve köşebaşlarında öpüştükleri sevgilileri,
tıpkı filmlerdeki gibi...

Bizden öncekiler, yani
anam, babam, onlar,
ayırt etmemişler bu ayrıcalığı.
Ya da o zamanlar
başkaymış daha yaşam
kendi içine kapalı bu İstanbul köyünde.
Kaynaşmışmış paşazadeler, beyzadeler, tacirler
fakir fukara ile
ve birbirlerine bu kadar
değillermiş yabancı hatta;
biri diğerine saygıyla
selâm verir,
hal hatır da sorarmış.
Benim anımsadığım kadarıyla da

bu böyleydi
çocukluğumun ilk yıllarında.

Yeşil dolarlar çalınca
(ilk Missouri zırhlısıyla - 1946'da
ve çiklet ve wiski ve Cowboy şarkıları
ve Susan Hayward'lı ve Ester Williams'lı
ve Superman'lı filmler
ve plaklarla
kısacası bir başka dünyanın
bir başka yaşaması)
eski zenginlerin yeni kapısını
aradaki sınır belirlendi
ve eski konakların, yalıların yerine
beton katlar yükseldi.

Buraya geleli şimdi yedi yılı geçiyor.
Annemler çoktan satmışlar
Bebek'teki teneke kaplı kulübeyi
müteahhit Rahmi Bey ve ortaklarına
(Bebek şimdi çok zenginlerin oturma yeri,
arsalar ateş pahası)
ve yerleşmişler Kağıthane'de bir gecekonduya.
(Kağıthane 19. Asırda Saraylıların ve yakınlarının
yazlık yerlerinden. Şimdi gecekondu bölgesi)
Ben de her ay 200 Mark gönderiyorum.

Buradaki yedi yıl bende çok şeyleri değiştirdi.
Toplumda, toplumsal durumumu kavradım.
Kat kat giysilerim, arabam var ama bunların
baklava börek yiyenlerle,
kelek yiyenler
arasındaki sınırın yok olmasına
yetmediğini anladım.

Ve biliyor musun kardeşim,
ben burada yaşamayı da şimdi
kendime hak tanıyorum
yani; Bebek'te oturduğum zamanlar gibi
kendimden utanmıyorum.
Çünkü kendime hak bulduğum şeyden
yoksun olmamayı öğrendim.
Niye diyeceksin? Bak onu da anlatayım:
Yeryüzünde yapılmış ne varsa
onda insan emeği vardır.
Uygarlık dedikleriyse
bu emeğin üst üste yığılmasıdır
ki, bu biraz senin, biraz benim payımdır.
Yani çalışanlarındır - hangi ulustan olurlarsa olsunlar,
nerede yaşarlarsa yaşasınlar - şu yumuşak tuvalet
kâğıtlarında, şu aya giden füzelerde yalnız
onların gizli ter kokuları vardır.
Ve Halit Usta'nınki de, inan, buna dahildir.
Ve yeryüzü birdir.
Yeryüzünü yeryüzü yapan emektir.
Emek veren herkesin
yeryüzünden payı eşittir,
ve herkes eşit payını almalıdır.
Ama eğer bir gün gideceksem buradan,
giderim gene Bebek'e.
Lüfer vakti, lüferine diyecek yoktur
ve Bebek'in güzellikte tarifi imkânsızdır.
Ve oranın beyzadeleri kadar, zenginleri kadar,
orada yaşamak benim de hakkımdır.

Bilmem anlatabiliyor muyum be kardeşim?
Benim hakkımın da bir hak olduğunu öğrendim,
bundan böyle vazgeçmem ben hakkımdan,
canım pahasına da olsa...

ATIFET

Naunyn Sokağı'nda
her pencerenin karşısında
bir pencere daha
ve her pencerede
çeşitli dertler ve
taze umutlar.

Atıfet, Naunyn Sokağı'nın
Oranien Alanı'na açılan
ucunda oturur ve
Niyazi Gümüşkılıç'la
sıkı arkadaşlığı vardır.

İşte özyaşamı:
15 yaşındayken 1944'de
hukuk öğrencisi Amet'le tanışma.
945 Şubatında oğlu
İhsan'ın doğumu.
Ahmet solculuktan
Harbiye zindanlarındadır.

1947'de bara düşer.
1950-1954 arası
Amerika'da denizaltıcılık
kursu görmüş
bahriye başgediklisi
Hamdi'nin dostudur;
aynı zamanda Liza Pavyon'da
dansöz.
(Bayram Sokak, Beyoğlu.)

1956-1957 DP'li ocak başkanı
ile ilişki

ve iki odalı bir gecekondu
sahibi.
(Gaziosmanpaşa Mahallesi, Kağıthane.)
1961'e kadar genelevde sermaye.
(Abanoz Sokak No 35, Beyoğlu.)

Adam başına 7,5 liradan günde
ortalama 15 kişi.
Limana Amerikalı'lar geldiği zaman
mama kapıya «*Wellcome*» yazılı
bez afişler asar
genelevde kazanç iki kat artar.
Cabadan çiklet, Amerikan sigarası
ve arasıra wiski
aldığı da olur,
etin kilosu 12 liradır.
61-65 (Yani askeri darbeden sonra)
serbest çalışır ve
kısa süreli çeşitli dostluklar.
1966: Belalısı şoför Sami
kumar için gecekonduyu sattırır.
Aynı sokakta bir başka gecekonduda
artık kiracıdır.

Gene aynı yıl oğlu İhsan
Tekniker'e yazılmıştır ve
«Kahrolsun Kapitalizm» diye
sokaklara yazı yazdığı için
polis copuyla hasta ciğerleri zedelenmiştir.
1967 Ağustosunda İhsan'ın ölümü.
(Verem sanatoryumu, Heybeliada)
1967 Kasım: Kurum'a yazılır.
1967 Aralık: Berlin'de Siemens'te
işçi.

1969'da Kottbussertor'da,
sinema önünde
bildiri dağıtan
Niyazi Gümüşkılıç'la karşılaşır,
arkadaşlıkları o tarihten başlar.

Atıfet, Türk işçilerinin
her mitinginde şimdi
en ön saftadır ve
avazı çıktığı kadar
«Kapitalizm defolmalıdır!»
diye bağırır.

ATIFET KENDİNİ ANLATIYOR

Gençliğimde güzel giyinenlere hep
imrenerek bakardım.
Ve Yedigün dergisinde yıldızların
resimlerini
ve dedikodu sütunlarını
hiç kaçırmazdım.
Evde yalnız kaldığım zamanlar
kendimi seyreder,
seyreder de gül memelerime
hayran kalırdım.
Aklıma patronlarım geldikçe:
onların fabrikaları varsa,
benim de kalçalarım var,
vücudum üstelik balıketinde,
diye
düşünürdüm.
Sonra yıllar geçti.
Memelerim pörsümeye başlamıştı,

göbek bağlamıştım ve
kalçalarım eskisi kadar oynak
değildi.

Şimdi fabrikası yanan
patronlar gibiydim tıpkı
bir farkla ki, yalnız
onlar kredi alır
yeniden kurarlardı kaybettiklerini
benimse kredi falanla
yerine gelecek gibi değildi /
etimin tazeliği.

HALİME'NİN ARSIZ ÇOCUKLARI

«Moruk geliyor» diye kaçıştılar gene
avluda çöp tenekelerinin arkasına
Halime'nin arsız çocukları.
Anaları,
Telefunken'de çalışıyor.
Babaları memlekette hapisteymiş
kan davası yüzünden.
Büyüğü dokuz yaşlarında, kız;
küçüğü beşinde var yok.

Anaları işe gidince sabahları,
bütün gün işte
avluda vakit geçiriyorlar
Bayan Kutzer'in camına
kartopu atarak.

Halime (Telefunken'de kontratlı, saat ücreti 3.10'dan
akord çalışır, ayda eline ortalama 500 Mark geçer

her ay kocasına ve anasına ve üç kardeşine
75 Mark gönderir, 27'sindedir,
kısa boylu ve şişmandır)
arasıra akşamları
eve erkeklerle geliyor.
bir göz odanın içinde,
belli ki sevişirken onlarla,
çocukları ne yapar,
Kutzer'in buna aklı bir türlü
ermiyor.

Ve işleri bitince (erkekler şapkalarını
kaşlarının üstüne indirip
ve gürültüyle merdivenlerden inip
sıvışınca)
Halime apışarasına havlu sıkıştırıp
hep yüznumaraya koşuyor
elinde bir maşrapa sıcak suyla.
Halime'nin evinde üç beş kırık dökük
eşya (köşedeki eskiciden alınmış. Yabancılar
geldiğinden beri eskicinin işleri iyi)
tüyleri fırlamış şilteler ve
bir yatak var.
Aynası çatlak dolabın üstünde bavullar ve
evin içinde bir yolcu tedirginliği;
o yola çıkmaya hazır yolcuların...

KAZIM AKKAYA

Naunyn Sokağı'na bugünlerde taşındı ve
televizyon muhabiri F. Zimmermann'ın yaptığı
bir röportajda kendini şöyle tanıttı:

Maystır'ın gözdesiyim ben.
Adım Kazım Akkaya.
Evet, evliyim ve çocuklarım da var.
İlk 5'inci ayın 7'sinde geldim buraya.
Şimdi üç ay oluyor
bu işte çalışıyorum.
Meslekten marangozum.
İnebolu'da çektiri küpeştelerini yapardım,
inşaat işlerinde de çalıştım.
Eski sözdür: Deniz oynaklaştı mı,
gemisini kurtarana derler kaptan.

Herkes 9 saat çalışıyor,
ben 11 saate çalıştım demiyorum.
Keseme giren ilgilendiriyor beni.
Burada kimsenin gözü başkasının kesesinde değildir.
Çalışırsan alırsın paranı.
Bakma bu Alman'lara sen,
onlar alışmışlar rahata;
bolluk nankörlük bulaştırmış hepsine,
kendilerini fazla beğenmişler
ve burunları havada
ama görmüyorlar bastıkları yeri.

İşte dedim ya, gemisini kurtaran kaptandır.
Politikayla aram yok,
sağcılıkla, solculukla, hele hiç.

Neden geldiğimi mi merak ediyorsun?
Onu da anlatayım:
1959 sonlarıydı ki, bizim oralarda
işler azalmaya başladı.
Rahmetli Menderes'in hatası;
paranın değeri habire düşüyordu.

Herşey ateş pahası
ama piyasa durgundu.
Öyle ki, kızaklar birkaç ay içinde
çatlak kaburgalı
çektiri mezarlığına döndü.
Ve eski Reis'lerin çoğu
işi kara nakliyatçılığına döktü.

Ben de bir otobüs acentası açtım
1962 yılında fındıklığı satıp.
İstanbul'a, Karabük'e, Ankara'ya
sefer yapan şirketlerin
biletlerini satıyordum
aracı payı alarak.

Üç beş yıl iyi gitti.
Sonra rekabet çoğalınca
acenta çığırtkanlarının
kuytu garaj aralarında
birbirini tornavida ile şişlemeleri
günlük olaylardan sayıldı.
Daha sonra kâr kokusu alan
daha büyük sermaye de katıldı
bu kördöğüşüne ama;
onların gözü kör değildi
ve körleri altetmeleri
kolay oldu.
Bu ara hatta
birkaç inatçı acenta sahibi
rakip kurşunu ile temizlendi.
İşin kısası
bizim küçük acenta
vurdu kilidi kapısına.

İlk 1971 yılında,
5'inci ayın 7'sinde geldim buraya,
şimdi üç ay oluyor.
Niyetim bir otobüs almak
ya da bir kamyon,
bu konuda daha tam karar vermedim.

İsterseniz göstereyim
nasıl çalıştığımı?

İşte bunlar iş aletlerim:
Çekiç, testere, bıçkı ve çivi...
Bunlar da kalaslar.
Elimizdeki ölçülere göre döşüyoruz.
Ben günde ortalama 65 m² yapıyorum.
İşin bütün ustalığı pazu gücü,
öyle ya kolay değil 11 saat günde
çekiç sallamak.

Şimdi üç ay oluyor
bu işte çalışıyorum
ve Maystır'ın gözdesiyim.

Gelecek sefer buyrun fakirhaneye,
size gene hayatımı anlatırım.
Benim hayatım zaten
filim gibidir.
Oturduğum sokağı sorarsanız,
o da çok neşelidir.
Gelirseniz size bir de tavşan kanı
çay yaparım,
siz de benim yakışıklı
resimlerimi çekersiniz
lacivert elbiselerimle.

4

SABRİ ŞAN, DOLAP BEYGİRİ VE BEYAZ FARELER

«Ben yürüyordum
sokaklardan sokaklara
başı boş.
Herkes bana
bakıp gülüyordu sanki.
Bana ne!

Çalışmak istemiyordum bugünlerde
nedense.
Bir can sıkıntısı işte.

Bu galiba geçen hafta,
Niyazi ile konuştuktan sonra
başladı; o gece meyhaneden çıkıp
eve geldiğimde.»

Sabri Şan, Adalbert Caddesi'ni
sonuna kadar yürüdü,

duvara geldi.
Yaktı bir sigara
ve döndü gerisin geriye
dalgın.
Birkaç çocuk kaldırımda,
siyah kıvırcık saçlı,
halka olmuşlar sayım yapıyorlardı
seksek oyununda
bulmak için sırayı:
Ooo iğne miğne
ucu düğme
filfil ince
sen çık-
tın.

Sabri Şan aldırmadı onlara
ve de duvara dayamış bisikletini
okul dönüşü kız yaşıtlarına
çapkınca lâf atan
15'lik bir zamparaya.

Çaktı kafasında ani bir karar.
Baktı saatine ve yürüdü
acele adımlarla metroya.

«İki gündür işe gitmiyorum,
hasta yazdırmazsam kendimi
çıkışımı verirler.
Bugünlerde zaten iş bulmak güç.
En iyisi doktara gitmeli...»

Vatan Bakkaliye'sinin vitrininde
durdu. Çenesini kaşıdı, yüzünü
buruşturdu.

«Patlıcan, sucuk, sivri biber,
hepsi güzel şeyler
ama; biz Türkler
nedense biraz
pahalıcı oluyoruz...
Dükkan açmak - Hımm...
Hiç de fena fikir değil.
Canın istemezse çalışmak
kaparsın dükkanı ya da;
bir başka işin çıkarsa -
bağlı değilsin başkasına.
Kendi başına buyruk,
en iyisi bu...»

Sonra ansıdı gene
Niyazi ile o geçe
konuştuklarını.
İçinde büyüdü genişledi bir gücü yetmezlik -
Sabri'yi bırakmışlar çöl ortasında sanki.

Dükkanın içinde kimseler yoktu
ve arka taraftaki odadan
pikapta çalan
uzun havanın
uzun ezgileri geliyordu.

Metro'da Niyazi'ye kızdı içinden
Sabri Şan;
bir küfür etti ve sıktı dişlerini:
Dünyamı allak bullak etti
bu herif,
şimdi umudum kesildi herşeyden.
Yaşamak bile tadını yitirdi,
böyle olunca niye çalışayım?

ve doktordan sonra
«Hacı Baba» birahanesinde, Skalitzer Caddesi'ndeki,
gidip iki kadeh atmaya
karar verdi.

Hallesches Tor'da Metro'dan indi,
kanalı geçti
Dr. Ümit Sayım'ın muayenehanesine doğru.
Köşedeki kuşçu dükkanında
beyaz fareleri görünce;
gözü paçavrayla bağlı dolap beygirini
ansıdı bostandaki.
Gıcırtıyla su çeken kovaları ansıdı
ve yalınayak başıkabak
değnek vuruşunu
beygirin kıçına.

Kuşçu dükkanında beyaz fareler,
cam bir kavanoz içinde
ve bir düzine kadardılar.
Ve bir eksene tutturulmuş
bir dolabın içinde koşuyordular
var güçleriyle. Onlar koştukça
dolap dönüyordu ama olduğu yerde
bir dingil etrafında
ve fareler dolabın içinde,
duruyorlardı aslında
oldukları yerde,
durduklarının farkına varmadan.

SABRİ ŞAN'LA NİYAZİ'NİN BİR GECE MEYHANEDE KONUŞTUKLARI

Alkol bir duman
sarıyor insanın kafasını ve
boşanıyor bilekler
görünmez prangalarından
boşaldıkça kadehler.
(Naunyn Sokağı'nda, meyhanelerden birinde,
meyhaneci kadın -
serviden bir boy
ve gözleri
bir çift ahu gözü ki,
soğuktan buz kesip kaskatı kasılmış
bir ahudan sanki,
bıçakla oyulmuş.
Ve tel tel ipek telleri saçlarının
ve işte her telinde asılı
sevda okunun
yüreklerini deldiği
sarhoşlar -
bira dolduruyor
şeytanın sâgarına.)

Ki birden bir çığlık dışardan,
yırtıyor birahanenin gürültülü sessizliğini,
uğruyor bütün sarhoşlar merakla dışarı.
Niyazi'nin kulağına kendi dilinden
küfürler geliyor:
anasını avradını
...timinin karısı...
Madem ki gönlün yoktu gelmeye
neden ısmarlattın bu kadar
içkiyi kendine?..

Niyazi kadını kurtarıyor bu
zoraki hovardanın elinden:
«Gel kardeşim» diyor,
«Boşver,
gel atalım iki kadeh
beraber...»
Sonra sabaha kadar oturup o gece
birbirlerine yaşamlarını anlatıyorlar,
içlerini döküyorlar...

KARŞILIKLI KONUŞMADAN BİR BÖLÜM

«Bak işim iyi diyorsun,
ne yapıyorsun
kazandığını?»
«Biriktiriyorum.»

«Ne için?»
«Biriktiriyorum işte. Neden geldik buraya?
Çalışıp, biriktirmek için!»

«Para yapınca durumun değişecek mi?
Daha iyi yaşayacağına inanıyor musun?
Ne yapacaksın biriktiriş parayla?»

«Ev alıcam.»

«Nerde?»
«Şehirde. Köyde hayır yok artık.»

«Ev beslemez ki seni,
nasıl geçineceksin?»

«Çalışırım gene.»

«İş bulabilecek misin?
Kazancın yetecek mi?»

Kılıç gibi keskin gözleri çaresiz
burnuna yapışmış,
burnu ağzına düşmüş
Sabri'nin.

(Denizli'nin bir köyünden. Depremden zarar görmüş. Hükümet öncelik tanımış buraya gelmesine. Mesleği yok. Çiftçilik yaparmış. Burada transport işlerinde çalışıyor. Fazla mesailerle ayda 280 saat, saat ücreti 4,80'den.)

«Bak Sabri, biz hepimiz
aynı durumdayız aslında,
hep boş şeylere bağlıyız.
Hep tek başımıza, başımızın
çaresine bakmak istiyoruz.
Hepimizin ereği aynı olduğu halde
(yarından kuşkusuz olmak ve daha iyi yaşamak)
tek tek ayrı ayrı yollardan
yola çıkıyoruz.
Ve kimimiz varıyoruz ereğe,
kimimiz telef oluyoruz.
Para biriktirmek iyi.
Belki bir dükkan açarız,
küçük bir işletme belki,
dönünce Türkiye'ye.
Belki bir de kat alırız.
Ama nasıl birgün
yıllardır bizi beslemiş

işimizi kaybettikse birden
ya da; toprağımız bizi
beslemez olduysa nasıl,
gene aynı şeyler olacak.
Çünkü düzenin çarkları bizden
yana çalışmıyor.
Sütün kaymağını, sütü
kaynatanlar almıyor.
N'olacaksa sonunda
bizim biriktirdiklerimize olacak;
yemeden, içmeden, yaşamadan
biriktirdiklerimiz başkalarının
cebine akacak.
Onun için en iyisi,
şimdiki haklarımızın sınırını
iyi çizmeli
ve kavgamız bu sınırı
genişletmek için olmalı;
dünya nimetlerinden tam
payımızı alarak - hep böyle
horlanıp ezilmiş kalmamak için. -
Bilmem anlatabiliyor muyum, be kardeşim?..
Bak sana bir örnek: hani rastlamışsındır,
burada kuşçu dükkanları var ya,
bilmem hiç dikkatini çekti mi?
O dükkanların vitrinlerinde
bazan cam kavanozlar içinde beyaz fare satarlar...»

Kanlı avlara kanat germiş
şahin kuşları
uçtu o anda Sabri'nin fikrinden
ve sandı kendini tıpkı
bir şahin kuşu
Sabri;

sandı kendini tıpkı öyle güçlü.
Ve anlamadıysa da pek
her dediğini Niyazi'nin
içinde kımıldadı paslı bir burgu,
sarstı her yerini
kafasının içinden
yüreğinin tam ortasına kadar.

SABRİ'NİN HASTALIĞI

Doktor sordu Sabri Şan'a
«Neyin var?» diye.
Sabri Şan sıkıldı - ezildi büzüldü:
«Bilmem ki... İçimde bir sıkıntı...
Bir de şuram ağrır,
göğsümün içinden doğru
derin bir ağrı
sırtıma vurur.
Arasıra da öksürürüm.
Cıgaradan olacak - günde üç paket
yetmiyor efkâr dağıtmak için. Sen bir dinle
hele...»

Beyaz önlüğünde doktorun gördü Sabri
yansımış diziyle hasta suratlar...
«Sen» dedi doktor muayeneden sonra,
«Yatmalısın hastaneye.
Oldukça hastasın. İlerlemiş lekeler,
çoğalmış delikler
her iki ciğerinde.
Ama gene de
fazla korkulacak birşey değil...
Bu meret bakımsızlıktan gelir...»

Ah Sabri, vah Sabri,
eyvah Sabri...
Meğer ne kadar haklıymış Niyazi!
Ben ne kadar benziyormuşum meğer
o beyaz farelere
ve hem de
bizim bostandaki dolap beygirine.
Elimde değnek
güderken gözü bağlı beygiri
aklımın köşesinden geçmiyordu
düşünmek beni güdenleri.
Niyazi açtı gözümü.
Ama nasıl kurtulacağım
bağlı olduğum dolaptan?
Açık gözle - bile bile,
dolap beygiri gibi dönmek -
işte bunu asıl
yediremiyorum kendime.

Niyazi açtı gözümü,
körolasıca gözümü.
Kapalı gözle daha iyiydi,
kapalı olduğunun ama farkına varmadan.

Ne dedi Niyazi bana?
Sen ne kadar biriktirirsen biriktir,
bunun keyfini başkaları sürecektir;
ama şöyle,
ama böyle!..

Aklıma bizim Kel Çobanın
öyküsü gelir:

KEL ÇOBANIN ÖYKÜSÜ

Kel Çoban
yemez içmez
kazandığını biriktirir,
biriktirdiğini kasabada
sarrafa verir
karşılığında altın
liralar alırmış.
Alır da dikermiş
kuşağının içine.
Bitek sarraf bilirmiş
bunu kasabada.
Ve her seferinde
Kel Çobana:
«Aferin sana
tasarruf kanaat işidir.
Kanaat ederse kişi
tasarruf edebilir,
devam et bu yolda!»
dermiş.

Sarraf'ın bir de
kabadayı bir arkadaşı yarmış.
Günün birinde ona:
«Şu bizim Kel Çobanı bilirsin,
O Kel Çobanın bir yün
kuşağı vardır;
o yün kuşağın içinde
bir tılsım saklıdır ki,
romatizmaya iyi gelir.
Benimse bacaklarım
tutmaz oldu gene.
Al şu altını

getir bana
o yün kuşağı.»
der.

Kabadayı gider,
bir yumrukta Kel Çobanı
yere serer.
Alır kuşağı
getirir sarraf'a.
Kel Çoban
kendine gelir ki,
bir bakar
gitmiştir kuşak;
gitmiştir bunca yıl
biriktirdiği altın liralar.
Ve kendi kendine:
«Aferin sana!
Kanaat aptal işidir,
aptal olursa insan
senin gibi,
kanaat edebilir
bir lokma, bir hırka,
bir de şimşir tarağa...
Ve kanaat ederse insan
tasarruf edebilir.
Tasarruf etmek ise
ancak kasabada
sarrafı sevindirir.»

.....
Sabri Şan'a gelince:
Doktordan çıkıp, kanal boyunda yürürken ilk
dank etti kafasına doktorun dedikleri.
Durdu - kalakaldı

su başında durur öyle
dertli bir kavak gibi,
derdiyle başbaşa.

Hastaneden taburcu olunca
bir yapı firmasında çalıştı
daha birkaç ay,
döndü sonra memlekete.
Şimdilerde bir bakkal dükkanı açmış.
Onun sokağında şimdi bu
beşinci dükkanmış.

5

BU TÜKETİM KAOS'U VE KLAUS FECK'İN BOĞULMASI

İşçi idi Klaus'un ailesinde herkes.
Orta eğitimden sonra terkedince okulu
salt işçilikti onun da elindeki miras.
Önceleri eve yardım etti kazancıyla
ve artanıyla
kâh bir pantolon, kâr bir gömlek aldı
kendine en ucuzundan.
Sonraları bir de kullanılmış motosiklet
markası Horex. (Dikiz aynası ve diğer cicisi bicisi dahil değildi fiyata.)

Horex'i sürerdi hep şehir dışına, Klaus,
Britz yönüne ısındı mı havalar
arka selede hep kendi gibi biri,
derken bir ikincisi,
üçüncüsü ama; karısı oldu.
Kız Osram'da çalışıyordu.

Ayrı eve çıktılar. Baba evine yardımı kesti.
Pazardan pazara ziyaret
yalnız kahve içmek içindi.
Karıkoca ikisinin kazancı,
yeni mobilyaların Hübner'den aldıkları,
taksidine ancak yetiyordu. Oturma odası, mutfak;
yatak odası daha tamamlanmamıştı.
Ve eksikler bitinceye dek
yatak diye büfenin yanındaki
kanepeyi kullandılar.
Bir taksit bir taksidi kovalıyordu. Ve işte
dönüyordu devran
ve işte çalıyordu saat
her sabah beşte.
Ve akşam altı sularında
dönüyorlardı ikisi de - işleri bitik -
eve.

Bir taksit bir taksidi kovalıyordu
ve onlar çalışıyordu bir yandan hesaplıyarak
ve düşleyerek alacakları
yeni şeyleri.
(Bir süre sonra elle çamaşır yıkamaya veda etti
Bayan Feck
bir arkadaşıyla Klaus, otomatik makinayı yukarı
taşıdı.)
Piyasaya renklileri çıkınca televizyonun
siyah-beyazı köşedeki eskiciye sattılar.
(Eskiciden Kazım satın almış ama hemen bozuldu
şansına,
resimler durmuyor durduğu yerde.)
Karısı şimdi de mutfağa
gömme dolap istiyordu,

boş vakitlerinde
karıştırıyordu katalogları.
Klaus biraz daha fazla çalışıyordu;
fazla mesaileri kaçırmaya gelmezdi;
kazançları yoksa alacakları şeylere hiç yetmezdi.
Bazı arkadaşları bu yüzden kızıyorlarsa da ona,
dönüyordu işte devran
ve işte çalıyordu saat
her sabah beşte.
Klaus son günlerde
yedide geliyordu
eve.

Motorsikleti bodruma indirip
çekince yeni arabayı kapıya
Klaus fazla sinirlenir oldu
mahallede top oynayan çocuklara.
Her pazar sabahı yıkadı temizledi arabayı,
yukarda karısı iç çamaşırları, ufak tefekleri...
Öğleden sonraları ise hep aynı:
İhtiyarları ziyaret.
Kahve içmek.
Pasta yemek.
Üç yıl geçti böylece
çalar saatle sinir yarışında ve düşlemekle
alacakları şeyleri ve düşünmekle
taksitleri.
Sonra ilk kez tatile gittiler.
Uçakla Güney'e. Gitmeden sandal papuçlar,
güneş gözlükleri, güneş kremleri, bir de
cilde bronz rengi veren pomat
aldılar. Öyle ya gittikleri yerde,
hep yağmur da yağabilirdi.

Dördüncü yılın sonunda
kahve makinası da tamamlanınca
(Doğum günüydü,
prizin bozukluğu neden olup
kavga da etmişlerdi.)
artık gereksindikleri herşeye
sahip olduklarını sandılar.
Evin içi bir küçük dükkana dönmüştü.
Duvarlarda: aplikler, aynalar,
biblolar, kalın çerçeveli ucuz resimler
ve bir yığın alet edevat mutfakta
ve hem de evin her tarafında.

Çeşit çeşit çamaşır tozları,
kokular, bulaşık sabunları
oyalamaz oldu ikisini de
ve geceden geçeye arttı
nedeni belirsiz bir sıkıntı
ve kapladı her yanlarını.

Bu mudur nedeni yaşamanın?
Bu mudur anlamı yaşamanın?
Cuma akşamları sarhoş olduğu zamanlar,
döndü durdu bu sorular
beyninde Klaus'un,
sonra şarkı söyledi, sonra küfür etti.

«Demokratik temel hak ve özgürlükleri korumak»
Hep böyle yazılarla doluydu sabah gazeteleri.
Bir de cinayet haberleri, bir de çıplak kadın
resimleri.

«Demokratik temel hak ve özgürlükleri korumak»
Hep böyle demeçlerle doluydu televizyon yayınları.

Bir de tüketim reklâmları, bir de haydut
filimleri.
Belki onun için boynu bükük Klaus'un.
Belki onun için içinde büyüyen bu sıkıntı bu boşluk;
elden gitmesin diye bu nane...

Birgün işte kafası bozuldu Klaus'un:
«Giderse gitsin» dedi.
«Demokratik hak imiş,
hukuk imiş,
özgürlük imiş,
bana ne!.. Benim ne çıkarım var bundan?
Boğulur gibi oluyorum can sıkıntısından.»

Çekti birayı,
arkasından vişne likörü...
Arkasından bir daha bira...
Budur işte yaşamak!
Budur işte yaşamı anlamak!
Böyle olur ancak...
Vurdu bir yumruk Klaus
karşısındakinin suratına:
«Ne duruyorsun karşımda öyle alık alık?..
Daha doğru dürüst konuşmasını da beceremiyorsun,
pis yabancı, sen burada ne arıyorsun?»
Yumruk vurdu Klaus karşısındakinin suratına.

Bu mudur yaşamak?
«Evet, budur.
Boyun eğmiyeceksin!
Hiç kimseye - kendine bile.
İçinden vurmak geliyorsa
vuracaksın.
Hem bazı kimseler dövülmeye yaraşıktır.

Örneğin, şu maymun bozuntusunun
bugüne kadar yaşadığı cabadır.

Ben, benden başkasını sevmem.
Ben, benden başkasına güvenmem.
Ben, benden nefret ederim.
Ben, senden nefret ederim.
Ben, hepinizden nefret ederim.
Ben, boğuluyorum sıkıntıdan.
Ben...
Ben...
.....»

Ne ellerinde mitralyözler, otomatik tabancalar;
ne başlarında çelik miğfer, ayaklarında çizmeler;
ne kahverengi üniformaları;
ne de gamalı haçları vardı.
Yedi sekiz kişiydiler
meyhanedeki diğer kişiler.
Kolları soluk mavi dövmeli,
rugan pabuçlu
ve kafalarının içinde çöreklenmiş bir yılan
boşaltırdı zehirini durmadan.
Ve işte hepsi
hak verdiler Klaus'a
onunla paylaştılar bir ortak sevinci
rahatladılar - öyle ki,
pazartesiye işe
tüy gibi hafif
başlayabilirdiler.

NERMİN'İN KORKUSU

Nermin bütün gün evi sildi süpürdü,
kafasının içinde bir büyük sessizlik
dışarda olup bitenleri pek anlamadan.
Gurbette serçeler gibiydi,
sekerek bir göz evin
bir köşesinden bir köşesine.

Akşama Dursun'lar konuk geldiler.
Nermin'in kocası gelmedi.

Dursun'un karısının şişman bacakları vardı.
Ayağına erkek çorapları giymişti,
bir de sağ elinin bileğinde
dizi dizi bilezikler.

Oturdular, konuştular, şurdan burdan.
Nermin yeni buzdolaplarını gösterdi
ve karşılaştırmalı
kazanç hesapları yaptılar.
Almanya'dan pek memnun değillerdi,
dönmeyi ama, hiç düşünmüyorlardı.

Nermin'in kocası Ali gelmedi.
Dursunlar ona doğru gittiler.
Nermin fasulyalı pilavı ısıttı.
On bire yakın kapı çalındı.
Polisti gelen ve
korkuyla açılmış
büyük gözlerle polise bakan
Nermin'i
karakola çağırdı.

Karakolda uzun uzun birşeyler anlattılar.
Kafasının içinde bir büyük sessizlik
ve hiçbirini anlamadı Nermin.
Hiçbirini anlayamadı Nermin.

NERMİN'İN KOCASI ALİ'NİN EVE GELMESİNİ ÖNLEYEN OLAY

Sakin - hırçın, güleryüzlü - somurtkan,
kendi halinde - hırslı, sağlam yapılı - orta boylu,
gür bıyıklı - ucuz ense tıraşlı,
bir Anadolu çocuğu.

(Acıbayram köyünden. İki yıl
oluyor Berlin'e geleli.
Önce bir yurtta kalıyordu;
Naunyn Sokağı'nda şimdiki evlerini
bulunca karısını da yanına getirtti.
Nermin dal gibi
ince bir kadın.
Bir konserve et fabrikasında
üç ay çalıştı. Fazla dayanamadı.
Memlekete dönmek istiyor.)
Önce bütün mesele, acemilik meselesiydi.
Sapan sapına sarılmış ellerin
frezeye yatkın olmamasıydı.
Oynak yayla mizacının
fabrikanın durgun, kalıpta sıkışmış gibi
havasına uymamasıydı.
Küçük takılmalar,
beceriksizliğe bükülen dudaklar,
şakaydı.
Öyle olmalıydı,

çünkü; idare 4.35'lik başlangıç ücretine
yenilerde zam yapmıştı.
Buzdolabı montajında çalışıyordu
ve firmadan ucuza aldığı
kusurlu buzdolabının taksidi
hep aylığından kesiliyordu.

O gün aylıkları aldıkları gündü:
iki kişi dış avluda yolunu kesti
tam eve giderken.
İki kişiden biri,
köşedeki çöp bidonlarını işaret etti,
onları arkaya taşımasını söyledi.
Ali'nin çoktan aklı fikri evinde, Nermin'de.
«Şimdi paydos vakti,
pazartesiye»
diye
aldırmadı pek onlara.

Ne ellerinde mitralyözler, otomatik tabancalar;
ne başlarında çelik miğfer,
ayaklarında ne çizmeler...

İkisi birden
söylenmeye başladılar.
Ali karşılık verince onlara
yere tükürdü biri,
öbürü de aynı şeyi yaptı ve
arkasından:
«Senin yüzünden»
dediler.
«Sizin yüzünüzden
pis yabancı işçiler.
Fazla mesai, fazla mesai, al işte

Noel'i bu yıl mangırsız kutlayacağız;
haftaya gene yarım günlük çalışma başlıyor...»

Ali çoğunluk evet, fazla mesai'ye kalırdı,
ustabaşı öyle istiyor diye.
Ötekilerse hep; yukardakileri karşılarına alıp;
yarım günlük çalışmaları,
nedenlerini falan ona
anlatacakları yerde;
şimdi salt suçluyorlardı.

Metroda gelirken eve Ali
memleketini düşündü,
köyünü düşündü,
Nermin'i dere kenarında
sıkıştırdığı günü düşündü.
İki yar arasında sessiz mi sessiz,
ıssız mı ıssızdı oralar - köyün dışında
çalılarla kaplı dere yatağı -
ve günün birinde oraya
bir Alman düşerse eğer,
ellerinde derman kalmayıncaya kadar
onu pataklamaya
ve böylece
bu günlerin öcünü almaya
karar verdi.

Naunyn Sokağı'nı hızla geçerken,
(Atıfet'in oturduğu evde oturuyor - Oranien Alanı'na
bakan ucunda sokağın)
birisinin seslendiğini duydu
karşı kaldırımdan.
Klaus'tu bağıran birahanenin kapısında,
ve çağırıyordu ısrarla onu.

(Arasıra birlikte içtikleri olmuştu)
Klaus boyuna: «Ali sen benim arkadaşımsın» diyordu
ve biraların ardı arkası kesilmiyordu...

NERMİN'İ KARAKOLDAN BİR HASTANEYE YOLLADILAR YANINDA BİR MEMURLA

Ali hastanede yatıyordu
kaburgaları kırık,
gözleri mosmor.
(Belli ki yaman bir döğüş olmuştu)
Nermin'i görünce yüzü pembelendi:
«herifi ama» dedi,
«eşek cennetine gönderdim.»
Çabuk duyulmuştu cinayet.
Civarda herkes
Türklere veryansın ediyordu.

Naunyn Sokağı'na kar yağıyor.
Ve buz tutmuş çoktan
kaldırımdaki küçük
kan lekecikleri...

6

NERDE BEŞ TÜRK VARSA ORDA BİR BAKKAL DÜKKÂNI VARDIR

Son günlerde Bayan Kutzer'e bir hal oldu,
içinde bir Bayan Kutzer daha belirdi,
aynada görür gibi kendi suretini,
ve durmadan onunla konuşuyordu:

Neuköll'ndeki o şımarık kadın
çoktan ölmüştür şimdi.
O zamanlar daha kırkına yakındı.
Ne buldu acaba yaşamdan?
Belki de çok yaşlı biri olmuştur benim gibi ama;
yemeklerini önüne getiren,
hizmetçileri, bakıcılarıyla falan.
Belki benim gibidir o da
bir başına.
Belki de bir köpeği vardır; belki de
her hafta kocasının mezarına çiçek götürüyordur,
ya da hiç gitmemiştir mezarlığa.

Ben ne buldum yaşamdan?
Ben onun yaşamını yaşamadığım için
sanki o da hiç yaşamamış gibi geliyor bana.
O beni, hiç düşünmemiştir bile
çünkü; insan düşünmek istemez başkaları üstüne,
o başkalarıyla bir ilgisi yoksa.

Postaneye gittiğim zamanlar, emekli aylığımı almaya,
devletin memurları dahi,
alaylı bir gülüşle suratıma bakıp
öyle sayıyorlar parayı avcuma. Sanki:
«Senin bunlara ne gereksinmen var artık?»
demek ister gibi.

Bazı bazı istiyorum, elimde öyle bir irade olsun ki;
herşeyi değiştireyim kendime göre,
ama bana göre bu değişim
başkalarının sırtından ve
başkalarına zindan olmasın.
Gustav'ın kavgası buydu işte,
hiç değilse ben onu bugün böyle anıyorum.

Şiş ayaklarını sürüyerek,
bir eliyle yapışmış trabzana,
merdivenlerden inerken Bayan Kutzer,
Halime eli paketlerle dolu
dönüyordu şehirden - alışverişten.
Sahanlıkta karşılaştı Kutzer'le,
karşı karşıya geldiler. Çekti kendini
Halime, duvara dayadı sırtını. Yol verdi.

Kaldırdı başını Kutzer, sulanmış çapaklı
ve fer'i kaçmış gözleriyle
baktı yüzüne Halime'nin derin derin.

Halime: «Hadisene moruk, yol verdik işte
geçeceksen geç, bizim de elimiz yüklü...)
Kutzer: «Dankeschön, dankeschön...»
(Bu kadar paketler,
bu kadar satınalınan şeyler...
Alın bakalım, alın bakalım.
Siz de tükenirsiniz birgün benim gibi,
pörsüyüp çıkınca posanız.
Sonra da sürürsünüz ayaklarınızı
yüz gram sucuk için
iki sokak aşağıdaki kasaba kadar. Hem
nasıl da gülüyorlar bana
elli kuruşluk Speck alıyorum diye...»

Sokakta karlar ermiye yüz tutmuş.
Bakkal Memet müşteri bekliyor,
bu saatlerde dükkanı boş.

«Biraz daha para yaparsam
satarım dükkanı. Gidicem buradan.
Hay Allah, kısmete bak sen!..
Nerden aklıma gelirdi dükkan işletmek.
Memlekette duysalar inanmazlar:
Nalbant Memet dükkan açmış Almanya'da...
Benden önceki niye sattı acaba?
Dediğine bakılırsa iki üç ay olmuş,
o da başkasından devralmışmış...
Fabrikada daha çok kazanıyordum.
Bu kadar masrafa gir... Ya batarsam?
Yarından tezi yok
fiatları arttırayım...»

Bayan Meyer geçerken yoldan
baktı şöyle bir içeri:

(Nerde beş Türk varsa
orda bir dükkan var.
Gidip ülkelerinde açsalar ya...
Bizimkiler kapıyor
bunlar açıyor...)

Memet: «Kommen Sie, Frau, bitte...»
(Girsem mi acaba?
Koyun eti ucuz diyorlar.
Ama güven olmaz bu heriflere.
Geçenlerde nasıl da şişlemiş
Klaus Feck'i bunlardan biri...
Heriflerin suratına bak!..
Tam yaban...
Böylelerinden herşey beklenir.
Koyun etinin haşlaması ama
pek de lezzetlidir...)

Memet: «Was möchten Sie?..»
(Hadi işte nazlanma!
Alacaksan al birşeyler.
Yarın bu fiyata bulamazsın yoksa.
Ben bu Almanlar kadar cimri
millet görmedim ömrümde.
Bizimkilerin daha açık eli...)

BİR FOTOĞRAF İNSANA BAZAN NELER ANIMSATIR

Uyanırsın bakarsın
şehrin evleri yerli yerindedir.
Antenler, bacalar, arka avludaki kel ağaç,
köşelerde sidik lekeleri - hiçbir şey değişmemiş..

Sonra gizli bir bıçak keser
mevcut herşeyi, zavallı geometrileriyle
ve mekân içinde bir takım lekeler olurlar
eksilenin farkına varmaksızın hiç.

Şuymuş, buymuş, kime ne?
Adın nasılsa gazetelere geçmeyecektir,
radyolarda, televizyonlarda
mersiyeler okunmayacaktır.
Çarşı pazarda, alışverişte,
eksilmeyecektir kimsenin kazancı.
Belki fırıncı yaşlı bayanı
kısa bir keder saracaktır
kendi sırasını anımsayıp.
Bayan Kutzer'in ölümünden yoksa
kime ne?

Yalnız o zaman işte
İsmail'in keyfine diyecek yok.
Komisyoncu bir de evet derse,
Kutzer'in boşalan evine taşınacak.

İki oda bir mutfak
yeter ona
ve üç çocuğuna.

«İşte böyle Kâzım'cığım,
şimdilik bir derdim ev.
Senin kulağında olsun, sizin buralarda
bir tane boşalırsa...»
«Boşalırsa hiç merak etme
haber veririm. Şu benim kattaki
ihtiyarın iki günlük canı var.»

«Bakma sen bunlara,
yedi canlı bunlar,
ölmek bilmiyorlar.
Kısmet gene de...»

Bu ne biçim böyle
birbirimizin ölüsüne basarak
ayakta duruyoruz.
Kimbilir kaç kişi böyle
aynı şeyi istiyor
farkına varmadan
birbirinin çukurunu kazıyor.

«Kazancım iyi Kâzım'cığım,
ayda elime 1800'e yakın geçiyor.
Oğlanların ikisi ekmek fabrikasında,
biri de yanımda çalışıyor.
Onlarınki de caba...
Büyük oğlanın fikrini çelmişler,
okula git diye...
Okuyup da ne olacak?
Elinde kırmızı bir bayrak
hükümete kafa tutacak.
Bu yaşında ayda 700 Mark kazanıyor.
Okula gitse 700 Marktan olacağız
hem de masrafı cepten çıkacak.
Burada zaten temelli kalacak değiliz.
Okumak zengin işi...»

Cebinden yağlı bir zarf çıkarır İsmail,
Özenle açar. İçinde eski resimler...

«Bak şuna bak,
nasıl da gençmişiz o zamanlar,
hayatta daha çaylaklık devremiz.

Şunlar yeğenlerim. Bu da bizim küçük.
Arkadaki halamın kızı, yanındaki kocası.
Düğünde çektik,
Zühtü'nün lokantasında.»

Resimleri teker teker ayırır:
«Hakkı dayı rahmetli,
geçmiş makinanın arkasına,
başınızı yukarı kaldırın, diyor.
Arkada: Şenol Oto Garajı.
İlk gurbetçiliğe başladığımız yıllar...»

Şahinler nerde kaldı? Toros Dağları uzak.
Güneşli yamaçları indin mi, Akdenizdir,
ufkuna yelken açmış sünger kayıkları.
Anamur şosesinden dizel kamyonlar akar,
yağlı asfalt erimiştir sanki sıcaktan,
buhar yükselir dağ taş çalılardan,
renkli böcekler vızıldar yalnız
kıvrak yılanlar uykudadır.
Pamuk balyalarına yaslanmış yol kenarında
mevsim işçileri ve tutturmuşlardır bir türkü.
Mersin'e girerken karşılar seni
beyaz ve eflatun zakkumlar
ve Donanma'nın tamirhaneleri.

Kaçak çay içersin, tütün sararsın,
sabaha karşı ağzının içi zehir gibi acı...
Bir benzin istasyonunda derken
içini tatlı bir keder bürür,
dağıtır uykunu ıslak yosun kokusu.

«Az mı geçtim o yollardan,
başkadır velhasıl, anlatılması zor...

Kâh silâh sıkarsın kayalara,
derin yarlardan kıvrılırken şose,
vınlar kurşun, yankılar uzakta...
Kâh bir sinemanın afişi önünde,
bir bilmediğin şehirde,
düş kurarsın. Gurbetçilik başkadır.»

Bir resim bak insana neler anımsatır!

«Haa, bak, bunlar artistlerle bir arada
Yozgat - İstanbul yol hatırası.
Bir seferinde - Yozgat'tan dönüyordum,
altımda bizim dayıoğlunun minibüs'ü,
konsercilerle anlaştım. Hepsi efendi insanlar,
bu bizim bildiğimiz orospular yok içlerinde
İstanbul'un iyi bir tiyatrosuymuş. Ama bize
yaramaz. Konuşmaları pek anlamıyor insan.
Belki hepsi yüksek fikirler. Oynadıkları oyunun
adını tam unuttum, Valla geçmiş zaman.
İsimler, hepsi ecnebi isimlerdi zaten.
Neyse diyeceğim asıl -
gece oldu mu görme!..
Görme ne şarkılar, ne şakalar... Korkudan olacak...
Anadolu yolları insana korku verir çünkü;
alışmadıysan eğer, geceleri
ulurken çakallar. Tek tük köylerin
uzakta petrol ışıklarını
seni kollayan
garip yaratıkların
gözleri sanırsın.
Ve gökyüzü yıldız doludur o kadar ki,
fikrini bir tuhaf yapar insanın.
Ve hep simsiyah ağaç gölgeleri
dolamıştır gecenin bulutlarını başına.

İşte bu fotoğraf, Üsküdar'a geldiğimizin hatırası
üç günlük
yolculuktan sonra.

Ben kalksam artık
saat çok geç olmuş. İyi muhabbet ettik Kâzım'cığım.
Ev işini unutma. O yüzden inan ki
pek dardayım.
Hadi eyvallah...»

7

NE YAPMALI?

Hangi adamlardı, bu biçim
sokaklar yapmışlar? Bu evleri,
bu birbiri içinden çıkan duvarları,
birbiri üstüne devrik bu damları,
damların altında uykulu pencereleri
yol kenarlarındaki su tulumbalarına bakan?
Kimlerdi onlar, kazmalar küreklerle,
cetvellerle, bütün bunları yapanlar?
Kendileri için olduğunu bilselerdi
mutlak başka yaparlardı: açınca pencereleri,
dolardı gökyüzü içeri şıngır mıngır... Ya da
yeşil bir deniz, misk kokulu çiçekler,
el kadar kelebekler ve tarifsiz bir sükûn
insanın içini ısıtan
huzurdan.

Naunyn Sokağı'na bakan evlerin
öncepheleri, kıçını sana çevirmiş,

sağır transport işçileri gibidir ki;
taşıdıkları yükün pek ağırlığına aldırmayan.
Arka avluya çıkınca ilk
duyarsın, tadarsın, koklarsın
işte havada yatan şeyi.
Burada - yalnızlığın seni daha bir sardığı
yeni konutlu mahallelerde değil de burada -
daha çabuk anlarsın
bir sınıfın yaşadığını
ki toplumsal kuralları kırıp bozup,
ki yeniden kuracak olan.
İşte havada yatan bu şey,
bütün o ekşi küf kokularını bastırır
genzini yakan.

Horst Schmidt: «Evet, evet, evet...
Biliyorum,
dünya öküzün boynuzunda durmuyor,
bizim nasırlı omuzlarımızda.
Çekilirsek altından
düşer - paramparça.
Ama istediğimiz değil bu...
Bunca yıl mademki
taşıdık
niye parçalayalım?
Niye bizim olsun
kırıkları dökükleri?..
İyice düşünmeliyiz neler yapılacaksa
bak hem evlerde, hem fabrikalarda.
Diyeceğim şu ki; yol uzunsa da
korkmak yok, yola çıkmaktan...

Horst Schmidt, Bayan Kutzer'in komşularından,
baca tamircisi

ve bir buçuk yıldır
«Marksist Akşam Okulu» öğrencisi.
Niyazi'nin gözü, duvarda asılı solgun,
bir afişin, iri punto yazılarına takılmıştı:

Die Theorie wird zur materiellen Gewalt,
wenn sie die Massen ergreift.

Niyazi dalgın dudaklarını
kemirdi bir zaman. Duvardaki
afişin yazılarını bir daha okudu
içinden. Yazılar silininceye kadar
gözünden, gözü aynı noktada sabit
kaldı.

Horst'un işi yakındı.
Buna karşın Niyazi'nin bir saatlik
yolu vardı. (Bugünlerde gündüzcü.
Ama gündüzcülük de
yorar insanı en az gece vardiyası kadar)
Birbirlerinin aynı sorunlarla,
ilgilendiğini bilen bu iki kişi
karşılaştıklarında, çabuk unutulurdu
işte yorgunluk. Niyazi iki sigara çıkardı.

«Demin Kâzım'a rastladım metroda
somurtup duruyordu. Sonra ağzından kaçırdı:
İşten çıkarıldım, dedi, kağıtlarını gösterdi,
eline tutuşturdukları fazla değildi
ve Kâzım'ın ağzı konyak kokuyordu,
yoksa Kâzım hiç içmez, tanırsın...

Böyle şeyler artık güncel ve olağan,
ama Kâzım'ın kafasına dank etmiş:
sağılan bir inek gibi durdukça
olduğu yerde ancak,

kendisine yem verildiği.
Bunu anlamış ama,
bilmiyor şimdi
ne yapacağını.
Onun gibi binlercesi var.»

Niyazi çekti bir iki nefes sigaradan,
Horst çekti bir iki nefes sigaradan .
Bacaklarının arasından bir top yuvarlandı,
bir çocuk koştu bağırarak önlerinden.

«İşte, bu sokaktan başlamalı işe,
başkaları da başka sokaklardan.
Burada oturuyoruz,
burada bu sokakta, bu çevrede
bak biz ne çoğuz: onun gibi, senin gibi,
benim gibiler, her gün yeniden
bir köşeye kıstırılan.
Birçoğu bilmiyor üstelik
nasıl, neden ve ne yapmalı.
Biliyorum zor bu, konuştukça bak
daha bir anlıyorum ama,
birbaşına da çıkılmaz işin
içinden.
El ele verip herkese göstermeliyiz
bugünün nasıl olduğunu, yarın
nasıl kurtulacağımızı.
Somut anlatmalıyız
her gün yeniden nasıl
türlü oyunlarla
aldatıldığımızı.
Ve açıkça koymalıyız ortaya
hiçbir şeyin değişmiyeceğini; biz kendimiz

kendi sorunlarımıza
el atmayınca.»

Niyazi'nin gözleri takıldı yeniden
duvardaki solgun yüzlü afişe.

«İyi bu dediklerin, ama söyle bana
neresinden başlamalıyız? Bazı bazı
ben de umutsuzlaşıyorum. Biliyorsun
çoğunluk Türkiye'den gelenler
başka sınıfsal ilişkiler içindeler,
birçoğu işçiliği bile
daha kabul etmedi.
Köylerden geliyorlar, kentlerden
geliyorlar, buldukları her işi
kabul etme alışkanlıklarıyla
her şarta razı geliyorlar.
İşe nerden başlamalı?»

«Aşağıdan Niyazi, taa aşağıdan!
Önce var olan haklarını elde etmenin yollarını
göstermeliyiz
hakkı yenenlere;
haklarını yiyenlerle
karşı karşıya getirerek onları.
Örneğin: dilekçeler yazmalılar
kendi bildikleri biraz Almancayla,
her kişiye, başvurulacak her merciye
seslerini yükseltmeliler
var olan haklarını
yitirdikleri her yerde.»

«Bak bu iyi işte. Böylece
onların silinmiş kişiliklerine

bir güven gelecek ki;
kendine güven,
güçlü kılar kişiyi...»

«Evet kişiler birbirine dayanarak ancak
bilincine varırlar kendilerinin olan bir örgütte
birlikte olmanın ve değiştirmenin.
Kişisel özgürlüklerden ise kişiler
o herkes için geçerli oldukça
yararlanabilirler...»

Ve Naunyn Sokağı içinde birşeylerin
kımıldadığı bir sokaktı işte.
Biraz başka türlü
50 ya da 60 yıl öncesinden;
evet gene eskisi gibi hantal ama,
hiç beklenmedik birşeyle bu sokakta
karşılaşılır bazan:
Naunyn Sokağı sakinleri, işçiler,
siyasi tartışmalarda,
ya da bira içerken,
yan yanadırlar bakarsın
aynı bayrak altında.

Ve işte şimdi Naunyn Sokağı'ndan
bir Türk ya da Yunanlı,
hakkının yendiğinin farkına vardı mı,
yapışıyor hemen kaleme kâğıda
ve dikiliyor hakkını yiyenlerin
karşısına.

İşte şöyle yazıyorlar:

«Muhterem efendim
(Berlin Çalışma ve Sosyal İşler Senatörü)

I.G. Metal sendika gazetesinde
bizler için yazdığınız yazıyı okudum.
Bizlerle ilgilenmeniz bizleri
çok mütehassis etmiştir.
Müsaade buyurursanız
istirhamım
iki göz bir evdir.
Ya siz bana bulun,
ya da bulmama tavassut edin.
Hayvan ininde,
insan evinde yaşar.
Yoksa bizleri buraya
neden getirttiniz?
Ellerinizden öperim,
efendim.»

«Sehr Geherter
Herr
Hofmann.
Arbeitsamt II.
Nicht immer schreien!
Nicht immer nein sagen!
Ich bin nicht dein Diener.
Ich bin nicht verbrecher.
Ich bin arbeiter.
Arbeiter arbeiter immer.
Arbeiter zahlen steuer.
Du machen bitte
Meine papier ordnung
wieder.»

«Herr
Fabrika Kollege!
Auslender schlecht,

du sagen-warum?
Deutch Schlecht,
auslender sagen-warum?
Ich menş,
Du menş,
Du arbeiter,
Ich arbeiter!
Wir machen zusammen geld
für die fabrika direktör...»

2. KİTAP

KÂĞITHANE RÜYASI

1

SEKİZ YÜZ BİNİNCİ

Hiç güneşsiz akvaryumlarda,
hasta balıklar gibiydiler,
onlar gibiydiler tortulu sularda,
tortulu akvaryum sularına benzeyen bu yerlerde.

Sayıları sekiz yüz bin miydi?
Sekiz yüz binin üstünde miydi ne,
adına konuşulan,
adına pazarlıklar yapılan,
adına karar verilen.

İşte beklemeler, fiş doldurmalar - gidip gelmeler;
sonra bu beklemeler gene beklemeler:
belki üç yıl,
belki üç yıldan da fazla.
Sonra damgalar, ağzı mühürlü zarflar,
ve ağzı mühürlü zarflarda,
hapisti umutlar;

bir genç kızın
nakışlarına işlediği
sabır ve zaman gibi.

FAZIL USTA ONLARDAN BİRİYDİ

Yarılmış bal incirler bahçemizde
yeşil zehir kesti,
böyle bir zamandayız
gayri beslemez artık baba sanatı
döğme bakırcılık 8 kişilik hanemizi.
Mağazalar plastik tabak, bardak, sürahi
ve başka benzeri ile dolu...
dedi.
Fazıl Usta
astı koskoca bir kilidi dükkanının
kapısına ve
gitti yazıldı kuruma.

Tut ki, sen diyorsun: ben giderim
ekmeğimin peşinden
kötülük bunun neresinde?
Tut ki, bekleyen derviş
muradına ermiş.
Tut ki gelmişsin buralara...

(Üç buçuk yıl bekledi Fazıl Usta
sırası gelinceye kadar.
Münih treni gara,
gözleri yarı dalgın
ve ince belli bir kadın gibi
girdiğinde
besmele çekip bavullarına yapıştı;

sapları ellerini kesiyordu,
bastı ilkin sağ ayağını
biraz heyecanlı
Alaman toprağına.
Hoparlör Essen'e gidecekleri
söyledi.
Sıraya girdiler ve
tercüman efendi,
teker teker isimlerini
yokladı.
Essen, bir dumanlı şehir.
Gece saat 22.
Gökyüzünde kızıl alevleri şavkıyor
çelikhanelerin.)

Tut ki kağıtların, imzaların hepsi tamam
ve tut ki sen yükünün farkında değilsin;
sırtında o birlikte taşıdığın
dosyaların, mühürlerin imzaların

(İlk altı ay haddehaneye verdiler.
Tel çekti kilometrelerce,
Essen'den Bakırcılar Çarşısına kadar.
Bakırcılar Çarşısında ithalatçı Hamdi Beyin
dükkanına kadar.
Ve akşamları, paydostan sonra
yorgun serilip ranzasına,
dem çekti revnaklı avlulardaki
güvercinler gibi.
Kendi dükkanıyla şimdi
Hamdi Beyinkiler arasında,
bu teller vardı işte,
dikenli üstelik,
aşılması olanaksız.)

Yarılmış bal incirler bahçemizde
yeşil zehir kestiyse,
bu zamanın kötülüğündendir.
Hükümet edenlerde bunun suçu yoktur.
İşte işaretler de gözüktü,
dinden imandan çoktan çıktı insanlar
maneviyata boş verildi.
gök gözlü Paşa'nın
1920'lerde Saltanatı devirdiğinden beri...
diye
kaçarak kendi gerçeğinden
hatta böyle düşünebilirsin,
billur köşklerinde
kendi inanmadıklarına
türlü yalan ağızlarla,
seni kandıranlara kanıp.

(Dokuz ay dolmadan kaptırdı sağ elinin
orta parmağını dönen merdanelere Fazıl Usta
ve doktor raporuna,
«çalışmasına % 15 engeldir» diye yazdı
ve 400 Mark o ay fazladan verdiler.
İlkin sövdü saydı önüne çıkanlara,
Allah'ına, kitabına,
buralara gelmesine neden olanların.

Sonra ama tövbe etti acısı geçince.
«Kısmet», dedi,
«Kaderde bu da varmış...»
Ve mendile sarılı gümüş yüzüğünü
besmeleyle açıp sol eline geçirdi.»

Tut ki buralarda,
bu insanlara benzemek istemiyorsun

olmayan özgürlüklerinde, özgürlüğü
salt düşünen ve düşünen
ve herşeyin bu çelik ve beton ve
tuğla duvarlar arasında başlayıp bitmesini;
yani sonsuz bir vakitten
sonsuz bir vakte kadar
bir kışla düzeni ve disiplini içinde
çiçeği seven
pencerelerde saksıda açan
yeşili duyan;
ya da alkole güne başlayıp
alkolle günü bitiren;
ya da bir uyuşuk hasta gibi
bir köşeye büzülmüş,
bu insanlara hiç benzemek istemiyorsun...

Anlamasa da Fazıl Usta,
işgücünün salt tel çekmediğini -
Aksine tellerin kendisini merdanelere çektiğini -
birşeylerin farkındaydı ki,
yeryüzünün üstünde bir afet dolaşıyordu,
haksızlığı hak kılan,
eşitsizliğin eşitliğinde
insanları insanlıktan çıkaran.

O halde:
bir yıllık kontratım bitti.
Şimdi saat ücreti 5.75'den
inşaat işlerinde çalışıyorum.
Her gün iki saat fazla mesai
ve cumartesileri yarım gün...
Kazancım iyi, para biriktiriyorum
ve gerisine aldırmıyorum.
Türkiye'de politika karışıkmış,

hükümet sert önlemler alacakmış.
Solcuların başı ezilirse bir
işler düzelecekmiş
ve bizim gönderdiğimiz dövizlerle
memleket kalkınacakmış...
Mış... Mış... Mış...
diye düşünme.

Bil ki tırnakları keskin
dişleri sivridir
senin adına konuşan,
senin adına karar veren,
senin adına pazarlıklar yapanların.

Ve yüzleri güler ekranlarda onların.
Çünkü kazançları yerindedir
sen böyle hiç güneşsiz akvaryumlarda
ve çalkalandıkça tortulu sular
bir kıyıdan bir kıyıya vuran
hasta balıklar gibi kaldıkça.

HEINRICH ALANI'NDAKİ GÖSTERİ

Yapayalnız bir pisiuar
alanın tam ortasında
yeşil boyalı ve
gündüzleri pek ilgisini çekmez kimsenin
birbirlerine çüklerini gösteren
çocuklardan başka.

Yüznumaranın arka tarafına
bez bir afiş asmışlar üzeri
«Kreuzberg Sokak Tiyatrosu»
yazılı.

Peter, kamyonun üstüne çıkmış
yükseltileri aşağı deviriyor.
Kedi pençeleri gibi elleriyle bir kız,
bir sandığı yerde sürüklemeğe çalışıyor
içinde maskeler, boyalar, çalgılar olan.
bir adam, çevresindeki herşeye yabancı duran,
fotoğraf çekiyor, boynunda ibrişim eşarp.
Adam filimi banyo edince görecek
Nataşcha'nın tablolarından birini:
dişli çarklar, saatler, akarbantlar,
ve işçiler - kadın erkek, -
bozulmuş bir dengede
denge arıyorlar...
İşte onlar, Natascha'nın resim kişileri,
şimdi burada Heinrich Alanı'nda
seyircileri kendi yaşamlarının.
İşte bunları görecek adam
boynunda ibrişim eşarp,
banyo edince filmi.
Sonra Johannes'i görecek, tanıyacak onu
siyah kasketinden bir de denizci sevdasından.
Yoldaşlar bir gemi yapmışlar da
bindirmişler sanki onu gemiye
ve yelken açmışlar uzak Çin denizlerine.
Dümende durmuş o, yaslanmış dümendolabına,
vardiyada olanlara
kitap okuyor yüksek sesle.
Pencerelerde meraklılar.
İşte oyun başlıyor.
Çığırtkan: Sevgili Seyirciler
şimdi sizlere,
Uşak'tan kalkıp, Almanya'ya
çalışmaya gelen bir Memet'in
başına gelenleri göstereceğiz.

Yoldan geçen iki Türk işçi,
anlamadıkları bir dilde
kendilerinden konuşan
bu acaip kılıklı ve maskeli
oyuncuları birbirine göstererek:

— Bak, bak, şunlara!..
— Ne yapıyorlar?
— Dur biraz seyredelim
Memet diyor galiba...
— Bu memlekette her cinsi var!..

Bir erkenci sarhoştu derken -
hergün şurada burada çalışıyor
kazandığını içkiye veriyor.
Kahır dolu bir yaşam,
omuzlarında
ağır geliyor, taşıyamıyor.
Ve içerek kurtarmaya çalışıyor
parçalanmış kişiliğini,
boşaltacak yeri bilmeden
ağız dolusu küfürünü, hıncını:

— Duvarın öbür tarafına,
öbür tarafına!
Ne işiniz var burda
komünistler!..

Çenesini tutmasını, uyarıyor seyirciler.
O söyleniyor pek anlamadan olanı biteni
ve Türk'lerden biri
sarhoşu işaret ederek:

— Herif kafayı iyi
bulmuş bu saatte...

Öteki:

— Komünistmiş bunlar.
Ben anlamıştım.

Baksana şunların kılıklarına,
Allahsızlar.
Almanlarda da iş yok,
ne yaşatıyorlar bunları,
kesmeli hepsini...
Şu karıların haline bak!
Bunlar kedi köpek gibidirler,
karılarının üstünden biri iner
biri biner.

Hasan daldı, içinden:

— Keşke ben de onlar gibi olsam

dedi.

Kızın iri memelerini
avuçlarının içinde hissetti.

— N'olacak bir maske de
ben geçirip suratıma
katılıversem aralarına.
Onlar inince ben binerim,
şu ölümlü dünyada...

Halime'den ayakları kesildiğinden beri
kadınsız yaşamak canına tak etmişti,
haftalar vardı ki,
bir kadına eli değmemişti.
Artık avutmuyordu Hoca Arif'in sözleri
işten çıkıp da oyalanmak için
kahveye uğradığı zamanlar.

— Gidelim. Bırak bu münasebetsizleri

— Seyretsek...

— İşin mi yok be!..

Bırak şu komunistleri.
İnsanın aklını çelerler
farkında hiç olmazsın da
komünistlik aşılarlar...

Gördük bu günleri de Yarab!
Sen sakındın bizi fenadan.
Yol gösterdin, kuvvet verdin.
Güç bildik seni Yarab!
Yaratana, esirgeyene, yargılayana,
sana,
hamd.

Berlin'e gelmesini
eniştesi Kâzım
yazmıştı ona
ısrarla
yalnızlık çekmiyeceğini
(buradaki hemşehrilerinin çokluğundan söz edip)
ve Berlin'de gurbet biçareliğinin
sona ereceğini.
Kalabalık dönüyor çevremde.
Bir bahçedeyim ki, orada açmış
demir çiçekler ve mazot kokuları
misk-ü amber diye bulaşmış heryanıma.
Kayboluyor şimdi elle tutulan
gözle görülen herşey,
kısaca
yaşamda her bildiğim dokunduğum nesne.
Bu kalabalık niye?
Herkes nereden geliyor böyle telaşlı?
Nereye gidiyor böyle süklüm püklüm?
Gürültüler kesilmeden daha
kulaklarımda
tahta çekicimin tak-tak'ları...
Bakırcılar bakır döver

Gün üstüne gün ekler
Bakırcılar çile döver.
Bakırcılar çarşısı Essen'in içinde şimdi.
Şimdi Essen'de o fabrikada
bakırcılar var. Essen bir dumanlı şehir.
Essen Berlin'in içinde şimdi.
Berlin Bahnhof Zoo'nun içinde.
Bahnhof Zoo'da bakırcılar ve tak-tak'ları
tahta çekiçlerinin
saf kızıl bakır üstünde.

Bahnhof Zoo'da Fazıl Usta
yığılmış bir tahta kanepeye
miğdesi müthiş sıkıştırıyor,
dilinin ucunda acısı ama
dökülmez dışarı bir türlü.
Yüzü yeşil zehir kesmiş
bahçesinde yarılan bal incirler gibi.

Doğumu 1924, Memiş oğlu ve Emine'den doğma
Fazıl Usta.
Aslen Sivas'ın Divriği kazasından,
sonradan İnebolu'ya göçmüşler.

Sıtmadan karınları şiş çocuklar ölürdü
beşine basmadan, ya çiçekten, ya da
adını bilmedikleri bir illetten.
İçtikleri sularda böcekler, kurtlar,
solucanlar kaynaşır; ellerinin ayası ile
yosunlu tortuları yana itip
önce hayvanları sularlardı
sonra çatlamış dudaklarını
değdirirlerdi suya, küçükken.
Alkol ama ağzına değmemişti; bu yaşa gelmiş

içki nedir bilmezdi Fazıl Usta.
Kâzım da içmezdi, düğünler hariç
bir de şu son günler.

Fazıl Usta'nın ölümü
anlamadığı çevresine
küsüşüydü onun sanki:
Bu suskun bu sağır çevresine.

HALİME ÖRDÜ SİYAH SAÇLARINI

Halime'nin ağzı acımtırak ve kuru.
Dünden beri bir şey yemiyor
oruçlu. Gözlerinden uyku akıyor.
Çocukları dışarı yolladı.
Hava kararıyordu.
Ördü siyah saçlarını
bilek kalınlığında
ensesinden aşağı
ve örttü başına başörtüsünü.

Çıkardı çantasından dörde katlanmış
bir defter sayfası
Hoca Arif'in yazdığı.
Okuması yoksa da
okur gibi yaptı - zaten ne anlamı vardı
anlamasının. Önemli olan
yazıdan beklediği kerametti,
niyet etmişti.

Kâğıtta şunlar yazılıydı:
Bir kimse oğlu kızı olmasın istiyorsa
perşembe günü, sema karardığında

akşam oldukta, şeker şerbeti ile
orucunu bozup,
akşam namazını kıldıktan sonra
seccadesi üzerinde Kıble'ye dönüp
32 kere bu ayeti okuya...
Halime çocuğa kaldığını anlayınca
Hoca Arif'e koşmuştu ve
işte onun dediklerini şimdi
aynen yapıyordu.
Bir aya kadar çünkü kocası
affa uğrayıp hapisten çıkacak
ve Berlin'de olacak...

Şeker şerbeti ağzına tatlı bir hoşluk vermişti.
Daldı seccadenin üstünde,
birşey düşünmedi - söylemedi
ve akşamın garipliğinde kendini
bir sahilde sandı uzak mı uzak
ki yaban erikleri de
öpüyordu işte denizi kıyısından,
yamaçları defne ve zeytinler sarmış,
çalılar birbiri içinden çıkmış
ve deniz köpüklü hışırtılarla
ama sonsuz bir sükûn gibiydi...

Halime denizi İstanbul'da görmüştü
trenden inip karşıya geçerken
ömründe ilk.
Kıyılarında dev gibi yapılar ve vinçler
ve rıhtıma yanaşmış
çok kamaralı büyük
gemiler vardı yalnız.

Beş yıldır erkeksiz Halime.
Köyünde, kerpiç evlerde,
kerpiç evlerin tek gözünde,
döşekler serilince geceleri yerlere,
döşekler serilip uzanınca
bütün hane halkı yanyana;
duyardı yeni evli abisinin
yengesiyle ıhlayarak seviştiğini,
içinin suyu akardı sanki
apışarasına sıcacık.

Berlin'de, Naunyn Sokağı'nda ilk
(5 yıldır erkek hasretinden sonra)
yabancı erkeklerin ilk tadını
etinde tatmıştı - kırık aynalı
dolabın dibinde sevişirken onlarla.

2

GÜNLERDEN BİR PAZARDI

Günlerden bir pazar ve güneş
feracesini açmış bir dilberse
Naunyn Sokağı'nda, öğle vakti
Salim otomobilini yıkıyordur
ve Meyer'lerin televizyonundan
Belfast'ta patlayan bir bombayla,
Halime'nin pikabından
«Aman aman sen gel bize»
şarkısı
birbirine karışıyordur.

Kâzım dün akşamdan beri
doğduğuna doğacağına pişman.
Fazıl eniştesini Berlin'e çağırdığına
çağıracağına pişman.

Yanıyor yüzünün bütün hatları,
sinirleri gergin teller,

ve elleri sanki tetikte hazır
patlatmak için içindeki fırtınayı.

Fazıl eniştesine yazmış bulunmuştu bir kere
Berlin'e gelmesini.
İyiydi işi o zamanlar,
kendisi Maystır'ın gözdesi.
Fazıl'ın çıkıp gelmesi
tam işten çıkarılmasına rastlamıştı
ama gelme, diyemezdi.
Bir hafta önce gene Arbeitsamt'ta.
Kapıda renkli afişler:
Hier gibt es Mehr
als Geld und gute Worte.
Elinde Kâzım'ın sarı bir kart,
içinde bir kımıltı
çıkarken kapıdan
karttaki yeni adrese doğru.
Ertesi gün yinelenen,
gene aynı şeyler.
Berlin'de bütün işler
sanki yer yarılmış
yerin altında kalmış.

Sonra içki içiş günlerce.
Sonra eniştesinin çıkagelişi.
Sonra eniştesiyle yine Arbeitsamt'a gidişi...
Kapıda yine o afiş:
Hier gibt es Mehr
als Geld und gute Worte.
Arkasından sarışın ve tombulca şu
aptalca memurun azarlayışı:
Kendine iş bulamıyorsun
bir de bunu getiriyorsun,

gitsin geldiği yere...
Güven bir silah sahip olana.
Elden ele dolaşır
ve elden düşürülürse bir
sahibine karşı kullanılır.
Kaybettiği güveni
şimdi sanki
o karşısındaki sarışın memurda
ve kendine karşıydı.
Tedirgindi, huysuzdu, hırçındı...

Bir büyük aşkla memnunuz yaşamamızdan
hoy hoy hoy hoyda hoy hoy...
Bir büyük aşkla pişmanız yaşamamızdan
hoy hoy hoy hoyda hoy hoy...

Fazıl Usta: Ne diyor bu adam?

— İş olunca bize yazacaklar
sen merak etme
diyor.

Birbirlerinin yüzüne bakmaktan
çekinerek
gelmişlerdi Kâzım'ın evine.
Birbirlerine birşey söylemekten
çekinerek,
sarılmışlardı içki şişesine.

.....

Fazıl Usta beyaz çarşafın altında
upuzun yatıyordu .
Protestan hemşire başını öne eğmiş.
Bir parça yeşil köpük ölünün dudaklarında.
Yüzü sarı.
Ölüm protokolunda mide kanamasından
öldüğü yazılı

Kâzım kendini tutamadı
koyuverdi kapanıp üstüne ölünün
çaresizlikle acizlik arası
ama ne dediğini bilerek:
Bir garip daha eksildi yeryüzünden.
Sen nur içinde yat.
Kavga uğraş ile geçti ömrün
koşarak ekmeğinin peşinden.
Ah Fazıl eniştem, sebebin oldum
sanma sakın, buna sebeb olanlar başka.
Allah taksiratını affetsin.
Açılsın önünde Cennet bahçeleri
kevser şarabı akar vadilerinde,
hiç olmazsa orada
rahat dolaş.
Ve hesap gününde, kıyamet kavgasında
sana hesap sorarlarsa
ifadeni ver
seni inek sanıp
sağanların aleyhine.
Hemşire Fazıl'ın üstünden çıkanları
teslim etti bir kâğıda imza attırıp:
Gümüş bir yüzük, 122 mark,
Metro bileti, pasaport, mavi bir mendil,
birkaç ayçiçeği çekirdeği, yarım paket cıgara,
çakmak ve Türkiye'ye havale makbuzları...
Naunyn Sokağı'nda, «Sosyalistler Birliği»ne giderken
Kâzım işte bu pazar,
Martın 17'nci günü,
cebinde Fazıl Eniştesinin ölüm belgesi,
devlet büyüklerinin ağzından ve her fırsatta
hani vaadedilen:
refah dolu bir yaşamı
kalkınacak ülkesindeki

ve yeni burçları, takvimleri
nergislerle bezenmiş duru göller gibi!
Bunları hiç mi hiç düşünmüyordu.

KÂZIM AKKAYA'NIN YANITI
YA DA: KALKIP DEVLETE GİDERİM

Daha sonra Kâzım Akkaya
televizyon muhabiri F. Zimmermann'a
olanları şöyle anlattı:

Naunyn Sokağı Sosyalistler Birliği'ne
geldiğimde,
oradaydı herkes
bizim sokaktan. Çoğu sinema dönüşü
uğramışlar hatta emzikteki çocuklar da beraberde.
Herkes çoktan tanış birbiriyle ve
fikirleri ekleyip uc uca
çözmeye çalışıyorlar düğümleri.
Düğümler ki kendilerinin atmadığı,
ama kendilerini bağlayan.
Niyazi'yle Horst vergi karnelerini dolduruyorlar.
Öğrenci Osman birkaç turist işçiye
akıl veriyor,
ukalaca anlaşılmaz birşeyler söylüyor.
İsparta'lılar oturmuşlar bir köşeye
ev işinden dert yanıyorlar. Halime
hapisten çıkacak kocasını getirtmek için
istek fişini doldurtuyor...

Senin anlayacağın millet haşır neşir
günlük dertlerle.
Utandım doğrusu ben o anda

bir ölünün geleceği için onlara akıl danışmaya.
Öyle ya,
yaşayan dertler dururken ortada
ölülerden söz açmak olur mu?
«Ölen ölür, gömülsün buraya» dedim.
Ya kemikleri sızlarsa ama?
Rahmetli bu kadar çekti gurbette azap
bir de ahrette huzursuz komak olmaz
hele şimdi tam acizken fikrini söylemeye.
Yarın hepimiz Cenabı Hakkın huzurunda duracağız,
işte orada bakarsın Fazıl enişte
yapışır yakama. Ne cevap veririm ben?
Velhasıl içim içimi yiyordu
ve kafam kafamın içini tazeliyordu.
Ne yapılabilir?
Sigorta kabul etmiyor cenazeyi nakletmeyi.
Cenaze nakil masrafı dört bine yakınmış.
Birikmişim var ama, bizim de kendi geleceğimiz.
Yoksa hayatta başka dikili ağacımız kalmadı.
Daha ne kadar böyle
kendimizi sağdırabiliriz?

Birden aklıma geldi;
devlete giderim, dedim.
«Ne var, ne yok» dedi Kamil.
«İyidir» dedim.

Devlete gitme fikri iyice aklıma yatmıştı.
Devlet değil miydi ki bizim buraya gelmemize
karar veren, bizi yargılayan, esirgeyen?
Onun memurları değil miydi işlemlerimizi tamam eden
ve resmen bizi mal gibi satan?
Devlet değil miydi nutuklar atan:

Gurbetteki kahraman işçilerimiz...
Gurbet ellerde sizler vatana hizmet
ediyorsunuz. Sizlerle iftihar ediyoruz;
sağ olun var olun,
gönderdiğiniz dövizlerle bakın
vatan nurlu ufuklara koşuyor.
Sizlere hizmet, şükran borcumuzdur
sizler sorunlarınızla asla
yalnız bırakılmayacaksınız...
Ertesi gün, pazartesi,
sabah erken, işe gider gibi
atladım Metro'ya, vardım devletin kapısına.
Kalabalık mı kalabalık. Vatandaşlar hep çekingen
ellerinde evrakları cüzdanları
gelmişler birşeyler danışmaya
yanlarında karıları çocukları.

Yürüdüm iç odalardan birine.
Önümü kesti bir görevli.
«Sıra numaran?» dedi.
«Yoktur» dedim.
«Git numara al
ahır mı burası?» dedi.
«Hayır devlettir, onun kapısıdır
ona geldim» dedim.
«Hayvan herif
lâf anlamaz mısın» dedi.
«Öyleyse yanlış gelmişim
ben hayvansam
burası da ahır olmalıdır» dedim.
Anlamadı.
«Numara yaşayanların işleri için,
benimkisi ahretle ilgilidir» dedim.
O adam «Hadi çok konuşma

numara al gir sıraya» dedi gene.
«Sen karışma, ben devleti temsil eden
beyfendi ile bizzat konuşacağım.
Yardıma ihtiyacı vardır rahmetli
Fazıl enîştemin»
diyerek ittim adamı kenara,
daldım iç taraflara.
Karşımda birden bir bey,
asık suratlı, bıyıklı
ve devlet namına
kurulmuş masaya.
Daha ben söze başlamadan
«Çık dışarı» diye gürledi.
«Ama» dedim,
«biz vefakâr işçileriz ki
gurbette hani
bizim elimizden tutacaktınız?
Hani...»
«Hadi git başımdan» dedi o gene,
«Git derdini içerde anlat
sıra numarası alıp»
«Ben sana anlatacağım
mecbursun dinlemeye sen» dedim.
«Çık dışarı terbiyesiz herif»
dedi o, «Baban mı verdi bu makamı bana?
Makamımın onurunu korumak görevimdir...»
«Makamı kimin verdiğini bilmem ama
maaşın benim kazancımdan ödenir.»
«Sen ne biçimsin ulan,
seni kovuyorum buradan» dedi bir daha.
Ben çıktım dışarı tabii.
Demek ki devlet beni kovmuştu.
Beni göğsüne basması gerekirken
dinlemek bile istemiyordu.

Dışarda atkestanesi ağacının altında
bir soluk aldım. Yaktım bir de cıgara.
O beni istemezse, ben de onu istemem,
diye düşündüm. Kaldırdım paket taşını orada
köşede gözüme ilişen,
fırlattım devletin penceresine.
Cam şangur şungur...
Derken polisler geldi.

F. Zimmermann: Kâzım sana bir sorum daha var.
Seninle ilk konuştuğumuzda
halin bir başkaydı
memnundun yaşamından hatta
övünüyordun gözdesiyim maystır'ın diye.
Nasıl gelişti olaylar?
Neden işsiz kaldın?
Hadi anlat...

Kâzım: Benim hayatım gerçek romandır
anlayana.
Gemisini kurtaran kaptandır,
diyordum ya; o, o zamandı.
Ama işin içinde iş varmış
ki onu da şimdi anladım.
İşim iyiydi. Kendimi düşünüyordum sadece.
Kazancım yerinde,
dünya batmış umurumda değildi.

Hele bak şunların yediği naneye,
ben çalıştıkça pazuya kuvvet
ayırıyorlardı hep kirişli yerleri bana.
İş arkadaşlarım herhalde çekemiyorlardı
elimin çabukluğunu.
Böyle düşünüyordum ben.

Çekemediler altmış, yetmiş metrekare
kalıp döşeyişimi günde.
Böyle düşünüyordum ben.
Fazla mesaileri gık demeden kabul edişimi
çekemediler iş arkadaşlarım.
Onlar daha rahat çalışıp
daha rahat kazanmadan yana,
bense bir an önce keseyi doldurmadan yana...
Böyle düşünüyordum ben.
Kirişli yer oldu mu
bıçkı işi fazla
zaman alıyor,
hem zordur,
insanın soluğunu kesiyor.
Maystır'ınki de bok yemekti ha,
hani hep benim sırtımı sıvazlardı ya,
hani hep ben hızlı çalışıyordum ya...
Niye demiyordu sanki: yazık bu adama
hep kirişli yeri vermeyin, diye?
Neyse,
gavur, gavuru tutar.
Böyle düşünüyordum ben.
Sonra tam kışa girerken
iş bitti dediler.
Sen iyi bir işçisin ama
sana ihtiyacımız kalmadı, dediler.
Kağıtlarımı elime verdiler.
İşte o anda
beni çekemiyenlerden biri,
ben vagonda soyunuyordum,
geldi yanıma: «Kollege» dedi,
«Scheisse» dedi, «Kapitalist» dedi...
«Bana bak ulan
giderayak kafamı bozuyorsun» dedim.

Bunlar hep onların yüzündendi
şimdi de karşımda yılışıyorlardı.
Çalışmaya niyetli olduktan sonra insan
iş nasıl olsa bulunurdu.
Böyle düşünüyordum ben.
Neden sonra bir gün Horst
anlattı işin içyüzünü,
Niyazi de tercüme etti.
Ben şimdi biliyorum
iş arkadaşlarımın bana bozulmalarının nedenini.
Başkasının ağzında mıdır hep ekmek?
Bakın şu işe bu resmen kavga demek.
Niçin koparayım lokmamı
arkadaşımın ağzından?
Ya o da koparacaksa lokmasını
benim ağzımdan
ne olacak bu işin sonu
biz hep böyle
gireceksek birbirimize?..

Yoksa beraberce
büyük lokmayı kapanı mı bulmalıyız?
Kapabilmek için asıl hakkımızı.

Hem de şimdi biliyorum
bir inek gibi olduğumu
ve inek gibilikten en kısa zamanda
kurtulmak gerektiğini

3

NİYAZİ'NİN GEÇMİŞLE HESAPLAŞMASI

Niyazi sade sigara paketini değil
yazacaklarını da yarılamıştı
masasının üstünde önünde duran
karıncalar gibiydi yazısı.
Bir yığın müsveddeler arasına,
habire kağıtlara daldırıyor kafasını.

Şimdi toparlaması gerek
tarihsel dizi içinde ve açıkça
kendi geçmişini bugün
ki yarını değiştirebilsin.
Lambanın etrafında duman
hareleniyor.

«Velinimet-i alem reayadır»,
buyurmuş Kanuni Sultan Süleyman.
Viyana kapılarını zorlarken
biliyordu yani kimin sırtına tünediğini,

kimin sırtına yükleneceğini.
Fütühat sonucu ele geçirilen topraklarda
devletçe ve devlet için bir talan ve sömürüyü
gerçekleştirmekti amaç.
Halt etmiş kim demişse:
Osmanlılar ekonomiden anlamaz
sosyal bilimlerden hele hiç,
diye.
Onlar reayanın sırtında sağlamdılar.
Sağlamdılar kurdukları
devlet ve mülk ile.
Sağlamdılar rical ve askerleriyle
ve onların eliyle hukuklaşan
talan ve zorbalıklarıyla.
Üstad Naîma bu döngünün
klasik rasyonelini ne güzel dile getirmiş:

Mülk ve devlet asker ve rical iledir
Rical mal ile bulunur
Mal reayadan husule gelir
Reaya Adlile muntazam-ül hal olur.

Sağlamdılar bütün bunlarla
ve bunları besleyen tüm kültürle.
Ama şu minyatürde ne var öyle
turuncu-yeşil bir zemin üstünde:
Ard ayaklarında şahlanmış bir ceylan
uzatmış boynunu ileriye
ve tutunmak ister gibidir boşlukta
geriye kırık ön bacaklarıyla.

Ah evet onlar büyüktüler,
kendi kendilerini yok ettiklerinin
farkına varmayan.

Niyazi daldı, düşündü. Kalktı
küçük odada bir aşağı bir yukarı dolaştı.
Pencereye gitti,
dayadı başını cama.
Karşı evin pencerelerine
çamaşırlar asılmıştı:
donlar, al dallı entariler,
zıbınlar, havlular...
Teneke kaplı evlerden aşağılara inince
Bebek'in iç mahallelerinden
sahile yakın ahşap yalılardır
sağır ve yıkık bahçe duvarlarıyla
derin bir uykuda. Çoktan terkedilmişlerdir
geniş balkonlu
beton ve demir ve cam
yeni yapıların ortasında.
Arka taraflarındaki ahır ve mutfak
müştemilatları çoktan yıkılmıştır.
Ve taş döşeli avlularda şimdi
takunyalarını takırdatarak dolaşıyordur
Karamürsel'li bekçinin şişman karısı
ve çinko leğende yıkadığı çamaşırları
ceviz ağacının altına seriyordur.
Kadın gülüşlerinin şakıdığı
o harem odalarından ve
ud çalan kadınlardan
soluk bir seda kalmıştır
turistik resimleri süsleyen

İşte bütün gerçeği işin burada:
Devlet elinde biriken sermaye ve mülk
tükendi gene aynı elde
asker ve rical giderleriyle.
Gerçi devlet kapısında kul olmak

açıktı ama herkese
milyonda bir şanstı
devlet kuşunun başa konması.
Milyonda bir, on milyonda bir
şanstı belki
devlet iktidarından pay düşmesi.
Böyle devam etti yazmaya Niyazi.
Batıdan esen rüzgarların
etkisiyle batılı tacirlerin
başlamıştı birşeyler kımıldamaya
Osmanlı ülkesinde
özellikle ulusal azınlık
tüccar takımı arasında.
Ve bürokratların ve askerlerin bir kısmı
arka çıkıyordu devlet sahipliğine
bu yeni aday olanlara,
gelir kaynakları kısırlaşmış Saray'a
yeğ tutup onları.
Ulusal gruplaşmalar fışkırıyor
kan gövdeyi götürüyordu Balkan'larda;
başkaldırmalar, baskınlar, komitacı çekişmeleri,
ve yağma devleti yağmaya tutmuş
cılız burjuva istiyordu
Fransa'da 1789'un getirdiği
kendi sınıfsal özgürlüklerini.

Neredeyse batmak üzere,
Osmanlı devlet gemisini,
1908'de,
Meşrutiyet rıhtımına yanaştırdı
yarım yamalak
Bismarck hayranı Enver Paşa,
kısa boylu, otuz dört yaşında,

hürriyet kahramanı,
devlet yönetiminin ve orduların
başında.
Enver kendini bağlamıştı
çelik devine Ruhr'un,
Spree'de monarşi çoktan tutsakken
Deutsche Bank'ın kasalarında.

Hind'in ipek yolu
Osmanlı toprağından
boydan boya geçer,
Bağdat'ın petrolü,
Urallar'ın madenleri
yeryüzünün öbür sahipleriyle
pazar rekabeti:
işte sıkışıp kalmış
Fransız sınırı ile Doğu Prusya cephesinde
Wilhelm'in demir disiplinli generalleri.
Ve hafifletmek için bu cephelerin yükünü
açmaları gerekiyordu yeni cepheler ki,
şah demeye açılsın önleri;
yoksa piyonların kaybı
değildi önemli.

Kuruçeşme'deki Enver Paşa yalısı
çoktan yıkıldı, mütareke sonrası
tütün deposu olarak
kullanıldıktan sonra.
Enver, bu avcılar savaşında
bir av olduğunu biliyordu
avcısını seçmişti fakat
1914 yılının yazında
kendisini vuracak olan;
Büyükelçi Wangelheim'ın

türlü kurnaz oyunlarıyla
Alman emperyalizmi ile işbirliği yapıp.

Sivastopol'u topa tutarak ve Sarıkamış üzerinden
Rus'ları arkadan çevirecek,
Batıda Galiçya üzerinden
kıskaç içine alacak,
öte yandan Suriye'yi aşıp
Süveyş kanalında müttefikleri yok edecek.
Böylece Enver avcının gözünde -
aslında hedeflerden biri olan kendini,
bir yalancı görüntü ile kendi gözüne
güçlü gösterecek.

Enver Paşa ve Kabinesi yapmasaydı bunu
ne olurdu?
Dedim ya: avcılar çoktu
bu kırık bacaklı ceylanın
yoluna pusu kurmuş.
Düşecekti mutlak nasılsa
onlardan birinin tuzağına.
Bütün bu eski resimler
yaşadığımız yılların birer parçası
arasıra andığımız.
Ama hiç kapılmadan özlemlerine
bir yeni zamanda soluyup,
bir yeni gülü kokluyoruz.
Savaş yıllarında vagon ticareti,
şeker ihtikârı,
büyük çapta yolsuzluklar Kızılay'da
ve başka daleveralarla, rüşvetle,
özel ellere aktarılmış devlet gelirleri
bir yeni ortak daha çıkarmıştı ortaya:
Küçük tacirleri,

kendi küçük çıkarlarını düşünen
ve böyle bir düzenin ancak
büyük sermaye ile
ayakta duracağını anlamayan.
Böyle girdi onların izinden
yabancı sermaye içeri
önceleri biraz çekingen.

İkinci Savaş sonrası, halk
kemerleri gene sıkarken,
özel sermaye kemerlerini
gevşetebilirdi.
Demir, çimento, yiyecek, giyecek,
yakacak karaborsası,
dışalımda nüfuz, dışsatımda hile
ve borsa oyunları ve rüşvet ve
devletten çalma;
devlete hakim üç güçten biri
istemiyordu artık diğer ikisini:
Asker ve bürokratlar iyiden çekilmeliydi,
bir araç olmalıydı salt
sermayenin emrinde.
1950'de kansız bir iktidar devrikliği
safdışı etti asker ve bürokratları
devlet sahipliğinden geri aldı o mirası.
Adına demokrasi dendi:
ve Memet'in ve Niyazi'nin ve Fazıl'ın
ve Ali'nin ve Atıfet'in ve Halime'nin
ve Kâzım'ın bu olanlardan
haberi hiç yoktu.
Kavga gürültü, on yıl,
askerler, bürokratlar postu
kolay sermek istemiyordu.
27 Mayıs 1960'da bir askeri darbe

yıktı bu devreyi
ve 1961 Anayasası hukuklaştırdı
yeni iktidarı, yönetimde yeni kurumları.
Ama işte olan olmuş, kapitalist ilişkiler
gelişmişti bir kere çarpık çurpuk
kendi çelişkileriyle ve:
Kendini yıkacak olan gücü yaratmıştı.

Niyazi bu yazdıklarına
noktayı burada koydu
ve Naunyn Sokağı'nda
akşamın birden sessizliğini
taa derinden duydu.

«BEŞİKTAŞ'LI ALİ YEKTA» ADLI ŞİİR

Niyazi'nin askerde bir arkadaşı vardı
şiir yazardı. Şiirleri fağfur kaselerde
süslemezdi Beyoğlu pasajlarını
öbür modacılar gibi.
Sonbaharın puslu yağmurlu bir günü
1960 yılları ortalarında,
Niyazi rastlamıştı işte bu arkadaşına,
Şişhane'yle Tepebaşı arası
tam kapısında Dram Tiyatrosunun;
Brecht afişleri yırtılmış sarkık duruyor ve
karşı pastahanelerde dalgın bakışlı aydınlar
dalgın «Le Monde» okurlarken.

Önce şaşırıp sonra çekingen
konuşmuşlardı eski kışla günlerinden,
derken
yeni şiirlerinden birini

tutuşturmuştu eline Niyazi'nin
şair dostu.

İşte galiba ilk kez Niyazi,
«Beşiktaş'lı Ali Yekta»
adlı bu şiirle
bugünkü düşüncesinin temelini
kurmuştu geçmişiyle hesaplaşmaya başlayıp.
Onun yaşamında bu şiir önemlidir.
Burada anılması bu yüzden
yerindedir.

BEŞİKTAŞ'LI ALİ YEKTA

1.

Bana mor zambaklar getirin - kırık
bakışlarını onların
kasımpatları getirin, krizantemler
cenazemi sırtımda taşıyorum
ve yaşıyorum: Eski bir kitabın tek tek
her sayfasını okuyarak
    yani bir ağıtı
    en içten
    en ürkek
    en düşünerek.

2.

Ve işte türküsünü söyler
yol amelesi Yozgatlı Satılmış:
    Dağ başına çıkıp durmuşum
    bağdaş kurup oturmuşum

ne derdimi dinleyen var
ne halimi soran var
meğer ben ne garib bir kuşmuşum.

Yıldız asfaltı bir bıçak gibi keser
tam ortasından Beşiktaş'ı
ne tramvay deposu kaldı
ne de eski çarşı ağzı.

Ve yol amelesi Satılmış, Yozgat'tan
vurdu kazmayı,
bir bıçak gibi keser Yıldız asfaltı;
ve yol amelesi Satılmış vurdu kazmayı
ihtiyar Beşiktaş'ın yorgun kalbine.
Uyanır uykusundan gibi şaşkın
anlamsız
bakar bir öküz gibi sağır
işitmesiz
bilardolu kahvede eskileri bu semtin.
Ve yol amelesi Yozgatlı Satılmış vurdu kazmayı
bir baş soğanı katık edip ekmeğine.

3.

Vurdu kazmayı Yozgatlı Satılmış uykularına
ahşap sarayların
gergin sessizliğine o uykuların.
Ve Ihlamur Yokuşunda bir ince hanımefendi
dalgın gözleri dalıyor
uçları yukarı kalkık
Wilhelm bıyıklı
Aziz nişanlı
ve sırma apoletli beyinin
duvarda asılı bir çift çatık kaşına.

Ve geçiyor aklından küçük kuşlar gibi
yağmurda çırpınan
ıslak kirpiklerini oynatarak
Nihavent şarkılar
Kalamış'ta mehtap akşamları
ve rüzgarda ipek saçları Boğaziçi'nin.

BEŞİKTAŞ'LI ALİ YEKTA'NIN DÜŞÜNDÜĞÜDÜR

İşte böyle karmakarışık anlatılır ancak
gözün gördüğü
kulağın duyduğu
kopup gelen kırık kırık çizgiler
parça parça görüntüler
ve sesler.
Ben hepsiyle bir ilişki kuruyorum
elinden tutarak koca tarihin
tıpkı bir yolculukta gibi bilinmezi arıyorum.

ALİ YEKTA KENDİ KENDİNE YETMİYOR

Ve kollarım kısalıyor.
Yetişemiyorum herkesi kucaklamaya
ve kollarım kısalıyor uzanamıyorum uzaklara.
Dar basık loş kapılarında ahşap sarayların
bekliyorum.
Bana mor zambaklar getirin.
Kırık bakışlarını onların
Kasımpatları getirin krizantemler
cenazemi sırtımda taşıyorum
ve yaşıyorum:
Önümde işte durmadan gelişiyor

doğa ve insanlar
ve tek tek her nesnede nesneler
ve nesnede insan
kendi için ve yeniden her oluşta.

Ve içimdeki bir diken
önceden yok olan bir diken
ve sonra da yok olacak bir diken
durmadan büyüyor.

BEŞİKTAŞ'LI ALİ YEKTA BU OLUŞUN OLUMSUZLUĞUNU ORTAYA KOYUYOR

Bakarsan geriye ne ki?
hapis toprak
hapis yürek
hapis emek.
Ve bugüne dek:
istem dışı
saygı
itaat
susuş.
Ve olur onların bazıları içimizdeki o diken
batıp durarak süregelen;
ya da bazan bir karanfil;
ya da bir çiçek;
kıpkırmızı acıdan
kopar
kırılır
solar.

Sayısız eller tetiklerde kurnaz
bir tekerlek döner güne. Kağnı bu

umut bu
varılmaz hiç
varılacak yere.

YOZGAT'LI SATILMIŞ ALİ YEKTA'YA BİR FOTOĞRAF GÖNDERİYOR

Fotoğraf Yozgat'lı Satılmış'ı
dayanmış kazmasına
Yıldız yolunun bir kenarında gösteriyor
arkasında şu yazı:
sevgili kardeşim
sana bir fotoğraf gönderiyorum
bunu sana bir hatıra gönderiyorum
sakın kaybetme.
gönderen
Yozgat'lı Satılmış
Ali Yekta soruyor şimdi acı bir gülmeyle:
değişen sade İstanbul'un sokakları mı
olmalıydı
Yozgat'lı Satılmış'ın kazmasıyla?

Ağustos 1965

4

İSTANBUL'LU BİR KADRİ BEY

Kadri Bey Bekir Ali Paşa'nın torunlarından.
Circle d'Orient gediklisi,
her kaybedişinde briçte
siler dedesi ile kendi arasındaki
çizginin bir parçasını daha.
Ufak tefek, titrek elli,
koyu renk elbiseye bayılır
ve çizgili gömlek giymeye.
Pabuçları «Bali» markasını taşır,
Avusturya yapısı; yetmişine yaklaşmıştır.
Kışı eskiden Maçka'da geçirirler
yazlığa Bebek'e inerlerdi.
Bebek'te, yalıda şimdi kızkardeşi oturuyor temelli,
kendisi devamlı Maçka'da. Ayrıca
Beyoğlu'nda işhanları ve Sıraserviler'de
bir dizi gayrimenkulleri var.
Kadri Bey bir zevk ve gönül adamıdır.
İsviçre'nin göllerini, Salzburg akşamlarını

Paris kulüplerini iyi bilir.
Türkiye'de ama pek
İstanbul'un dışına çıkmamıştır.
Küçüklüğünde uşakları Cemil Ağa
yağmurlu havalarda ya da karda
sırtında getirip götürürdü
sübyan mektebine.
Mütareke yıllarını İsviçre'de geçirmişti
babası, halası ve kardeşleriyle.
İşte o yıllarda öğrenmişti
bir özel eğitim yerinde
Junker uçakları ile uçmayı.
Biraderi Sedat Bey silah ticareti yapardı;
bir kez yurtdışında yakalanınca
adı çok geçmişti diplomatik çevrelerde.
Serbest bırakılınca Bağdat'a yerleşmiş,
devrilişinden sonra da Nuri Sait Paşa'nın
orta Afrika'ya inmiş. Şimdi nerelerde olduğu
bilinmiyor hiç.

Ebrular, hatlar, yaldız çerçeveli levhalar,
elyazmaları tezhipli ve kalın mukavva kaplı,
dururlar yanyana, üstüste, birbiri içinde
Maçka'daki evinde Kadri Beyin
Luis-Quinz koltuklarla ve
içleri hep birinci dereceden
kordonlu, taşlı nişanlar dolu
vitrinlerle.
Hepsi dededen kalmadır ve
dolaplı saatin pirinç sarkacı
ağır ağır döverken zamanı,
zaman solmuş İtalyan goblenlerinin
iri güllerinde ve şakıyor gibidir sanki

ince camdan boyunlarıyla
çeşm-i bülbüller raflarda dizi dizi.

Tokatlıyan yıkıldığından beri
Kadri Bey Park Otel'e iner akşamüstleri.
«Hayal Şehir» Üsküdar,
akşamın sisiyle kaparken yavaştan
mahmur gözkapaklarını,
rakı içer
beyazpeynir; ya da taze yeşil eriği
çerez yapıp.
Yeni beton yapılara ve gecekondulara,
sersefil sokaklarda dolaşan işsizlere,
taşralı tacirlere ve yeni zenginlere
müthiş kızar
değiştirdikleri için zamanın aynasında
ahenkli görüntüleri.
O ister ki;
herşey ikbal devirlerindeki gibi dedesinin,
aynı kalsın, değişmesin hiç
ve kendisi
kimbilir belki düşünde bir İsviçre gölü,
o değişmeyen görüntülere bakıp,
kapalı bir kutu gibi - içinde
ne olduğunu bilmeden -
ömrü-fani'sini
tüketsin.

KÂĞITHANE BELEDİYESİ YOL YAPIMINA HIZ VERDİ

Bir yeni düş yükseliyor
eski yıkıntıların üstünde,

ve incesaz takımının Hüzzam ezgileri yerine
kaplamış bebek viyaklamaları ve
çocuk çığlıkları
her yanı.
Hani, zevk-ü sefa erbabı ecdadımızın
kaplumbağa sırtlarına mumlar dikip,
hani titrek ışıklarla dolaşmalarını
nazlı laleler arasında onların,
gecenin siyah koynunda
yere inmiş bin bir yıldızlı
gökyüzüne benzettiği,
buralarda şimdi,
yayılan bir sefalet
anlatmada hızla kırdan kopup
kente akışın öyküsünü.
Artık yalnız kış aylarında
kente çalışmaya gelmiyor
çarıklı köylüler. Bir mevsimde
kazandıkları artık yetmiyor
bir sonraki mevsimde geçimlerine.
Yetmiyor geleceğe umut ve güvenle bakmaya.
İşte geliyorlar umut ve beklemekten
usanmışcasına bütün aile efradıyla;
sırtta yatak yorgan,
ayakta yırtık çarık,
geliyorlar
cümle cemaat.
Mahallenin sokakları inişli çıkışlı.
Sokakların iki yanı evlerle dolu
derme çatma teneke ve yapı artıklarıyla
çabucak kuruluvermiş. Evlerin önünde
bahçeler var fırdolayı çitle çevrili.
Çitlerin diplerine sıra sıra
ayçiçekleri dikilmiş, haziran sıcağında

boyunları bükük güneşe karşı.
Evlerin önüne tarhlar yapılmış,
tarhlara salatalık, soğan ekilmiş.
Toprak verimli evlerden bahçelere
boşalan lağım ve bulaşık suları ile.
Bahçelerden taşan sular
yollara boşalıyor. Yollarda küçük gölcükler.
Küçük gölcüklerde, küçük çocuklar
tahta kayıklarını yüzdürüyorlar.
Çocukların burunlarından akan sümüklere
iri, yeşil bok sinekleri konmuş;
kimi yolun kenarına oturmuş
karpuz çekirdeklerini kemiriyor;
kafaları «0» numara tıraşlı hepsinin.
Kadınlar geniş kalçalarını sallayarak
şalvarlarının içinde ve çıplak ayaklarında
tahta takunyalarını takırdatarak,
ya birileri ile kavga ediyorlar,
ya su kovalarını taşıyorlar.
Elektrik yok.
Su yok.
Havagazı yok.
Evlerde tapu yok.
Kağıthane burası.
Sokakların adları:
Gazi Osman Paşa Sokağı,
Fatih Sokağı,
Yavuz Sokağı
ve benzeri.
Kahvelerde erkekler
rençberlik için sıra bekliyorlar.

«Kağıthane Belediyesi yol yapımına hız verdi»,
diye yazıyor gazeteler. Müteahhit bilmem ne bey

pazarlıkta Fen İşlerinde falanca beyle
ihaleyi kapabilmek için. Fen İşlerinden
yetkili bey açıktan % 14 istiyor.
Müteahhit Bey doluya koyuyor boşa koyuyor,
olmuyor. % 14 rüşvet için Fen İşlerine
malzemeden % 50 çalması gerek
ki kazancından olmasın.
«Kağıthane Belediyesi yol yapımına hız verdi»
Yapılan yollar mevsim geçmez
toz çamur
eski haline döner.
Ne çıkar?
Nasılsa bir iki yıla varmaz
bir ihale daha olur
aynı yola.
Aslı olan da budur,
bu bir döngüdür,
köşedeki kahveler
iş bekleyenlerle doludur.

5

İLHAN İNAN'IN GÜVEN VE YANILGISI

— Karışık günler gerilerde kalsa!
Ezildikçe ezmenin arzusu
büyümese içimizde!
Ne erdemsiz bir duygu bu.

— İşte böyle,
tak çelmeyi
yanındakine,
düşür yere,
atla üstünden,
ekmek orada!
Kap ekmeği.

Böyle söyleyen o birilerine
inanıp inanmadığınızı bilmem ama,
ütülediği parça sayısını artırmak için
İlhan'ın yanındakindeydi hep gözü.

Elinden gelse onu hapis edecek
kurtulmak için kendi hapisliğinden.

Dağıtıcı elarabasına yüklediği etekleri
ütücülere dağıtıyor, parça hesabı.

Ütühanede 160'ın üstünde Türk, İtalyan,
Yunan, Alman, İspanyol çalışıyor -
kadın erkek karışık, çoğu meslekten terzi,
başlarını eğmişler öne ve her taraf buhar içinde,
ve ıslak kumaş kokusu, yanık bez kokusu
sarmış bütün işyerini. Havada fısıltıları
ütülerden çıkan kızgın buharın.
Hızla bir eteği bitirip ötekine geçiyorlar
göz ucuyla yanlarındakini süzerek.

Hesap basit: her parçanın bir fiyatı var.
Örneğin az pilili bir etek 27 fenik
Ne kadar çok ve çabuk ütülenirse
kazanç o denli fazla. İşte yanındakine
kalleş bakışın nedeni bu. Eğer o senden önce
bitirirse, dağıtıcının elarabasından
küçük bedenleri seçecek. Küçük beden numaralı
eteklerle, büyük beden numaralı eteklerin
fiyatları aynı çünkü. O halde küçükleri
ütülemek daha kârlı.
Daha az zamanda
daha çok parça.
İlginç bir koşu bu.
Sen koştukça var gücünle
yarışı kazanan bir başkası oluyor;
kazanan ütühane sahibi oluyor.

Atina Anastasiadis'in kenetli iri kemikli
güdük elleri ütüye,

sabahın yedisinden akşamın dördüne kadar.
Yemek paydosunda hani buhar kesilmese
devam edebilir hırsla çalışmaya
yemek yemeği dahi unutup.
Selâniklidir, Ortodoks bir İsa gibi
karakaşlı, bacaklarında kara kıllar ve
sabırlıdır. Bir odası var
dul Bayan Ebert'in evinde
Naunyn Sokağı 28 numarada.

Aya füzeler yollayın beyler
mavi anaforlu suları yaran
tankerleriniz olsun, ona ne!
Haftalık kazancı 600 markın üstündedir.
Bilmem kaç misli eder Drahmi'ye vurursan.
Drahoma parasını da çoktan ayırmış bir kenara
Selânik kahvelerinde sakız rakısı içen,
bıyıkları tuz kokulu bir çımacı eskisi için.
Bir de koyun ucundaki 8 dönümlük susam tarlasına
küçük bir pansiyon yaptı mı,
tamamdır.

Sıcak yaz günleri eserken denizden
hafif bir rüzgâr, yavuklusu oturup çardakta
mavi anaforlu suları yaran
tankerleri seyredecek; kendisi,
kabarcıklı ucuz cam bardaklarda,
retzina ikram edecek, yazın tatile çıkıp da
Madam Atina'nın pansiyonuna
dinlenmeye gelenlere;
Almanya'dan, Berlin'den,
Kreuzberg'in bir arka avlusunda,
sarı tuğla duvarlar arasına
sıkışmış ütühaneden.

Yeryüzünden bütün beklediği, nimet budur.
İstediği kadar hâttâ aynı sokaktan Yorgo:
«..... 29 yıldır biz
faşist diktatörlerle mücadele ederiz.
Helen dünyasının elemi büyüktür.
Yurtdışında biz bunu unutmadık,
siz de bize yardımcı olun, askeri diktatörlere
yardım etmeyerek. Onlara yaptığınız her kuruş
yardım, bizim yaramızı deşmek için
kullanılacaktır»
diye varsın mektuplar yazsın
Alman kamuoyunu aydınlatmaya!..

Ah, şu İlhan'ın yanındaki - hayır Madam Atina değil, -
öteki, eli neden bu kadar çabuk,
neden kolay parçaları hep kapıyor?
Bu kaçıncı oluyor
İlhan'ın şansına
hep 58 bedenler düşüyor.
Bu 58 bedenlerle tek katlı evine,
bir kat daha çıkmak yaza girmeden
bu gidişle olanaksız görünüyor.

«Sen bana bakma, aslında
varlıklıyız biz.
Buraya geldikse nedeni başka.
Dükkan açmak, kat çıkmak
nakit işi.
Bizdeki darlık işte bu nakitten,
yoksa geçimimiz yerindedir.
Bağ var, bahçe var, tarla var,
ve yıllık zahiremiz her daim ambardadır.
Aile kalabalıktır. Saysan belki
on sekiz nüfus. Biraderlerim toprakla uğraşırlar.

Benim Nazilli'de bir ahçı dükkanım vardı.
Burada biriktirdiğim istikbal içindir.
Toprakla uğraşmak istemedim,
karım tazedir, çocuklarım iki tane...»

Bunlar İlhan'ın geçen yıl
bir soruşturmaya yanıtları.
Yalan söylemedi tabii ama
açıklamaya yetmez içinde bulunduğu
çapraz durumu.

İlhan'ın babası, Demirkol Ömer derler,
işgal yıllarında vuruşmuş Yunan'la.
Kadastro yüzünden sonraları
arası açılmış Paşayla. Barışmadı ömrü boyunca.
«Sağır» deyip söverdi ondan söz açılınca.
Eski bir olay
Nazilli bez fabrikası yapımı sırasında.

Orta mektepte İlhan
nice övgüler dinlemişti
Paşayla ilgili
Yurtbilgisi hocası Kemal Bey'den.
Kemal Bey yurdu kurtaran «Ulusal Şef» derdi;
babası «Bizi mahveden inatçı Sağır» diye söverdi.

Çocukluğunda, Uncu Yusuf'un dükkanında,
çuvallara dayar başını,
içerde camlı yazıhanede
Yusuf efendi ve eşraftan arkadaşlarının,
babasının ve jandarma subayı Rıza'nın,
ağızlarında dişleri dökülmüş bu kabak kafalı
koca heriflerin,
işgal yılları hikayelerini,

konak yangınlarını, Yunan kıyımlarını;
ve onların
dağ bayır tepelerde,
elde filintalar,
gavuru yamaçlarda nasıl sıkıştırdıklarını;
nasıl vuruşup,
ekinlerin nasıl ateşe verildiğini,
bilmem kaçıncı kez anlatıp ve
gevrek kahkahalarla gülüşlerini,
dinlerdi.
İçinde uçuşurdu korku gibi birşey,
bir heyecan,
bir merak,
yapıştırmaya çalışırdı
hepsini
bir bir usuna.

Hiç kimse bilmez yürünür hergün önünden de
Kreuzberg'de köşede bir birahane.
Kepenkler inmiştir.
İçerde kumar oynar Türkler paydos sonraları.
Katı el kol hareketleri vardır,
gömlek manşetleri plastik ve iri taşlıdır.
Birbirlerine kızarlar, derin nefes çekişleri sigaradan,
başkadır. Kesilmiş gibidir şanki ilgileri
bütün sokakla, bütün herkesle dışardaki.
Yanda bir sarhoş belli belirsiz ayışığına
küfür ediyordur ve elleri çamaşırdan çatlamış,
saçları, yüzünde kara fırtınalar
topal kız mikrofona çıkıp arasıra
bir bitrim türküyü döktürüyordur
meyhanenin dumanlı havasına.
Herkesin gönlü akar gider türküyle.
Kumar bir iştahtır ki sarmışsa insanı

önünde yığınla para olsa da dağılmaz.
İlhan niçin kazanmak ister, düşünmez hiç,
salt kazanmak önemlidir
yoksa kazanılan değil.

İlhan kazandıkça yener gibidir
kendisini ezen ezilmişliğini.
Ve şimdi yenildikçe gün be gün
biryerlerde, işyerinde, herhangi birilerine,
yanındakine, kendine,
tutar gibidir tutkusunu elinde
okşar gibidir onu paydostan sonra
birahaneye koşup yeniden
oturunca kumara.

Bu onun güvenli tek bakışıdır
yeryüzüne, çevresine;
işte kahroluşuna nedendir
ve aslında yanılgısıdır.

AKŞAMCI İŞÇİLERİ NAUNYN SOKAĞI'NIN

Aynı ütühaneden Achim, 52 yaşında,
içindeki özgürlüğü içkiyle paylaşır.
Hemen sinemayı geçince, Naunyn Sokağı
7 numarada oturuyor, eskiden beri.
Şokağın bu ucundaydı kırmızı ışıklı orospu evleri.
Kışladan çavuşlar ve erler sıkça gelirlerdi,
daha sonraları kahverengi üniformalılar,
çoğunluk ama sokağın öte ucuna
«Bullenwinkel» denilen tarafına,
yakalamak için
damlardan bildiri atanları.

Achim meslekten terzidir. Resmen diplomalı terzidir.
1962'den bu yana ütücülük yapıyor.
Savaş sonunda dağılmış birliğini ararken
Amerikan piyadelerine esir düşmüştür.
U.S.A.'da, iki yıl esir kamplarında,
çok şeyler öğrenmiştir orada.
Örnekse; Amerika'lıların çorabı düzine ile aldıklarını,
hergün iç çamaşırı değiştirdiklerini...
Başka şeyler de öğrenmiştir,
sorarsanız uzun ve ayrıntılı anlatır.
Achim SPD'nin kayıtlı üyesi,
sendikanın da.
İlhan'ın aracılığıyla işyerinde
Türk'leri kazanmaya bakıyor
işyeri temsilciliği seçimlerinde.
Güçlenirse sendika
haklarımızı daha kolay
savunuruz, diyor.
Demirkol Ömer Ağa oğlu İlhan'ın oysa burada olması
onun kavgasını yaptığı haklarıyla
ters orantılı.
Bu ters orantı,
hep zıtlaşıyor zaman içinde.
Ve işte 1932 krizinde
Batılı kapitalistler toplanıp Londra'da
geri kalmış ülkelere, kapital ihraç edip
ülkelerinin kapitalini
kurtarmayı önerdiklerinde
Alman delegesi Müller bu öneriye,
nasıl da karşı çıkıyordu
var gücüyle. Çünkü biliyordu ki: Berlin
yeryüzünün bölünmesinde
kendi payına düşeni en az alandı.

Oysa öteki yarışçılar bu işte
daha kârlıydı.
Öte yandan bu karşı koyuş
geri kalmışları koruduğundan değil;
onlara kendi dişlerini geçiremiyeceği
korkusuyla sanki. Direnişi
avından olan bir yırtıcı panterin
direnişiydi. Sade Batıya mı?
Ya kapitali toptan inkar eden
doğuda Rusya ne olmalı?

Ben bir pantersem, yırtıcı
işte böyle avıma göz dikeni
bir o yana
bir bu yana saldırışlarla
yok edebilirim.
Görün pençelerimin keskinliğini,
onlara güvenebilirim.

Bay Kuhn, Achim'in içki arkadaşı,
gediklisi yani aynı meyhanenin
aynı sokaktan; o da esirlik yapmıştır,
ama Sibirya'da.
Çok şeyler öğrenmiştir o da.
Örnekse: Sibirya'nın soğuğunu
ve keman çalmasını; askerde bando çavuşuydu.
Bethoween'in keman konçertosunu hatta
çalabiliyordum, der,
efkarlandığı zamanlar.
Sonraları akort çalışmış bir alet fabrikasında;
yaşı ilerledikçe tutturamadığı için de akortu
bırakmış işi.
Şimdi bir ambarda taşıyıcılık yapıyor
ve kırmızı bayraklı yürüyüşlere çok kızıyor.

Kuhn ve Achim: İki yaşamı olan
iki kişi;
biri dillerinin ucunda,
biri bedenlerinin dışında.
Dilleri döker içlerini dışarıya,
dışarısı içlerine sağırdır ama.
Günler akar geceye,
yıldızlar siler karanlığı kayarak
başlarının üstünden.
Çiğnerler yolları, ayakları tükenir,
tükenmez ama ayakları ve yollar eskitilir.
Sonra birden işçiler yeni döşerler yolları,
birden Kuhn'la Achim de keşfeder
yolların yenilendiğini.

6

İLHAN'IN İŞÇİ OLUŞU

Babası poturlu,
kırbaçlı, ava meraklı.
Krupp çiftesi attığını vurur;
dere boyunun çulluklarına
diyecek yoktur.

İki kez evlenmiştir.
İlhan ikinci evliliğinden
en küçüğü.
Babasının ölümünde Nazilli'ye indiler,
topraklar bölündü
kardeşler arasında.
İlhan payına düşeni sattı
Uncu Yusuf'un varislerine:
Yusuf'un kardeş çocukları, Uncuoğulları,
işletiyorlar şimdi.
Kredileri büyük Ziraat Bankası'ndan

traktörlerinin sayısını bilmez kimse,
ve ailede ölümler olsa da
eksilmez topraklar, bölünmez hiç,
büyür tersine gitgide
darda kalan köylülerin toprakları eklendikçe.
İlhan'ın Nazilli'de bir ahçı dükkanı vardı,
akşamları buluşma yeri
fabrika memurlarının ve
günlük dedikoduların.
Bir gün oralara bir tiyatro ekibi gelir.
Öğle sıcağında toztoprak
ter kokuları içinde
inerler İlhan'ın dükkana.
İçten ve sıcak kanlı kimseler.
Bir koku, bir değişme,
dükkanın bungun havasında ve
kadınlarda dekoltelerinden
fırlamış memeler. Birden
İlhan'ın içinde bir kapak açılır
bir nehir akmaya başlar
otuz yıllık yatağını bırakıp,
taşarak.
İlhan satar dükkanı. Karısı ve iki çocuğunu
katıp yanına varır İstanbul'a.
Kondurur bir gecekonduyu
Haliç sırtlarına. Karaköy'de bir
tezgahı olur. Çakmak taşı,
benzin, kaçak Amerikan sigarası,
ayna, tarak satarak
geçinmek zordur.
Kaç kez günlük kazancını
haraç diye
belediye zabıtasına kaptırmıştır.

Büyük şehir, büyük şehir...
Bir hiçtir insan burda
cebinde parası olmazsa.
Hani nerdeyse
Nazilli'deki poker partilerini
arar olmuştur. Yendiği zamanlar
mahfilde albay; ya da
memurlar lokalinde kısım şeflerini,
bir an için
herkesten özgür sanırdı
kendini.
Büyük şehir, büyük şehir...
Sende
bir hiç olmamak gerek!
Kırmak gerek
çevrenin sağırlığını!
Bir Smith Wesson tabancası...
Alt etmek gülüm,
alt eden,
altta kalanın üstünde.
Gülüm bu böyledir böyle
kimi yapar,
kimi yaptırır.

Yavuz Sokağı'nda, Bilâl'in Kahvede
İlhan'ı tanır herkes.
Kumarda üstüne yoktur.
Haraç toplar, yeni gelenlerden,
Muhtar göz yumar.
Polis göz yumar.
Hepsinin uzundur elleri,
uzanmıştır çünkü İlhan'ın cebine.
Fasulyanın kilosu 6 liradır.
Gene de fişlidir İlhan

6x9 iki adet resimle
emniyette.
Son işi Berlin'e gelmeden önce Tophane'de:
İşçi Bulma Kurumu İrtibat Bürosunda
sidik şişelerini değiştirmekti
muayenede hasta çıkanların.
Sidik şişesi başına 3000.
Eline 400 kalırdı.
Gerisi Kurum bekçisinden
üst makam sahiplerine kadar
bir silsileyi meratibe
takılırdı.
Gazetelerde bir gün
çıkınca bu işin foyası
Kurum üst yetkilileri,
- bir değerbilirlik örneği -
tamamlayıp bir günde kağıtlarını
Almanya'ya gönderdiler İlhan'ı
bonservisli,
bonservisleri kurumdan tasdikli,
işçi olarak.

TİYATRO EKİBİNDEN BİR SANATÇININ ANADOLU NOTLARI

14 Haziran
Hadi gidelim bilgeliğin oralara
hiç tükenmeyen kaynağına
yaratıcı özgürlüğün kanatlarıyla.
Yapıcı ve ölümsüz
sergileyelim kendi güzelliğimizi
hayran bırakarak ona herkesi!

27 Haziran
Yollar teptik, ne yollar!
Dağ doruklarından bozkırlara,
kerpiç evlerin oralara.
İşinde gücündeydi insanlar,
ya da avare bir kalabalıktılar
kahveleri ve dükkan önlerini dolduran.
Elleri ve yüzleri çürük tahtalara benzer
kahrın küçük kurtları sanki kemirmiş.

3 Temmuz
İyi ansıyorum,
bir köye girdiğimizde
kendimizi benzetmiştim büyük sirk hayvanlarına,
ya da soytarılara,
meraklı gözlerin önünde sergilenen.

8 Temmuz
Bir başka köyde,
acıyarak birşeyler yapabilmek için onlara.
program dışı
«hadi oynayalım» deyip
kuruverdik oyun yerini
harmanın ortasına.
Buğdayı ezerken döğenin
biri yıl eski çakmaktaşları
ve böğürürken öküzler
kaburgaları fırlamış
derilerinin dışına,
ve isteksiz kuyruk sallamalarıyla
kıçlarına konan sinekleri kovalarlarken:
ve karanlık bir mağaraya benzeyen toprak zeminli
barınaklarda tezek ateşinde pişerken bulgur ezmesi;
bizim onlara bilgeliğin ışığını götürmemiz

Anouilh'in bir oyunu ile,
tok karnına tutan bir hıçkırıktı.

17 Temmuz
Anlatılmaz bir hüzündür benliğimizi saran.
Koşarak dönmek gene
İstanbul'un bir meyhanesine;
pamuklar, ıslak bezlerle
silip yüzümün boyalarını,
bir devrimi
gönlümce allayıp pullayıp
büyütmek
istiyorum.

Yorgunum.

NAUNYN SOKAĞI'NIN ÇOCUKLARI VE MASALLARDAKİ UÇAN HALI

Çocuklar
bir avuç gökyüzüne
sanki bir çığlık
köşebaşlarında.

Evlerin girişlerinde
arka avlulara, hani tabelalar var ya
beyaz zemin üzerine siyah yazılı:
«Çocukların oynaması yasaktır» diye;
işte onlar da
taşmışlar renk renk
kaldırım boylarına.

Halime'nin çocukları Gülseren'le Behçet,
kar topu atmıyorlar artık
Bayan Kutzer'in penceresine.
Karlar erimiş, bahar ermede.
Şimdi bir lastik topun peşindeler,
sokakta bir aşağı, bir yukarı,
kime ne eski masallardan?
Varsın onları cici masal babaları
çocuklarına okutsun.
Naunyn Sokağı'nın çocuklarına
yeter bu sokak - uzunluğu 914 adım
genişliği 23 adım. Yeter bu sokak,
koşup zıplamaya,
atlayıp hoplamaya,
kâh bir bisikletin üstünde,
kâh hurda bir otomobilin tepesinde.

BÜYÜKLER İÇİN UÇAN HALI MASALI

Kan damlaları kanat çırpışlarıyla
kuşların
damlarlar.
Sirenler
haykırır uyanışını
bir kanlı günün daha
yıkıntılar arasında.

Bu yapıları yapanlar
insanlardır:
bu kuleleri, bu zindanları, bu anıtları,
bu zafer taklarını ve zafer taklarını
ve renkli güneş bahçeleri gibi
hele bu halıları, kilimleri.

Pilot bir düğmeye bastı
motor gürültüyle çalıştı
ve çekince derken bir kolu
havalandı
halı.
Ve halıyı dokuyanlar
pilota hayran kaldı.

Uçtu sonra halı
kubbeli ya da düz damlı
evleri üstünden yakın doğunun
ve pike yapıp o evlerin
üstüne ve üstüne
ve haykırdı başlayışını
bir kanlı günün daha.
Kötü pilot! Pis pilot! Kaka pilot!
Suç salt pilotun mu?
Ah, pilot!

NAUNYN SOKAĞI'NIN TÜRK ÇOCUKLARI DA GİDİYORLAR OKULA

Öğretmen: Hep bir ağızdan çocuklar,
herkes birlikte söyleyecek:
«Türk'üm, doğruyum, çalışkanım,
.....»
Oturun.
Konumuz bugün,
Köyümüz.
Köyümüz,
Anadolu'nun bir köşesindedir,
orada yeşil ağaçların,
mis gibi çiçeklerin

ortasında
ve şırıl şırıl akar
sularında
yüzer yeşil başlı ördekler.

Hep beraber gene:
Bak şu küçük ördek
ne hoş yüzüyor
vak vak vak!..

Köyümüzde dedeler
masallar anlatırlar
tatlı dilleriyle.
Arılar
çiçeklerden çiçeklere
konar.
İneklerden süt sağar
sırmalı cepkenleriyle
köylü kızlar
ve uzakta bir çoban
yanık kaval çalar.
Köyümüz bizim,
orada,
bir köşesinde,
verimli Anadolu'muzun.

Atatürk çocuklar, demiştir ki:
«Hayatta en hakiki mürşit ilimdir»
İlim batıdadır. Onun için
biz de Batıya yöneldik.
Batıya yönelmeden önce
hurafeler dolaşırmış
dilden dile ülkede
ve insanlar uykudaymış

güzel masalları ancak
görürlermiş düşlerinde.
İşte uçan halı masalı...
Oysa tekniktir makinayı icadeden
ve uçakları göklere uçuran.
Makina insanın doğaya yengisidir.
Bu yengi, çocuklar,
inanın,
eğitim işidir.

Öğretmen Almanca ders kitaplarını önündeki,
şöyle bir karıştırdı. Geometri: prizma, piramit,
daire, kare, silindir,
taban alan hesapları, hacım hesapları;
Aritmetik: Desimal sistemler, derece, ölçü,
zaman, uzunluk, para birim hesapları,
hesap makinası sistemleri ve logaritma cetvelleri.
Tarih kitabında bir sayfaya sıkışmış
bir resim ve yazısı: İnsanın araba tekerleğini
bulması büyük bir dönüm noktasıdır.
Bu yekpare ağaçtan kesilmiş daire biçimindeki...
Bugün Türkiye'de hâlâ
5000 yıl öncesinin bu tekerlekleri
kağnı denen arabalarda kullanılır.
Canı sıkıldı, öğretmenin.
«Ah bu Avrupalılar, bizi neden hep
küçük görürler.» Sonra devam etti
derse isteksiz.
Bilim ve teknikten bahsettik.
Şimdi size soruyorum,
herkes parmak kaldırıp
söz alacak.
Büyüyünce ne olacaksınız?

— Ben, öğretmenim, büyüyünce
pilot olacağım
ve uçacağım
köyümün üstünde
turnalar gibi.

— Sen?
— Ben de pilot olacağım,
annemle babam
izine giderlerken
onları ben
uçuracağım.
— Ben de.
— Ben de.
— Peki sen?
— Ben çoban olacağım.
Dere kenarında kaval çalacağım,
yeşil başlı vak-vaklar,
yüzerken orada.

TELEFON FABRİKASINDA İŞÇİ SÜSLÜ SUNA'NIN NİŞANLISI ÖĞRETMEN ZİYA'YA DERDİNİ SÖYLEMESİ

Süslü bayan tıngır mıngır
nereden geliyor?
Bugün Cuma,
işten sonra berbere gitmiş.
Saçları boyalı,
tırnaklar manikürlü,
oradan geliyor.

Loş ışıklı bir lokalin
bir köşesinde
Ziya Suna'yla buluştu.
Suna'nın saçları taze sprey,
koltuk altları deodorant kokuyordu.

Suna: Yurtta karılar, erkeksizlikten,
birbirini yer gibi sevişiyorlar
geceleri. Bari gizli yapsalar,
böylesine bir namusu
benim aklım hiç almıyor.
Bir de cahillikleri var
hani söze sığmaz.
Karının biri dün tuvalette,
tavuklar gibi tüneyerek abtes bozmuş,
her tarafa sıçmış sıvamış.
Yurt müdürü onun yüzünden
hepimizi haşladı;
yerden göğe kadar haklı.
Uygarlık önce tuvaletten başlamalı
ve insan sıçmasını öğrenmeli.
Geçenlerde gazeteler dahi
bu ayıbımızı yüzümüze vurdu.
herkesin demek ki,
çoktan dilindeyiz.
Oysa kırk yılı ne kadar aştı
devrimler yapılalı
ve Avrupalı gibi yaşamaya başlayalı.

Ziya: Boşver gülüm, aldırma,
ne olacak görgüsüzler.
Dedim ya boşver,

bir haftadır özledim seni.
Gel yaklaş hele bir
hele bir göster
şu memelerini...
Suna: Aaa, olmaz ki ama burda...

7

HALİME'NİN KOCASI CEMAL GELİYOR BİR YABANCI GİBİ

Düşman gizlenir kimbilir hangi köşede,
kurşunu gelir bulur bizi.
Biz kaçmadıkça
korku nedir bilmeyiz.

5 yıl, 9 ay, 17 gün .
Saymak çabuk geçer
Saymakla ama bitmez günler
Af çıkmasaydı eğer
bitmeyen günleri Cemal
saymaya devam edecekti.
Son gün de geçiverdi işte,
karısının Berlin'den gönderdiği
istek fişi cebinde,
salıverdiler mapushanenin kapısından
bir sabah vakti,
kapandı kapı ardından.

Cemal yeryüzünün bir yerinde
zamanın bir yerine
takılmış gibiydi.

En soğuk günde
terleyen bir çıplak.
En karanlıkta
iğne deliğini seçen bir kör.
Bin katır tepinirken
karıncanın ayak sesini
duyan bir sağır.
Gerçekte böyle tekerlemeler de
yetmezdi anlatmaya durumunu.

Bir hapisten kurtulup
bir başka hapiste olmak.
Ah, hürriyet adına,
hüküm veren beyler!
Ah, Ankara'nın taşı toprağı, yüksek yapıları,
caddeleri, otomobilleri, bankaları,
evrakları, dosyaları, arşivleri,
bakanları, mebusları, meclisleri, kanunları!
Ah Ankara:
içimizde kanayan bir sızıdır.

Yürüdü Cemal kalabalık caddelerden,
yürüdü bir caddeden bir caddeye.
Kan davasından 13 yıl vermişlerdi.
Dönse şimdi Silvan'a
bulur onu bu kez kurşunu karşı tarafın
bir köşede
almak için öcünü.
Sonra toplar jandarma
ölüsünü bir köşeden Cemal'in.

Kağıtlar, dosyalar, soruşturmalar, duruşmalar:
Kanunları var Ankara'nın,
işler cürümden sonra;
karışmaz öncesine, ötesine.
Kırk yıldır sürermiş
iki aile arasında anlaşmazlık,
ve verirmiş hep bir garip
yazısız kanun hükmünü.

Ankara'nın yazılı kanunu
bizi mahkûm eder
kemirir gençliğimizi demir kafesler,
mülkümüz hür olmalıymış.
Çünkü kanununda Ankara'nın
böyle yazarmış.

Bir otobüse atlayıp Cemal
Antep'e vardı ertesi gün.
Antep'te bir dilekçe yazdırdı.
Dilekçesine ekledi
karısının davet mektubunu
gelmek için Berlin'e.
Emniyet dördüncü şubede, pasaporttan;
sen fişlisin, dediler,
nüfusuna suç kaydetmişler,
çıkamazsın yurt dışına.

Kanunsa, kanun.
Irgalamadı Cemal fazla,
nasılsa
birşey çıkmazdı.
Atladı vardı sınıra,
geçti bir gece yarısı
ay dalmışken bulutlara

mayın döşeli sınırı.
Suriye'de tanıdıkları vardı,
uydurdu orada kendine bir pasaport.
Ürdün'den Lübnan'a geçerken
gördü yıkılmış evler ve
uğradı uçakların taarruzuna ve
kanlı saçları alınlarına yapışmış
cesetlerle doluydu kızgın kumlar.
Anlatsa şimdi tam gördüklerini
kitaba sığmaz, ama işte
geldi bir akşamüstü Berlin'e.

Gülseren'le Behçet tanımadılar onu
avluyu geçerken,
o da onları,
arka avlu çocuklarla cıvıl cıvıldı.
Bayan Kutzer uzatıp camdan başını
bilmişcesine salladı,
sanki herşeyi anlamıştı.
Kapıyı Halime açtı, altı aylık hamile.
Cemal yutkundu «Ben geldim», dedi.
«Hoş geldin, gir içeri» dedi Halime.
Ben bir buradayım bir şurada
hedefini şaşıran bir kurşun
değilim ama.

Ertesi gün Polise gittiler,
Cemal pasaportunu gösterdi.
Polis «Olmaz», dedi, Halime'ye,
«bu senin kocan değil,
ne soyadınız tutuyor ne uyruğunuz,
biz kimliklerle ancak biziz.
Öyle şey olmaz,
bu adam burada kalamaz

kanun açıktır.
Bir yabancı işçi,
bir başka devletin herhangi bir vatandaşına,
bu benim kocamdır diye
oturma izni taleb edemez.
Hem sen istek fişine,
gerçek kocanın kimliğini, uyruğunu
yazmışsın
devletinizin temsilciliğine bunu
onaylatmışsın.
Şimdi bu kişi, o kişi değildir.
O kişiyi, bu kişi diye gösterip
suç işliyorsun; ya da
bu kişiye, o kişi diye
işlem yaptırdığın için,
suç işlediğini itiraf ediyorsun.
Şimdi söyle doğruyu, bu adam kim oluyor,
hangi kişi oluyor?
Özel ilişkilerinize karışmam ama
bizi oyalamayın
hele kandırmaya hiç kalkmayın.»

Cemal sustu.
Halime bilet aldı, bindiler Metro'ya.
Cemal sustu.
Naunyn Sokağı suskun insanlar sokağı.
Konuşurlarsa ama bir
konuştukları kaba, kavgacı ve kestirme olur.
Konuşurlarsa ama bir
başlangıç yapılmış olur.

Cemal birden:
Yerin dibine batsın bu devlet efendiler,
hep zorluk onlardan çıkıyor,

yaptıkları kanunlardan.
Kanuna uyarsın, kanun seni mahkûm eder.
Kanuna uymazsın, kanun seni gene mahkûm eder.
Bize herhalde
bir başka kanunlu devlet gerek.
Ha sen ne dersin?
Halime sustu.
Düşündü yaban eriklerini
öpüyordu işte bir denizi
kıyısından.

NİYAZİ'NİN KENDİNE YENİLGİSİ

Niyazi koltuğunun altında bir dosya
içinde tarihi gelişimi hakkında yazdıkları:
içi huzursuz, geçti avluyu;
«Nauyn Sokağı Sosyalistler Birliğinde»
bugün konuşacak.
Çağrılar ve bildiriler önceden dağıtılmıştı.
Niyazi'nin içi huzursuz. Bir yabancı güvensizlik
güçlenerek sarmakta her yanını.
«Bebek'in iç mahallelerinden denize indin mi...»
Ud çalan kadınlar kalmıştır içimizin derininde
o eski yalılardan.
Sokağa çıkınca bir çocuk koştu önünden
elinde lastik bir top. Bayan Ebert
tül perdesini çekti bir uçtan bir uca
ve kayboldu tülün ardında.
Haziran ortası ve geç bir akşamüstü.
Bir grup Türk işten dönüyor,
belki fazla mesai yapmışlar. Hava kapalı,
yağmur gelebilir,
günlerden cumartesi.

Niyazi sokağı yürüyor,
hem de konuşuyor kendi içiyle.
Bildiklerim gerçek mi acaba?
Gerçekse eğer,
nasıl bir gerçek?
Doğru mu onlar, o yazdıklarım?
Ben yeterli miyim onları yazmaya?
Nereden biliyorum ben bunları,
nasıl irdelerim bildiklerimi?
Ve «Birlik» işçilerle doluysa eğer
ve ben kürsüye çıkınca - alkış mı kopar acaba?

«Arkadaşlar...»
Birileri, kimsenin tanımadığı,
fotoğraf çekiyorlar.
«Kurmuştu Osmanoğlu...»
Biri ayağa fırlıyor: «Vatan haini!»
Biri daha, eliyle onu işaret ediyor.
«Tarihi tahrif ediyorsun!»
«İdeolojik amaçlarla değiştiriyorsun,
yapamazsın!»
«Kanın bozuk senin, Niyazi.»
«Şunu demek istiyorum ki...»
«Biliyoruz, ne demek istediğini.»
«Tarihi bu mantıkla
açıklayamazsın.»
«Ne biliyorsun?
Arşivleri inceledin mi?»
«Bilimsellik neresinde bunun,
salt oturup yazınca?»
«Ben demek istiyorum ki,
Kapitalist ilişkiler, Türkiye'de,
dış etkilerle zorlanarak
gelişmiş...»

«Sen yırtık pabucunla, Tersane ile Bebek arasında
gidip gelirdin, ne zaman vaktin oldu
bunları öğrenmeye?»
«Kapıların ardında bilgiler,
üniversiteler, kitaplıklar, bilmiyorsun hiçbirini,
ama yazıyorsun.»
«Belki duygularınla alımsıyorsun,
duygularla ama
bilim yapılmaz.»

«Bilmeye çalıştım, uğraştım,
bilenlerin yapmadıklarını,
yapmaya çalıştım?
Bazıları biliyorlar - neyi biliyorlar? Kim için?
Doğrudur, bilmediğimiz çok şey vardır.
Ben bilmemiz gerektiğini bütün bilmediklerimizi;
yoksa bunun nasıl zararlı olduğunu biz bilmedikçe,
ortaya koymaya çalıştım.
Bir yandan gelişirken kapitalist ilişkiler
dışarıya bağımlı olarak; öte yandan
var oluşunu bir feodal düzenin,
anlatmaya çalıştım. Örneğin 1950'de
feodallerle burjuvazinin nasıl elele
bürokrasiye karşı çıkışını söylemeye çalıştım.
Tarihin, sınıfsal açıdan
yeniden yazılmasının önemine
parmak basmaya çalıştım.
Bu bir başlangıçtır,
sürmesi gereklidir;
biz de elbet kendi sınıfımızın tarihini yazacağız.
Bu tarih öbüründen ayrı olacaktır.
bu ayrıcalığı işte
açıklamaya çalıştım.
Yazdıklarımda eksiklikler vardır,

hatta yanlışlıklar;
bu başlangıcı değiştirmez, işte ben bunu
anlatmaya çalıştım.»

«Ne olursa olsun, yetersiz bilgilerle
ve yanlış sonuçlarla,
yola çıkmaya hakkın yok.
Kendin dedin,
bildiklerinden emin değilsin.
Önce kendin öğren, kendin bil,
gerçek bilinirse ancak aktarılır...»

«Burada bu benim yazdıklarımı dinleyenler,
şüpheye düşenler, eleştirenler,
karşı çıkanlar,
acaba onlar mı haklı?
Öyleyse, neden öyle?»

Naunyn Sokağı'nda yürürken Niyazi
içinde böyle gelişti söyleşiler.
Boğulur gibi oldu ve tam
gelmişken Birliğin kapısına
birden bir kararla,
vazgeçip konuşmasından
döndü geriye.
Hızlı adımlarla
dönüp köşeyi,
saptı Oranien Sokağı'na.

Öcümüz taşar dışarı, boşalır,
kâh bir bıçak pırıltısında,
kâh parmak ucuyla dokunulan bir tetikte.
Ama bu susan kişiliğimizin,
susturulan kişiliğimizin,

zorla boyun eğen kişiliğimizin,
bir haykırışıdır,
ve işte kurarsak da
içimizde birtakım yeni gökler:
bulutları hapis yapar
bizi.

8

HELE BİR KONUŞMAYA BAŞLAYALIM

Hele bir konuşmaya başlayalım,
hele bir anlatmaya başlayalım,
yaşamımızdan, kavgamızdan,
kaba ve ağır olur ağzımızdan dökülenler
öyle ya işleyerek aletleri nasıl ve neler
yaşadık. Ve bu yaşadığımız neler
işarettir nasıl yaşayacağımıza.

Naunyn Sokağı'nda Birlik Lokali,
(Eskiden sütçü dükkanıymış,
kapısının üstünde daha yazıları duruyor, silinmemiş)
tıka basa dolu ve bir hoşnutsuzluk yayılıyor
gelişi geciktikçe Niyazi'nin. Kâzım kürsüye çıkıyor,
kürsünün arkasında boydan boya
kırmızı bir afiş asılı: Emekçiler
emeğine sahip çık, yazılı.

«Muhterem işçi arkadaşlar,
Vaktimizi daha boşa geçirmemek için,

sorunlarımızdan konuşalım.
İsteyenler kalksınlar,
yaşadıklarını,
gördüklerini,
düşündüklerini
anlatsınlar.»

REFET DEDE'NİN ANLATTIKLARI

Ben 76 yaşındayım. Sekiz yaşımdan beri de
işçiyim. Oğlum burada çalışır.
O getirtti beni buraya.
Aha, kendisi de şurada oturur.
Belediyede, temizlik işlerinde,
süpürgeçilik yapar.
Biz çok gördük, çok geçirdik.
Biraz anlatayım hayatımdan size de
öğrenin bugüne nasıl geldik.
Hürriyet'te, 1908'de, Tahtakale'de
bobinde, çıraklık yapardım.
Enver'in ardından, iyi hatırlarım,
sokağa dökülmüştü herkes
bayraklar ve konfetilerle.
Her kafadan bir ses çıkıyordu.
Biz Beyazıd Meydanında akşamları
seyre giderdik fener alayını
ve havai fişekleri.
Meclisi Mebusan'da,
birçok temsilci mebus efendiler:
Adalet, hürriyet, Müsavat,
söylevleri çekiyordu.
Herhalde iyi birşey olmalıydı

bu dedikleri; biz tabii
birşey anlamıyorduk.

Ermeni bir Agop vardı,
mal getirirdi bize, her gelişinde
etekleri zil çalardı, «Tüccarın önü açıldı»
derdi.
Karşı çıkanlar köşelerde, kuytularda,
kurşunlanıyordu.
Tabanca namlusunda, Adalet,
Hürriyet,
Müsavat,
demir leblebiye benziyordu.

Sonra 1914, seferberlik çıktı derken.
Çağrıldım.
Mızıkalar çaldı, tekbir sesleri,
ezanlar ve kesildi kurbanlar.
Kurumadan kızıl kan lekecikleri
Selimiye Kışlasında
mühürlendi vagonların kapısı,
dikildi süngülü nöbetçiler,
düştük yollara, yollara.
Cemal Paşa'nın ardında
indik Filistin'e,
çöller uçsuz bucaksız
ve sıcak çoktu.
Kırdı biz ahret yolcularının yarısını,
barsak kurdu, tifüs,
bir de Haşimi'ler - Muhammed'in ahfadından,
İngiliz altını ile. Biz ki,
Sancak-ı Şerif altında ve Almanlarla elele
ümmeti Muhammed uğruna
çıkmıştık yola.

Yürüdük bir diyardan bir diyara:
Kızgın küçük kumlar tabanlarımızda
ateş-i cehennem
ve sırtımızda ihanet, her çeşidiyle,
saplanmış kıvrık uçlu hançeriydi Yezid'in.
Ve gene yürüdük ve yürüdük
Berlin Hattının tellediği emirle,
yürüdük biz ahret yolcuları,
başımızda tozlu Enveriye'ler delik deşik,
saçlar bit yuvası, sakallar bir karış.
Ölen beygirlerin yerine,
biz ahret yolcuları,
Krupp sahra toplarını çekerek peşimizden,
yürüdük,
nereye varacağımızı bilmeden.
Derken karargâhta bir gün bir telaş:
Sağlamlardan ayrıldı birkaç tabur,
hadi dolduk gene tıka basa,
tahta vagonlara.
Bağdat tren istasyonu,
ana baba günü. Asker kucaklaşır
geride kalan arkadaşlarıyla,
her kafadan bir ses çıkar,
kimi der tezkere çıktı,
kimi bir sır verir gibi fısıldar
yeni bir cephe açıldığını.
Şeftrenler oradan oraya koşuşturur
ve sıcak öylesine çoktur.

Bir aydan fazla sürdü
nakliyat Sarıkamış Cephesine.
Kar boyu aşmış Sarıkamış'ta,
soğuk sıfırın altında belki 20.
Bizim keten üniformalar bu soğukta sanki

yelkenleri yırtık soğan kayıkları,
kara dalgalar arasında fırtınayla boğuşan.
Burada birliklerin tuttukları
hatlar falan yok,
hepsi darmadağınık.
Orman içinde bir gece
tutuştu bizim tabur
düşmanla müsademeye;
göz gözü görmüyor,
kulakları, elleri, burnu
ve bütün bedeni, soğuk yiyor.

Bahara çıkarken döndüm
İstanbul'a.
Ben bilmiyordum hâlâ ne yaptığımı,
bilmiyordum düşmanın kim olduğunu,
neden düşman olduğunu.
Daha sonraları mütarekede
devam ettik işçiliğe
Ahırkapı'da bir fabrikada
ve hatırlarım toplanmıştık 1919'da,
Ferah Tiyatrosu'nda.
Hatipler hep işçi arkadaşlardı,
Tophane fabrikasından ustabaşı Süleyman
şöyle konuşmuştu: Bir amele fırkası kurulmalıdır,
yoksa meclisteki mebuslar
başka sınıfların mebuslarıdır,
ilgilenmezler bizlerin haklarıyla,
oysa bizleriz;
onların makinalarını işleten,
ekmeklerini pişiren
evlerini yapan.
Osman Usta da konuşmuştu
bizim fabrikadan:

Dünyada misli görülmemiş bir savaş,
hendekleri insan leşleriyle doldurdu;
ama sermayedarlar evlerinde
rahat oturdu.
Bizim arkadaşlarımızdı savaşan
ölen.
Savaş kazanılsaydı,
biz ne kazanacaktık?

CEMAL ÇIKIYOR KÜRSÜYE KONUŞMAK İÇİN

Yutkundu Cemal.
Bana ne, diye başladı söze,
içine sıçayım ağanın.
Toprak meselesiymiş gene kendi
sülalesinden bir aile ile arasında.
Bizi de bulaştırdı kana.
Kan suçu ödenmez kolay, kırk yıla yakın
var ki kırarız birbirimizi.
Onun toprağından bana ne be,
bize ne oluyor!..
Ama sıkıysa söyle bunu,
söyleyemezsin be.
Ağa hükümetin kendisidir be.
İsterse bir konuşur savcıyla, tamam.
İsterse gene bir konuşur savcıyla,
suçun yoksa da tamam.
Askere mi gideceksin? O gönderir seni,
isteyince.
Seçim mi var? Senin reyini,
o takdir eder.
Kaç kez gelmişlerdir hükümetten
elini öpmeye.

Sonra öldü bizim Ağa. Oğulları şehre
yerleştiler. Sahibsiz kaldık.
Kan suçu ödenmez. Bir kez kana bulaşmıştık.
Bulaşmaya devam edecektik
istiyorsak yaşamak.
Ankara seni yargılamak için vardır,
Ağan yoksa başında.
Kağıtlarında yazmazsa
karının kocası bile olamazsın.
Ben şimdi karımın kocası
değilmişim. Çocuklarımın babası
değilmişim.
Peki ben neyim?
Kimim ulan ben?

Askerdeyken koğuşta ders görürdük:
bir üstün emri hizmettir, derlerdi.
Sonra Yüzbaşı talimde emir verirdi:
«Kep çıkar!»
Kep çıkarırdık,
koyardık kepi üç adım önümüze
yere.
Sen de üç saat, ben diyeyim beş saat,
emir tekrarı yapardık
yerde duran kepe.
Yani kendi kepimizden emir alır,
emir verirdik
kendi ağzımızla. Yani hizmet ederdik.
Sonra gelir bir çavuş, bir tekme atardı,
dilini düzelt diye.
«Ayı» derdi, «hangi mağrada öğrendin bu dili?»
Biz bunu da tekrar ederdik gene
yerde duran kepe.

Bu kez teğmen gelirdi
«konuşmayı öğrenemediniz daha» derdi o da;
inerdi iki tokat daha suratımıza.
Biz anlamazdık pek ne olduğunu.
«Sizi devlet besliyor, siz onun ülkesine
zorunlusunuz hizmete» derdi.
Akşam eğitimden sonra
yollardı kenef temizlemeğe.
Hizmet diye, temizlik nöbeti çıktığında,
nöbetçi subayı koğuşun yerlerini
çok yalatmıştır. Dilimin çalı süpürgesine
döndüğünü de bilirim.
Hepsi hizmet adına.
Sonra da: devlet seni
sen diye tanımaz. Seni zorla
bir başkası yapar.
Sen bir başkası olursun.
İspatını yapamazsın ama;
sen bir başkası olursun.
Bir başkası olursun ama;
gene sen sensindir.
Diyeceğim odur ki işte,
sen devlete hizmet eder,
sonra da sen,
seni senden,
kovdurtursun ona.

Peki biz şimdi neyiz?
Kimiz?
Kim olduğumuzu, kime sorayım ben?

NİYAZİ'NİN ŞAİR ARKADAŞINA YAZDIĞI MEKTUPTAN PARÇALAR

Sahip çıkmak istediğimiz kendi tarihimizdir,
onu iyi tanımalıyız.
Sahip çıkmak istediğimize
tam sarılmalıyız.
Ancak bütün iyi ve kötü yanlarıyla
sahip çıktığımız tarih bizim olur.
Suçlar varsa
onlar da sırtımıza yüklenir,
peki bunları savunmamız mı gerekir?
Bu noktada ben hayır diyorum.
Savunmam diyorum suçları
onlar bensiz oldular
ama kabul ederim. Benim iradem çünkü
onları etkileyememiş
ve beni bugüne getirmiştir.

Dostluğa, düşmanlığa
Onlar karar verirler;
sevmeğe, nefrete.
Onlar bizi esirger
ve yargılarlar
ve onlar güçlerini,
hep kendi çıkarlarına
kullanırlar.
Onlar kimlerdi? Onlar kimdir?
Onlarsız olmaz mı hep bu şeyler?
Biz kendimiz için
kendimiz karar veremez miyiz?
Kendimizi esirgeyemez,
kendimizi yargılayamaz mıyız?

Onlar mı hep bizi,
bizim için ve bize karşı düşünecekler?
Doğru olan bu mudur? Bu böyle mi kalmalıdır?
Bu sorulardı, başladı kafamda
senin şiirleri okuduktan sonra.
Bir daha, bir daha tekrarladım,
tarih içinde bir yanıt bulmaya çalıştım.
İşte böyle atıldı
bugünkü görüşlerimin temeli.

Üreten bizler değil miydik;
neyin ve nasıl üretileceğine de,
bizler karar vermeliydik.
Birden tedirgin oldum.
Şimdiye değin düşündüklerim belki
hep boşunaydı. Çekindim düşüncelerimi
başkalarına yaymaktan.
Sen buna kaçmak da diyebilirsin.
Ah, bu güvensizlik!
Deneylerimizden dahi biz
emin değiliz, ya da hazırlıksızız.
Aklıma sen geldin. Sen bir şiir yazıyorsun
ve onu yayınlamaya yüreklisin. Bu beni de
yüreklendirdi.
Biliyor musun insan
kendi aklıyla yaşamalı
kendi arzularıyla.
Bunun tersi:
Yürümek gibi başkalarının ayaklarıyla;
öpüşmek gibi başkalarının ağzıyla.
Biz iki yaşamı olan kimseleriz
ve işin kötüsü bilemiyoruz,
hangi yaşamın bize ait olduğunu.

Bak her üç Kreuzberg'liden bugün
biri Türk.
Günboyu sokaklarda bir sürü çocuk,
çığırtkan, başıbozuk ve özgür
koşuyordur bir oraya, bir buraya.
Kadınlar oturmuşlardır duvar diplerine
yün örüyor, ya da çene çalıyorlardır,
ya da allı yeşilli hırkalarını giymiş
erkeklerinin peşinden seğirtiyorlardır.
Erkekler çoğunluk kravatlı, asık suratlı,
saçları ıslak taralı
ve bıyıklı.
Biz başka bir tarihten,
başka bir yabancı diyara gelip,
gene yabancı kaldık.
Amacımız: kendimizi güvende duymaktı.
Bu Türkiye'de olmadı,
burada da arıyoruz.

Yeteneklerimizle değiştiremezsek toplumu
bizi bak zorladığı biçimde, söyle:
nasıl güvende duyarız kendimizi?
Bizi hep baskı altında tutuyorlar,
ha kanunlarla, ha kronometrelerle.
Naunyn Sokağı'nda Birlik Lokalinde
yapacağım konuşmadan kaçınca o cumartesi,
arkadaşlar beni çok suçladılar
hatta Horst'la Atıfet de.
Kendime, kendimin savunmasını yaptım;
bugün de sana açılmak isteğini
duydum.
Yanıtını bekliyorum.
Niyazi.

NİYAZİ'YE ŞAİR ARKADAŞININ MEKTUBU

Bunca zaman sonra mektubun
beni sevindirdi.

Artık şiir yazmıyorum.

Moda şairlere özenmediğimi bilirsin.
Kendimi birşeyler yapıyor sanıp,
yeterince aldattım,
onlar gibi
hiçbir şey yapmadığım halde.
Kısaca bizde alışılmış deyimle
şairane yaşamaktan hoşlanmıyorum.
(şiiri bırakmamın
başka bir sürü nedenleri de var.)

Davutpaşa kışlasını
anlatmıştım sana;
27 Mayıs öncesini, orada
geçirdiğim günleri,
kanaatlerimin orada
nasıl değiştiğini.
Biz 27 Mayıs 1960 darbesine kadar
askerin ilerici yanına güveniyorduk.
Öyle ki, birçok kimse için
ordu ve devrim
birdi. Bana kalırsa bu kimseler
kendileri devrim yapmak istemiyorlar.
Devrimi, ezmeye alışkın,
bir güçten bekliyorlar.
Kışladan insan çok şey öğreniyor.
Ben şimdi Davutpaşa kışlası yakınında

bir tekstil fabrikasında
kâtiplik yapıyorum.
Civarda gecekondularda da
bir ev tuttum, başka semtte oturmaya
param yetmez.
Sendika çalışmalarım var.
Türkiye'de olanları duymuşsundur.
Şimdilerde de, sendikaları
politika dışında tutmaya çalışıyorlar
«ulusal bütünlük» gerekçesi ile.
İşçinin ücret kavgası
politika olmamalıymış,
demokrasinin bizdeki çeşidinde.

Bugün bizim yaptıklarımız, katlandıklarımız
belki birgün şiirlerde okunur.
Kişiler gelir iktidara, kişiler gider;
yaptıkları bu üzgüler kalır,
acılar baki etimizde,
sökülen tırnaklarımızda,
cop izlerinde,
patlayan ayak tabanlarımızda;
bu işkenceli yaşamımızda.
Kişiler gelir iktidara, kişiler gider,
biz yeterince güçlenirsek eğer
bir giderler bir giderler
gelmezler geri.
Arkadaşın...
İstanbul 6 Mayıs 1973

3. KİTAP

GURBET DEĞİL ARTIK

GİRİŞ

Nisan sonlarıydı ancak havalar
şu son günlerdir bahara gebe.
Şu son günlerdir atkestanelerinin
birden çatlayıp yaprak açması
nerdeyse çıplak gözle izlenebilmekte.

Böyle gecikmiş güneşli Nisan sonlarında
Berlin'de evet alışılmış bir telâştır bahar
sabahları işe giden işçiler gibi.
Göl kıyılarında, parklarda, balkonlarda
hep bu telâştır: pencereler açılır
paltolar, ceketler, kazaklar savrulurken.

Bir yarıştadır sanki
paslı ray, bulanık kanal,
eğri saçak ve kaldırım taşları
güneşle artık
akarbantta tıpkı
emeğin zamanla yarışması gibi.

Güneş baharla birlikte
ya birkaç saat ya birkaç gün
gülen bir soytarı, koca ağızlı
şehrin en tepesinde
en gülmeye çağırır gibi.

Sonra bir vardır bir yoktur
gülen soytarı artık
hüzünlü bir buluttur...

«KÜÇÜK KIZ KAYIP»

Bir birahanede tembel öğle saatleriydi,
Niyazi, Kemal'i bekliyor ya
yardiyanın bitimine var daha
belki bir saatten fazla.
İş tulumunu çıkarıp yıkanması
giyinmesi de sürer bir çeyrek;
aceleye hiç gelmez Kemal öyledir hep.
İçi tezdir tez olmasına, hem de nasıl,
hareketleri, yürümesi, hatta laflaması
biraz devirden düşüktür yalnız.

Bir birahanede Niyazi, Wedding'de,
Kemal'i bekliyor. «Acildir» kaydıyla
haber bırakmasaydı Kemal,
Niyazi'nin buraya bu saatlerde
imkanı yok düşmezdi yolu.
Ne de olsa eski tanıdık, kırılmasın hatırı.

Vardiya bitimine daha var.
Öğle saatleri tembel. Sokak tenha.
Arasıra bir ihtiyar bastonlu kadın

elinde torbası alışverişe ya gitmede,
ya dönmede alışverişten usul adımlarla.
Bir ara bir bulut önce ikircikli
geldi takıldı işletmenin sokağına.
Bulut pek bir buluttu,
derken kapladı herşeyi.
Hani ne Burunnen Sokağı ne AEG - Telefunken,
Niyazi sırf bir nokta kesildi,
takıldıydı gözleri buluta.

Bir başka hal vardı bulutta,
bu bulutun hali başkaydı;
üstünde çiçekler açmıştı bademler üstelik.
Başka ağaçlar da gördü derken:
Çınar, kayın, kavak...
Hele bir çınar ki belki 150 yaşında,
Bebek'te oturdukları sokağın başında.

Çınar yüksek mi yüksek,
ulu mu ulu,
beş kişi yan yana
açsa kollarını
saramaz gövdesini.
Çınarın tepesinde oturur bir ihtiyar
ak sakalları taa aşağı sarkar.
Asılmış Niyazi sakalına ihtiyarın,
kıllar içinde karmakarışık
tırmanır yukarı.

Hani deniz kızları vardı ya
nar kırmızı boyalı bir zemin üzre
Lambros'un balıkçı dükkanında,
sarı lepiska saçlarına yıldızlar takılmış,
şirin mi şirin: süzme burunlu, badem gözlü,

göbeğinin aşağısı ise sanki iri bir balık;
çınarın tepesinde, ihtiyarın başında işte
dönüp duruyordu onlara benzer bir yaratık.
Saçlar o lepiska saçlar, burun o süzme burun,
gözler badem, vücudun üstyarısı hepten alımlı,
göbekten alt yarısı... Ah nasıl anlatmalı?..
Diyelim ki bir motosiklet, parlak nikel jantlı,
evet üstü kız, altı motorsiklet
böyle bir garip yaratık
dönüyor havada boşlukta,
egzozundan gürültüler fışkırarak,
çınarın tepesinde ihtiyarın başında.

— Geciktim biraz, çok beklettim mi?
dedi Kemal.

Silkindi Niyazi.

Ben şimdi neredeyim, kimim?
Bulutta mıyım? Burada mıyım?
Burası nasıldır? Nedendir?
Bulut nedir? Niçindir?
diye geçirdi içinden.
Dışından: Skat oynuyorlar, dalmışım onlara,
dedi.

Dışarda hava kapamıştı.
Çıkarlarken birahaneden Kemal'le, Niyazi
başını kaldırıp yukarı göğe baktı:
bulutlar parça parça ama
hiçbirinde bademler açmamıştı.

Sıla hasretidir, bu da başka türlüsü,
gelir bulur seni her boş anda, yıkar,

bizim neslin peşini, kaç yıl da geçse,
hiç bırakmadı zaten,
diye düşündü, gözleri hâlâ hüzünlü
bulut dolu.

Kemal yolda konuştu durmadan,
direksiyon ufalmış ellerinde
motordan ayrı, arabadan ayrı
bir parçaymış gibi öyle yabancı.

— Sıkıntım bir tez canlı ki sorma;
içime sığmaz, dışıma vurur.
Magazinde koşturdum el arabasını
bir oraya bir buraya, bütün gün.
Maystır güler, arkadaşlar takılır,
ben asarım suratımı.
Pause'de yaktım bir cıgara,
cıgaranın dumanı bitmez geldi.
İşemeye gittim kenefe,
çişim çıkmaz oldu.
«Ulan bunu bana ettin kız
kemiklerini kıracağım»
diye geçiririm fikrimden,
utanırım sonra kendimden.
«Günaha girme Kemal» derim,
«Pişmanlık yitirmez erkekliği»
«Hayır bir bulsam: Gözünü sevdiğiminin kızı
neyin eksikti ki? Varsa bir istediğin
tedarik etmez miydik sanki...»
diyerek nasihat ederim, diye bu kez
geçiririm fikrimden.
Ya da buna benzer,
böyle söyleşmeler

geçiririm işte fikrimden,
zaman ama geçmez.

Dün akşam polise gittim,
«kleine tochter weg, yok evde» dedim.
Pek gönülsüz yazdılar bir yerlere
adını soyadını, boyunu kilosunu,
gözünün, bir de entarisinin rengini.
Şimdi tam sırası mıydı be Niyazi?
Ne kaldı cumaya? Bugün günlerden salı.
Urlaub'a çıkıyoruz, biletleri aldık, herşeyi.
Şimdi nasıl çekip gidersin, Hak'tan reva mı bu?
Kız üstelik benim pasaporta kayıtlı

HAVAALANI

Bıyıklarını yüzlerine siper etmiş
tek tek adamlar var telaşlı,
ortalıkta bir oraya bir buraya
gidip gelen; ellerinde ya birkaç pasaport
ya bir bilet falan
pek de cömert tavırlı

Bu cömertlik hem içte, hem dışta.
Bu cömertlik:

> Şu Berlin'in havaalanına,
> havaalanının şu terminaline,
> şu terminalin modernliğine,
> şu modernliği silip süpüren
> Hatçe'nin hamaratlığına,
> adı konmamış belki bir
> şükran borcu.

Kadınlar; öbek öbek paketler,
çocuklar, bavullar, torbalar,
gene paketler, gene bavullar;
bir de yeşiller, sarılar, pembeler arasında.

Dışarda pistte motorlarını deneyen uçaklar
metal ıslıklarla havayı kesiyorlar.
Yeşilköy çartır uçağının kalkışına,
daha tam 3 saat, 17 dakika var ki;
Kemal, karısı, iki oğlu ve kızı Emine'yle
terminale geldi.
Önde kendi, içeri girdiklerinde acemiydi
adım atışı; hangi yöne, kaç no'lu gişeye?
Sağa sola bakışlar kesik, aramada, sormada,
surat ciddi.
Yeşilköy çartır gişesini hemen tanıdı
önündeki kalabalıktan, rahat ve emin artık:
«Gelin bu tarafa» dedi, sesi buyurgan.
Bilet kontrolu için sıraya girildi.
Şimdi herkesin yüzü bir pencere
pencereden bakarsın belki bir gün bitimi:
Dağlar karşıda mor, eflatun ve mavi uzak,
uzakta bir yurtbilgisi gerçeği:
Yurdun her ayrıntısı bir bütün,
kerpiç evler apartmana sevdalı,
apartman Almanya'da çalışmakla mümkün.

> Bir şiir dizeleri sanılabilir:
> Ne kadar çok gurbetteyiz böyle
> şu Anadolu'ya baktıkça.

Bakışları katmerli şebboydu Emine'nin
gözyaşları ama içine tıp tıp damlar,
dinmesini ister,
susturamaz.

Bu sabah gerçi bir bayan polisle
eve getirildiğinde pek kızmamıştı ya babası,
yediği tokatla kırılan onuru yalnız,
al yanaklarında al bir gül gibi,
durup durup açar.
Bir acıdan kalkar
bir hüzüne konar.

EMİNE'NİN YAZGISI

Şimdi birazdan sabah olacak,
gün erken atar bu aylar Berlin'de,
saat üçe yaklaştı mı tamam.

Neyi eksikti Emine'nin?
On beşini bitirip on altısına girmesi mi?
Ah, siz hiçbirini bilmediniz,
(hani akranları, sınıfındaki Almanlar)
nasıl da anlatırdınız öpüşlerinizi;
tavırlarınız hem çocuk, hem özgür,
hem meraklı, hem herşeyi bilir.
— İçimde büyürdü bir dağ
şu sokakla ev arasında.

Sokağa çıksam ev uzak,
eve girsem sokak uzak.
Evde üç oda, örülü dört duvar;
bir babam, anam, iki kardeşim.
Şu işlediğim nakışlarda
düşüm, sabrım, yarınım;
büyüyünce çünkü ben
ne doktor, ne memur,
kanepede bir yastık

yastıkta bir nakış olacaktım;
elin yapılarında kireci, taşı, pisliği
süpürüp temizlerken,
anam gibi.
Yeşilköy çartırının kalkması
o gece 23.30'u buldu. Emine uçakta
bunların ötesinde fazla düşünmedi.

UÇAKTA BİR KONUŞKAN ADEM VARDI

İngiliz kaptan pilot yayarak Almanca,
yolcuları selâmladı ve kuleden uçuş izni
aldıklarını söyledi. Hız artıyor.
Kasıklardan yükselen bir gergin dalga
sarıyor bütün bedeni. Çıt yok kimsede;
çocuklar da hatta kesmiş ağlamayı.
Kim ne düşünür bilinmez ama
hız ortak bir olay yaşanan şimdi,
tarifsiz bir korkuyla karışık.

10 bin metrede saatte 900 km. hızla
meridiyenler geçiliyor,
zaman: saatlerin akreple yelkovanı.
Yüznumaranın önünde bir hızlı trafik
çiş konusunda büyükler önde çocuklardan.
Kimi uyukluyor, kimi konuşuyor durmadan...
Süleyman Öz bunlardan biri:

— Her şey bir buldozerle başladı.
Çelik paletleri kırıla kırıla dönen
gürültülü ve motoru, pistonları
her yanından mazot kokuları salan...
Önünde haşmetli bir bıçakla

basbayağı bir buldozerdi;
onunla başladı.
Öncesi ise şöyle:
Süleyman Öz, çift sürerdi ki
erken bir bahar günü,
tozu dumana katarak
ufukta bir kamyon gözüktü.
Kamyonda on beş, yirmi karartı,
on beş, yirmi ırgat vardı.

Çipil gözleri Süleyman Öz'ün
alışmamış yumuşak rahata,
kış bitti mi hep aynı yinelenen:
ha çapala ha
ha çapala ha
gün atar
çapala ha.

Terdir bak sonra
süzülür de sanki süzgeçlerden,
ahlak olur ona;
bir uzak utanmadır boyun eğmiş
gündelik sözcüklere,
ağzı var dili yok
ah-u vay; ezgide gönüldür ona.

Ha çapala ha,
ha çapala ha.

Tarihsel olgu mu diyelim
yoksa yazgı mı buna?
Bir zamandan çok öncesi;
bir zamana şimdi de
hep bulaşan.

Ha çapala ha,
ha çapala ha.

Gün batar
kemikleri sızlar
çapadan ha.

Bir ağıttı uzardı orada
doğanın ve insanın her oluşuyla beraber.
O neresindeydi bu ağıdın?
Ağıt neresindeydi bilincinin?
Bilmem ya da nasıl bir bilinçti?
Kendini ezen bir mutlak'ı düşünmek mi yoksa?

SÜLEYMAN ÖZ'ÜN SERÜVENİ

Savrulur ha yapraklar
kuru sarı,
rüzgâr sonbaharda kışa hasrettir.
Kışa girerken Süleyman Öz'de bir hasret
yeşil sürgünler sürdü;
ömründe ilk kez,
içi şimdi nasıl da tez.

Günler boyuydu: günboyu
çapala ha,
çapala,
ince özünü taşlı tarlanın.
Sonra bir yalnız kavağa
dayayıp sırtını ter kuruturken,
oyalanmaktı seyreylemek
karşıda kendi gibi,
on beş, yirmi ırgatın

kazma sallayışını.
On beş, yirmi kazma,
burundan ıhlayarak soluk,
vurdukça taşa toprağa bayıra
bir türkü yükselirdi sanki göğe:

Vurduk kazmayı
yeniden kurmak için düzenimizi
yeniden kurmak için kentimizi
yeniden, yeniden, yeniden;
mutlu kentimizi.

Gönlümüzce özlediğimiz,
yıllarca dilediğimiz
düzeni kurmak için;
vurduk işte kazmayı
yeniden, yeniden, yeniden.

Daha sonra o basbayağı buldozer,
önünde haşmetli bir bıçak,
çelik paletleri kırıla döküle dönen,
homurtularla yardı geçti bayırı,
düz etti kuru dereyi
ve dağıttı darmadağınık,
eğri büğrü tepecikleri
mazot kokuları arasında.

Süleyman Öz, gözüyle gördü,
aklıyla hesabetti
makinanın gücünü:
On beş, yirmi kendi gibi
ırgatın günboyu yaptığını,
belki bin kat gücüyle buldozer,
on beş, yirmi dakikada yapıyordu.

Gene de ırgatlar,
küçük darbeleriyle kazmalarının
tesviye için gerekliydiler.
Savrulur ha yapraklar
kuru sarı,
rüzgar sonbaharda kışa hasrettir.
Kışa girerken kabası bitmiş
toprak yol kendi sılasındaki gurbeti,
uzaklara uzatan bir özlemdi,
Süleyman Öz'ün önünde.

İki yıl sabretti Süleyman Öz,
içi her yıl öncekinden tez,
varıp koyulmak için yola,
kavuşmak için uzaklara,
uzaklara bir yeni özleme.

Çapala ha çapala,
taştan çıkan ekmek artık
doyurmuyordu onu.

.....
Onu bugün de görmüş olabilirim;
burada şu Berlin'de şu kahvede,
şu Arbeitsamt'ın koridorlarında da;
şu uçakta öyküsünü dinlediğimiz Süleyman Öz'ü.
Ne çıkar yani dün ya da,
daha eskiden de olsa;
çıldırtan bir sabırla, sabrını deniyordu,
yaşadığı sıfatını bilmez yazgıyı,
Tegel - Yeşilköy arası
yanındakilere anlatıyordu.
Acınarak hep oydu çünkü,
eğri gülüşlerimizin ucunda

işte susuşunu dudaklarında ısırıyordu;
taa orta çağdan yürüyerek mi ne gelmişti,
hani şimdi uçakta değil de
gençliğindeydi 1950'lerde:
İşe giderdik sabahları.
Büyük meydana giderdik.
Büyük meydanda bir saat vardı: Dan-dan,
saatbaşlarını vururdu; inlerdi
her köşesi Balıkesir'in.

O yıllar, kalkınma falan,
Marşal yardımı falan,
çözülen toprak düzeninden
toprak işçisinin ilk
daha yakın kentlere göçtüğü
ödünç suyla,
değirmen döndürmek falan...
.....
Pil bitti sustu radyo,
tam Kore'den söz ediyordu.
Pilli radyo ve mazotlu kamyon,
değişen düzeni hem oluşturan,
hem simgeleyen.
Kamyon ırakları yakın eder,
radyo ırakları senin eder.
Tütün sarısı gülüşler peykelerde,
uçan sinekler tek devinim,
gölge kısa, tozlu yol, öğle uzun...
Süleyman Öz devam ediyordu:
Balıkesir'de fazla kalmadım,
iş yoktu ki para olsun.
Serde bitek gençlik,
bu dediğim var bir otuz yıl öncesi.
İnşaatta harç kürerim,

artist de olabilirim.
Hiç yapamazsam bir küfe sırtımda,
yükle zerzevatı pazardan,
altın dişli bir madamın peşinde:
tin tin tini mini hanım,
yükü ben taşırım - o terler,
vur Pangaltı'nda sıra apartmanlara...
Senin anlayacağın İstanbul'dayım
o sıralarda...

Nerden bilebilirdi boşluğa akan bir ışık gibi,
iki ucunun da iki kıyıya değmediği,
bir köprünün tam ortasında durup,
anlatmak için halini, duyurmak için sesini;
yeni seslere, yeni dile gereksineceğini.

Uçak Yeşilköy'e inişe hazırlanıyordu;
ışıkla «kemerleri bağlayın» dendi,
yanındaki mışıl bir uykuda,
Süleyman Öz daha anlatıyordu...

FEIERABEND'TA VAKİT GEÇİYOR BÖYLE

Yol dört buçuk saat çekmişti bu kez
Belgrad'ta ara inişte bekleyişle.
Tegel-Yeşilköy yolcuları gümrükten geçişi beklerken
sabaha karşı Berlin'de ise:
— Biraz kumar oynadık, talih denedik,
biraz içki içtik efkâr dağıttık,
vakit geçiyor Feierabend'ta böyle;
pazar günleri desen erkenden
ablamın çocukları uyanır önce,
sonra sokaktaki motorsikletler.

Oranien Sokağı'ndaki birahaneden çıktığında
bu cumartesi sabahı, Nisanın yirmi sekizi
ardıç kuşları ötüyordu bir de
sabahın duru ışığı
iniyordu saçaklardan.

Parlak avuçiçleri var ne kadar parlak,
içki sarmış her yanını.
Emine bir düğümdü Nejdet'e,
hep çözmeye çalışsa da
yeniden inatla düğümlenen.
— Onbeşinde bir kız sevdim, Emine
Dost elinden düşman derdim, Emine
Artık bana ne, hem geceye hem gündüze
Ayrılık çattı Türkiye'ye uçtu Emine.
Dört gün Emine'yle bir olmuştu,
şimdi poliste ifadesi var.
Kemal'in karşısında silinmişliği var,
utanmışlığı var. Ablası, eniştesi bir yana;
yaşanmamışı yaşamaya içinde bir arzu var.
Konuşuyor çöp tenekelerine karşı,
büyüyen genişleyen sabahın ışığına karşı,
hayal kimselerden yanıtlar alıyor,
karşılıklar veriyor:
Ey Alman milleti, ey silah kardeşimiz!..
(böyle bir şeyi bir yerlerden duymuşluğu var)
Biraz alaylı söylüyorum bunu, bana başka
ne düşer?
Eti kemiği bizden, Krupp'un 42'likleri sizden..
(Refet Dede'nin anlattıkları bunlar)
Ne istediniz ulan bizden,
n'olacak Nejdet şimdi?
Demokrasi memokrasi ne bilirim hepsini,
(bunlar da Niyazi'den dinledikleri)

ben yaşamadım ki hiçbirini,
cebimiz para görürse, efendi olunurmuş,
kalkmışım işte şimdi
kendime efendilik taslıyorum...

Nejdet, o erken sabahta,
ezbere mi çıkardı yolları bilinmez,
Winterfeld Alanı'na kadar yürüdü.
Pazar daha kurulmamıştı.

PAZAR YERİ

Sabahla uyanan bir alan,
kırmızı tuğla kilisenin öksüzlüğüne yaslanmış.
Cumartesi, sabahın beşinde Nejdet
fikrinin kenarında ne çok düğümler çözüyor,
çöpleri ayıklıyor ve
akarsu üstüne ince ibrişimle sanki
imgesel çizgiler çiziyor:

— Artık ne söylenebilir? Türk'sek Türk'üz be!..
Anamız öyle doğurmuş, nüfusa öyle yazılmış.
Sokaklar yürümek için,
ayaklar biter, kaldırımlar bitmez...
.....
Gurbet dediğin yaylaya çıkmak oldu;
şimdi burdasın, şimdi kapı arkasında,
sanki faraşla süpürge bize misal oldu...

Yarım tonluk bir kamyondu
alana ilk gelen saksılar, çiçeklerle.
Kamyonda karı koca belli ki bahçıvan,
yanlarında iki de Türk çocuğu.
Bir de ötede;

alanın karşı ucunda,
kaldırım taşlarına, camları kırık
hicranlı bir yapıya,
atkestanelerine, ardıç kuşlarına,
derin bakan
bir çöpçü, süpürgesine yaslanmış,
güleç bir «merhaba» resmi gibi
bıyıkları nedense utangaç yalnız.

Nejdet devam ediyor:
— Ey Türk Milleti! Hilalli sancaklar açıp
Viyana'ya koşan kimdi?
(Neyi kanıtlamak istiyor acaba,
gerçekten kaçışını mı?)
Ah, sokakları ulan, süpüren kim?
Bu kadar çok artıklarınızı...
Çöpçüleri biziz işte burma bıyıklı...

Sonra Emine gene kafasında.
Emine'nin babası Kemal,
Nejdet'in o yakın arkadaşı.
Gelenekler peşine takmış yasakları -
yaşamı kovalıyor:
Cıgaramın dumanı
savrulur havaya havaya
Yoktur aşkın imanı...
Bir sigara yakıyor Nejdet.
Yaşama sevincinin işte
bütün günahları aştığı an;
günahlar nasıl da söz dinler oluyor.

Herr Paul alana geldiğinde
herhalde saat 6'yı geçmiyordu.
Nejdet'i, öylc heykel, öyle sigara

içerken görünce
yüzünde kocaman dairemsi bir sevinç.
Çok sürmedi ama anladı,
Nejdet'in akşamın bir saatinden beri,
alkole takılıp kaldığını:
— Aber aber, Nejdet!..
Bu böyle yürümez...

Nejdet aynını tekrarlıyor
işaret parmağını Paul'ün
gözüne gözüne iterek:
— Aber, aber Herr Paul!..
N'olmuş yani?
Kızdırma yani çok kafamı,
satmam yoksa mallarını.
Kalırsın ortada bok gibi
patateslerinle, domateslerinle,
pirinç, peynir ve bu rakılarla...
Müşterilerin çoğu bizden,
ben olmasam kime satıcan,
nasıl satıcan? Bak hele şu bamyalara...
Kim bilir burada
bamyanın bamya olduğunu?
İnsan sattığı malın
ne işe yaradığını bilmeli!
Taze bamya hele etli
nasıl pişer bilir misin?
Yarım kilo kuşbaşı eti
koyarsın tencereye ve
dört beş kıyılmış soğanı,
üstüne ayıklanmış bamyayı,
iki üç tane domatesi unutmayacaksın,
sonra biraz da salça,
diyelim üç çorba kaşığı margarin,

hepsini örtecek kadar da su,
biraz limon biraz maydanoz
koy pişsin az ateşte.
Gerilmiş yay boşanır düşer ya tetik,
Nejdet'in konuşması öyle
talim yerinde simgesel düşmana
atılan tahta fişekler.

Yavaş yavaş öteki pazarcılar da
tezgahlarını kurmada. Tezgahlarda
sade patlıcan, salatalık, lahana değil;
taze fesleğen, yasemin esansı, ödeğacı da...

Pazaryeri siyasal kariyerini yitirmiş
çok şakacı bir amcaya benziyor;
çocuksu fakat
tecrübeli ve
kurnaz.

Henüz müşteriler
yok.
Necdet alabildiğine bağırıyor:
Bilig tomaten
hadi, bilig bunlar
kapışın.

15 YIL BERLİN

1964 yılında Mayıs'ın 23'ü, günlerden cumartesiydi.
Sirkeci'den Niyazi trene binip
yola çıkarken
Berlin'de gazeteler iri punto:
Doğum kontrol haplarının

tıp açısından ve ahlak bakımından
bir sakıncası olmadığını yazıyordu.
41 sat sonra Münih'e indiğinde
ilk, Bahnhof'ta rastlamıştı
bizimkilerden birine:
kasket yerine fötr şapkalı;
sinsi yağmur altında ıslak
bir türküyü mırıldanıyordu

TÜRKÜ

En gülerken yıktılar
En uçarken vurdular
Ah, gençliğim.

Fabrika kara,
Çöktü üstümüze
Akşam gibi.

Kara tren, kara tren
Bize hasret taşır.
Kara tren, kara tren
Yarime haber ulaştır.

Sonra 8 saatlik bir tren yolculuğu daha;
Berlin'de Naunyn Sokağı.
Naunyn Sokağı'nın çevresinde: Muskauer Sokağı,
Waldemar Sokağı, Manteufel Sokağı,
Adalbert Sokağı, Oranien Sokağı, Heinrich Alanı,
Mariannen Alanı... Sonra işyerleri:
Kabelwerk, Rohrenwerk, Motorenwerk...
Press'de dakikaları, saatleri ezdiği günler.
Kazanda bilinen en acı soğukları eritip
top top güneşler döktüğü günler...

Sonra bir vakit yıkık kilisenin önünde
unutulmaz bir resim;
rastlamıştı gene bizimkilerden birine
1969 eylülü müydü ne?
(Evet o tarihte Berlin'de 11.689 çalışan
Türk'ten biri:)
Yıkık kilisenin önünde durdu İbrahim
kasketini yana devirip ve
sigarasından birkaç nefes çekip
seyreyledi halini kokanaların
içinde ince bir hançer sızı
gurbette ezilmişlik.

Sonra Şevket Çakır'ın
Niyazi'nin evine gelip bir akşam vakti
memlekete yazdırdığı mektup:
.....
doğrudur,
kadınlar koltukaltlarını ve apışaralarını
hiç tıraş etmiyorlar;
biraz sulu biraz kokulu oluyor;
fakat endamları şahanedir
ve bizim peşimizi hiç bırakmıyorlar.
Bir de kazancımız bir mükemmeldir
ki orayla mukayese kabul etmez.
Mehmet oğlu Şahin bir araba dahi aldı,
kısacası yaşayışımız Kaymakam gibidir.
Dün Sumerşus'tan Hayriye'ye bir manto aldım,
Sünnetçi Kâzım'ın karısını çatlatacağım.
Kemal'in gelişi niye gelen güze kaldı?
Biz burada elektrikli ile çamaşır yıkıyoruz.
Kurumdaki adamları biraz görüversin,
eğer olmazsa önce karısını göndersin,
karısı bir geldi mi altı aya varmaz

o da düşer,
bir davetiyelik işi var.

Bizimkinin kafasına bugünlerde
bir ağrı musallat oldu,
biten inşaatları temizliyor. Herhalde
ayakları üşümüştür.
Karısını da gönderemezse - yahut iş uzar falansa,
kendi turist gelsin. Biraz pahalıya patlar
ama gözünde büyütmesin. Hepsi 10 binin içinde,
birikmişi yoksa dükkanı satar.

Şimdilik bu kadar
gözlerinden öperim
arkadaşın
Şevket Çakır.
Sonra Mehmet oğlu Şahin'in
şıp diye söze girip anlattıkları da
hatırında; demek onun da üstünden
dokuz yıldan ziyade geçmiş
oysa hepsi daha dün gibi taze
ve canlı:

— .....
bir ben miyim bu yeryüzünde
namuslu olacak bunca namussuzun arasında.
Hem mademki bunlar - bu enayiler,
enayiliklerinin farkında değiller
ve piyasaya sürülmüş cins mallar gibi
alınıp satılıyorlar,
sırtlarında bunca kişiyi geçindiriyorlar,
o halde ne yapıp etmeli, oğlum Şahin.
dedim kendikendime,
bir kolayını bulup sen de
çıkacaksın birilerinin sırtına

bu işin başka yok izahı,
yoksa altta kalıp çıkacak canın
ve de sırtında saltanat kuracak başkaları.
diye düşünerek abisi, işe başladım;
önce sağı solu kolladım
biraz da Almancayı kıvırdım.
İlk işim bir hemşehrime ev bulmaktı
açıktan bin kazandım.
Sonra tercümanlık, permi ticareti,
işçi isteği falan derken,
grup getirmeye başladım.
Görüyorsun işler iyi...
Yalnız sen kafayı çalıştıracaksın abisi,
yükünü sel akarken tutacaksın.
Eh, şimdilik bir arabamız var;
çok şükür bir de Selimiye civarında
kat aldık, bir de şu küçük büro;
bizim Alman kapatmanın üstüne...
Aman bunu kimseye duyurma
bakarsın lâf olur.
Diyeceklerim bu kadar.
Bu Almanya işinden Allah razı olsun,
Allah devlete millete zeval vermesin.
Ayrıca memlekete gidince Niyazi abicim,
selamı da unutma
memlekette kalan vatandaşlara.
Tez elden gelmek buraya
kısmet olsun cümlesine...
İzine gidiyordu Niyazi, 1970 yılıydı,
Aschinger'de ayaküstü mercimek çorbası
içerken rastlamıştı Şahin'e,
Şahin bir solukta anlatmıştı
bunları.
Bahnhof Zoo'da o tanıdık telâş,

bilinen suratlar, suratlarda;
nereye baktığı bilinmeyen pencereler,
pencerlerde; belirsiz manzaralar...
Niyazi erken mi gelmişti ne,
yaralı bir güvercin gibi ama;
perona giren 18.55 trenini unutur mu hiç:
18.55 treni geldi.
Urfalı Salih trenden indi,
hiç karşılayanı yok,
tahta bavulunda zakkumlar açmış.

Urfalı Salih'in elinde bir pusula,
pusulada bildik bir isim
ve bilmediği sokaklardan geçiyor,
işte bu eski bataklık şehrini
bir baştan bir başa geçiyor,
tahta bavulunda zakkumlar açmış,
omuz başlarında ağrı var
sakalları beş günlük.

Salih'in ayakları
yıldız çiğnemiş Gavur Dağlarında,
dolaşa dolaşa aradığı sokağı buluyor.

Sokak: Heyula yapılar gecenin karanlığında
üstüne devrilmeden
bir sokağı bitirip birine gireceksin
sonra sola dönülecek.
914 adım uzunluğunda ve
genişliği 23 adım ve
esintisiz haziran sıcağında
pencerelerini ihtiyarlar paylaşmış hep.
Salih şimdi: Berlin'de Naunyn Sokağı'nda
köylüsü M. Ali'nin bir göz evinde oturuyor.

Nemli bir avluya bakan
yıkkın bir binanın
5'inci katında ve
23 metrekarelik bu mezbeleye,
500 mark hava parası hariç
ayda herbiri 80'er mark ödüyor;
üç kişi: köylüsü M. Ali,
M. Ali'nin amca oğlu Seyyid Ali,
ve kendisi...
Başını bir bulut
bürümüştü Niyazi'nin, başını;
başının her yanını, gözlerini,
tıpkı o öğle üzeri Brunnen Sokağı'nda
o birahanede olduğu gibi...
Bulutta ama ne bademler çiçek açmış,
ne ulu çınar var,
ne ulu çınarın tepesindeki o ihtiyar...
On beş yıl Berlin'de oluşunun
yıldönümü bu.
Ne Kemal'in kaybolan kızı;
ne onu işten alıp Keith Sokağı'ndaki
polise gidişleri...

Niyazi Naunyn Sokağı'nda dolaşıyor şimdi -
yıkılmış, yıkılmış da yerine blok konutlar
yapılmış sinemayı, sinemanın ağzı hep
içki kokan makinistini aramıyor.
1970'in başında gene o izne gidişini
anımsıyor. Balkan Ekspresi'nde şimdi de...
Kompartmanda sekiz kişiler,
üçü Karadeniz'li... Üçü de
Rize yakınından: Boyunlarını bükmüş ayçiçekleri
akşamın kızıllığında
mis gibi mısır ekmeği,

tuzlu bir yosun kokusu
hele ızgara balıklar
ve küçük kadehlerde içilen rakı;
Ah Karadeniz'in bu oynak havaları...
İkinci gününde yolculuğun
coşmuştu bütün kompartman:
Uy, yoluna kurban olduğumunun
Almanyası...

.....
Mayıs'ın 23'ü, yıl 1979,
Niyazi Manteuffel'la Skalitzer köşesinden
Oranien Sokağı'na saptı, niyeti
bir lokale girip şöyle kendince
Berlin'de 15'inci yılını kutlamaktı ve
manavın birinde sonuna kadar açık radyoda;
SFB Türkçe yayınları,
Prof. Carl Karstens'ın beşinci
Federal Almanya cumhurbaşkanı
olduğunu veriyordu.

NİYAZİ'NİN İÇİNDE SÜREN SÖYLEŞİ

Naunyn Sokağı'nda evlere girmek
kanat çırpan bir kuş Niyazi'nin içinde.
Kapıları çalmak, belki Frau Kutzer'in,
kapıyı açan şimdi kim olabilir?
Böğürtlen gözlü çocuklar mı?
Ne var onların bakışlarında bu kadar yalın?
«Korku» demek yeter mi anlatmaya? Yoksa;
bilinmezleri görmeye istek mi var?

Niyazi içinden tam bir söyleşiye
başlıyordu ki; bir afiş; yarısı yırtık
bir bildiri: ..... Büyük yürüyüşe
sen de katıl!
Cumartesi, saat 14'de,
Kottbussterdamm, Bilka'nın yanında...
Yanından geçen başörtülü birkaç kadın,
tükenmez çığlıklarla koşuşan çocuklar,
peşine gölgesini dahi takmamış bir bisiklet,
gününden ve bütün istatistiklerden kopuk
acısını ağır ağır çiğneyen bu yapılar,
pencereler, kapılar, televizyon antenleri,
sonra arka avlulara açılan şüpheli geçitler...
Hızla yeniden geriye dökülen takvimler...
Bir bıçak deşiyor kabuk bağlamış yarayı,
yıl 1971, aylardan ağustos, Atıfet'le kol kola
yürüyüşten dönüyorlar,
içleri yüzlerce elin dokunduğu
saf bir ipek, su gibi akan
ve çağladıkça
paradoksal çağrışımlarla çoğalan:
Hak, hakkınızdır, diyorlar
başkalarından hak dileniyoruz.
Ya da,
hak hakkımız ise,
başkalarından neden istiyoruz?
Ya da,
bizim hakkımızın,
başkalarında işi ne?
Ya da,
hakkımız başkalarında ise,
başkalarındaki haktan bize ne?

Gecenin inmeye başladığı saatler.
Havagazı lambaları mor alevleriyle
yapışkan bir hüzün saçıyor sokak boyunca;
pencereleri dolduran Oma'lar
başlarında hale'leri eksik ve
yaldızları dökülmüş ikona'lar sanki...

Soluk badana üstüne kurumuş pislik rengi
«*Gebrüder Mann*» yazısı okunuyor daha
Naunyn Sokağı ile Mariannen Sokağı
köşesindeki dükkanda.
Kaldırımdaki su birikintisi
dünkü yağmurdan arta kalan.
Herhalde içinde birileri oturmakta ki,
tül perdeler asılmış eski vitrine,
ve tül perdelerde geyikler sıçrayarak
görünmez bir avcıdan kaçmada.

Niyazi'nin içinde o süregelen
söyleşi başladı bile:
.....
Mümkün müdür sonra herşeye yeniden başlamak?
Yaşam çünkü yaşanmışlığın üstüne yaşamaktır.

Bir kerpiç evden çıkıp, göçebe ve mülksüz,
karmakarışık apartmanlı, taksili, minibüslü
kentlerin gölgesine gelinmiştir.
Neler taşımışsak oralara hep mülksüzlüğümüzdür
bizi böyle şımartan ve
elimizdeki ingilizanahtarını yumruk yapan.

Yürümüştür ya, işte mesafe
ve zaman da geçilmiştir;
yeni bir mekân ve zamanda da aynıdır gölge gibi

peşimizden ayrılmayan tarihsel miras
susuz dudaklarda bir acı su
dudaklar değerse bir.

Yürüyorsun daha. Nereden baksan bu yapılarda,
Naunyn Sokağı'nda, Wrangler Sokağı'nda,
Acker Sokağı'nda,
sokakları hep senden ayıran manzaralar.

Pencere nişlerinin alçı süsleri sade
yıkık ve tozlu bir beğeni mi sana yabancı?
Sana neyi anımsatıyor başka
sıvaları dökülmüş bu cepheler
sırıtan tuğlalar, bu yara izleri?
Kimler dersin, buralarda oturan?
Perişan balkonlara böyle sardunyalar diken;
romatizmalı ayaklarını sürüyerek
alışverişe çıkan şu ihtiyarlar mı?

Onlar değil mi haklar istemişlerdir
devletin kendileri üstündeki
haklarına karşı, bugünkü şu
demokrasinin temeline can koyarak?

Onlar peki bu haklara şimdi
neden karşı? Alay edercesine;
aydın ağızlarda sloganlaşan...

Ne söylüyor sana bu yüzler bakınca
orada tarihin ördüğü acı, korku, umut ve direniş?

Bu evlerde şimdi oturan sen değil misin?
Bu arka avlularda küf tutmuş,
kavga günlerini üstlenen, sürdürecek olan...

Avrupa, artık senin kırık aynalı dolaplarında
dolaşıyor, toprak boya giz dolu çeyiz sandığında,
yitirdiği birşeyleri arıyor.
Yüklükteki yataklar, yastıklar,
yastıklarda nakışlar, birkaç kapkacak,
sonra çift-çubuk üretmedeki becerin, evet;
başka hiçbir eşyan olmadı önceden.
Köşedeki eskiciden şimdi de topladığın
(şu kırık dökük mobilyalar, aynalı dolap, masa
Frau Kutzer'in de olabilir) eşyalarla birlikte
(onun ot şiltesiyle, kötü kopya
Max Libermann resmiyle)
el değiştiren mirastaki gerçek -
Bilka'dan aldığın aliminyum tencere, plastik kova,
buzdolabı, renkli televizyon, hatta Ford Capri'yle...

Odalarda nasıl da suretimiz oynaşıyor:
hem eski hem yeni;
çay bardakları, kavrulmuş soğan kokusu,
komodin üstünde gelinlik giymiş
bir taşbebek, yanında gülsuyu şişesi.
Evet bütün bunlar,
seni şimdi, var bir yüz elli yıl geçmişi,
durmadan büyüyen üretimle bugüne
büyüyen karmaşık bir kavganın içine itiyor.
Otomatik günler bereketi getirir,
bil ki; sen olmazsan ama,
şafağı olmayan bir yarına.

Gözleri kamaştıran bir ışık
2000 Watt'lık kuarz lambalardan,
arkasından sahne amiri:
Zweite generation ohne zukunft
78/11

Dışmekân - Alacakaranlık
ve Klapa'nın çaat sesi.
Taa bozkırdan buraya yankıyan
hiç kimseye ve kendine
güvenmemenin dikenli sorusu:
Niçin çevriliyor bu filim!
Artık kimse tutamaz:
Niyazi'nin şakaklarından kopan
ak bir buluţ omuzlarına yığılıyor,
öylesine ağır,
içi ürperiyor...

YAPI İŞÇİSİ DIETER'İN DÜŞÜNDE KREUZBERG'İ GÜZELLEMESİ

Terkedilmiş demiryolu köprüleri
yıkık depolar
çalılar bitmiş diplerinde ve
lağım sularında plastik bebekler yüzer -
kokuşmuş sularında,
boş konserve
pamukları fırlamış şilteler, yastıklar
şurasında burasında sokakların.

Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter
asfalt döşüyor evinin önüne.

Vitrinleri nasıl suskun, tozlu karanlık;
yapışkan değil bağırmıyor, bir de;
üst üste yığılı ne ararsan var içlerinde:
yağlı şeffaf abajurlar, demirhaç nişanları...

Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter
ışıklı dükkanları taşıyor evinin önüne.

Güneş dıştan tahta kepenklerini soldurmuş,
içeri giriyorsun nem kokusu,
barın karşısında çatlak bir ayna,
dumandan sararmış duvar kağıtları
masalar formika kaplı ve
sırıtıyor yılışarak altın biralara ve
yapış yapış saçları bir kadın—
alkolden çatlamış sesiyle
basıyor küfürü
kıçına el atan kel kafalı herife.

Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter
o incecik saygılı
cici
akvaryum kahveleri
getirip diziyor evinin önüne.
Daha daha: Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter,
bakımlı parkları, insanın içini yakan çiçekleri ve
kuşları, böcekleri, otelleri,
otellerin üniformalı kapıcılarını, tiyatroları,
barları, restoranları, tıraş olmuş insanları,
kibar konuşmaları,
getirip diziyor evinin önüne.

Avluda keman çalıyor rüzgarın
kara telleri,
irinleri akan bir yaradır sarı tuğla duvarlar
ve bu terkedilmiş fabrika bacası.

Kreuzbergli' yapı işçisi Dieter
bütün yıkıkları onarıyor ve
duvarları yeniden badanalıyor ve
bütün bu yaptıklarından yorulunca
oturup «Das Lexikon der Erotik»i okuyor

gözkapaklarını ağır bir uyku
bastırıncaya kadar.
(Şimdi de komşusu ve olayın görgü tanığı
Helmut var düşünde Dieter'in, upuzun boyuyla)
- Ben yeni geliyordum gece vardiyasından,
iki Türk işçi bir adres soruyordu,
kadınlar alışverişe çıkmıştı.

Ellerinde dosyalar, evraklar, çantalar ve
nice kitabi hesaplar
beyler vardılar
bizim sokakta ve
Dieter'in oturduğu eve bakıp
uzun uzun yazdılar ve
«yıkılacak»
dediler.

(Kreuzbergli yapı işçisi Dieter'in düşüne
tepeden inme Bayan Schröder giriyor
soluk soluğa bir çırpıda:)

«Yıkılacak» dediklerini
ben de duydum,
hatta korkuyla
yanlarına varıp
«Bizimki de yıkılacak mı?»
diye sordum.

Çelik ağızları buldozerlerin
tuğlaları eziyor şimdi
her yer kireç tozu - beyazımsı bir hava ve
kırık lavaboları yolun kenarına dizmişler,
demir putreller sökülmüş azı dişleri.
Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter

evinin yıkılışını seyrediyor
hiç sesini çıkarmadan.

Yıldızlar gecenin kubbesine asılmış
top kandiller
gök açık, aydınlık ve
ılık bir rüzgar esmede ve
insanın damarlarını yakan
doğurgan bir gece.

Düş devam ediyor:
Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter
var gücüyle çalışıp ve
saatleri yenerek
yıkılan evinin yerine
petek gözlü pencereleri olan
yeni yapıyı konduruveriyor.

Dokuz kat üzerinden ve her katta iki daire ve
her dairesi 85 metrekare, tamamı 1827 metrekare ve
her dairede iki oda
bir hol bir kiler ve
sıcak suyu olan fayans banyo,
modern gömme mutfak ve
kaloriferli ve asansörlü.

Kreuzbergli yapı işçisi Dieter
sabaha karşı inşaatı tamamlayıp
ve bütün bu yaptıklarından yorulunca
oturup «Das Lexikon der Erotik»in
geri kalan bölümünü okuyor
gözkapaklarını ağır bir uyku bastırıncaya kadar,
kitaptaki resimler hiç de karısına benzemiyor.

Evin olacaksa
dayalı döşeli ve yeni
olmalı,
gümüş, yaldızlı bir iç huzuru
elleri var kucaklar seni.

Kapının zili telaşlı çalıyor,
Kreuzberg'li yapı işçisi Dieter
sıçrayıp yerinden kapıyı açıyor,
karşısında lahana suratlı ev sahibi
yapmacıklı sırıtıyor
elindeki kontratı uzatarak ve
«yeni evde eski kira ile oturulmaz
bundan böyle % 25
kiranız arttı»
diyor.

.....
Dieter uyandığında terli ve
daha yorgundu. Günlerden pazar
saat on bire geliyordu. Kalktı, giyindi,
karısına hiç aldırmadan
sokağa fırladı.

ŞEHİR TURU

- Bayanlar baylar, Landwehr Kanalını
geçiyoruz. Karşıda: National Galeri,
az ilerde National Kitaplık, arkasında
hemen tanıdığınız Berlin Filarmoni.

Artık Kreuzberg'e geldik sayılır,
131.307 kişi nüfusu ve 21.643 Türk'üyle.

Burası Koch Sokağı. Eski Berlin'in
o kocaman mürettiphanesi... Burası
yeryüzüne Berlin'den haber dizer;
yeryüzünden Berlin'e iletilen
haberleri basarmış.
Şu yüksek yapı ise görkemli...
Söylemeye ne gerek, hür Berlin'in
en yaygın hür gazetesi!..

Şimdi Oranien Alanı'ndayız,
buraya küçük İstanbul da denir.
Naunyn Sokağı, Adalbert Sokağı,
geçtiğimiz ise Muskauer Sokağı.
Yüzyıl başının işçi evleri bunlar,
Silezya'dan, Doğu Prusya'dan,
topraktan kopup bu endüstri metropolünde
kök salanların konutları.
O zamanlar ekşi lahana kokuları
sarmışmış bu sokakları;
şimdi koyun eti, biraz kekik,
biraz sarmısak kokusu.
Mariannen Alanı: bakmayın siz
çimenlere basmak
yasaktır
levhasına. Görüyorsunuz
bir renk cümbüşü sanki
ender bir Orient halısı
şu pembe şu sarı şu yeşil
giysilerle dokunmuş.

Otobüs durur, yolcular inerler meraklı.
Bir arka avlusunda bir eski fabrikanın
ikinci katındadırlar şimdi yarı karanlık
ve dağınık.

Bayanlar, baylar hayır bugün burası;
(yaşayan bir sosyal tarih müzesi
diyesi beklenirse de...)
aynı zamanda bir kültür merkezidir:
Ressamı, şairi, yazarıyla...
Bakın hele şu resimlere:
Evler birbiri içine girmiş
fabrika bacaları evlerin içinden çıkmış,
bir şurada bir burada insanlar,
darmadağınık
ve oyun oynuyorlar gibi
günlük kavgalarında.
Ah, içinde neler var Kreuzberg'in
hele bir çal kapısını.
Bir gemi flamalarla donanmış
yanaşır gibi rıhtıma
yaklaşır sana.
Bil ki Kreuzberg'i anlamak için
anlamalı kapitalizmin tarihini
emek-ücret ilişkilerini.

KUDAMM SATICILARI

Kervanlar mı geçiyor dersin ağır adımlarla,
ve yavaş ayaklı hayvanların boyunlarında
o eski zaman çanları?

Düm-tek, düm-tek, vuruşu uzaktan
bir darbukanın,
karışıyor sitar inlemelerine;
geniş ve buğulu yapraklarıyla
gölgesine bir bitkinin
uzanmış insanların

o tevekkülünü uzaktan
taşıyarak.

Teneke süvariler Kudamm'da
bir dizi, ardında bir dizi daha,
ilerde ama beton ufka çakılıp kalıyor.

İpek bir şal rüzgarda sallanıyor hafiften
gülyağı, yasemin, ödağacı kokuları arasında.
Kaba sakalı konuşmasını örtmüş genç adam
bir ezgi mırıldanıp sabırla
deri işliyor bağdaş kurmuş;
portatif bir masayla bir iskemlesi var
tezgah namına, cam boncuklardan
kolye dizen kızın;
elleri makas tutmada hünerli biri,
isteklilerin kağıttan profillerini kesiyor;
bütün sermayesi işte şu toprak kuşlar
bir ötekinin...
Spree'de bir şark pazarı!
Kudamm satıcıları müşteri bekliyor,
eski Başkent Berlin ekonomisine
önemli katkısı olan yerli turistlerden.

Karşı akvaryum kahvelerde
kilitlenmiş yüzler var.
Belki eski bir filim yıldızı bayan da
sımsıkı siyah gözlüklerine sarılmış
geçiyordur.

Nejdet'in pek burada işi olmaz ama
yanında bir arkadaşı - hani kimin kimi
yadırgadığı belli değil: Onlar mı bu caddeyi,
bu cadde mi onları - durmuş bakıyorlar,

hep bakıyorlar, ısrarla bakıyorlar,
hayran bakıyorlar kalabalığa.

«Evet hep dinliyorlar,
elektronik kulaklarını
her şeye uzatıp.
Ama sesin yanında
görüntü yok.
Benim bütün kişisel
gizime, pisikolojime keşke
video alıcılar, elektronik gözler
yerleştirseler. Bilsem onların
görüntü olarak da arşivlendiğini.
Kurtulsam görüntüsüz yalnız sesle
yargılanmaktan; ya da sese hep
görüntünün de hesabını vermekten.»
diye yakınıyor biri
sokağa taşmış bir kahvede
eğilip masa arkadaşının
kulağına.

Kervanlar mı geçiyor dersin ağır adımlarla
ve yavaş ayaklı hayvanların boyunlarında
o eski zaman çanları?
Bir özlemi mi taşıyorlar uzaktan,
yoksa bir özlemi mi uzağa?

Değişen birşeyler var!
Şu köşede ekskavatör'ün
darmadağınık gürültülerle
kırdığı beton ve asfalttan öte.

ESKİCİ MANFRED

Manfred önce kendini bir beygire,
sonra bir kuşa, sonra bir kamyona
benzetirdi. Daha sonra
bir vazoya, bir şilteye, bir abajura,
bir masaya, evet şu oval masaya...

Kendini beygire benzettiği günler çocukluğunda;
düz kumlu toprakların göllere yaslandığı
Masuren yanlarında. Anımsadığı şu:
askerlere kaçak patates içkisi verir, karşılığında
el arabasını yemek artıklarıyla doldururdu,
nasıl da ekşi kokulu. Kışın en soğuk bir gününde
ahırdaki domuzlardan en besilisi kesilir
Aziz Meryem adıyla kan yüze sürülür
leğenlerde etler pişerdi. Ziyafet ertesi
et artıklarıyla ve ciğer ezmesiyle sonra
sucuklar yapılırdı: soğan, karabiber,
mercanköşkü kokusu evin her yanı...
Masuren yanlarından sonra bir sabah vakti
Berlin'e yola çıktıklarında tek katanalı
bir arabayla ve sonra trene bindiklerinde,
göller gide gide uzakta kaldığında,
ama sonu bir türlü gelmez bir yolculukta,
sırtında bir bavul, elinde bir çanta,
bir vagondan bir vagona, peronlar kalabalık;
kalabalığın yazgısı sanki sırtına vurulmuş bir yük,
kendini öyle bir beygir sayar, derdi büyük.
Kuş olduğu günler:
    Martha'ya sevda günleri.
Bütün 1950'ler (1960 ortalarına kadar)
gene hep taşımakla geçti, ne bulursa:
    tahta parçası, kuru ağaç dalı,

(gene demir tekerlekli bir elarabası vardı)
kömür, boş şişe, tuğla, bavul,
mobilya, buzdolabı, şeker çuvalı...
Kürek kemiklerinde hâlâ bir ağrı duyar
ve bir özlem midir bilinmez
işte o günlerde kendini hep
bir kamyon sanır.

Vazoyla - vazo, abajurla - abajur,
şilteyle - şilte, masayla - masa
olması da
eskici dükkanıyla başlar.

Kırık bir vazo içinde çiçek
olduğu vakit güzeldir;
yırtık bir şilte de olsa,
içinde yatan olursa sıcaktır;
yağlı bir abajur, lambaya
takıldığında hoştur,
der,
ne bulursa toplar
Admiral Sokağı'ndaki
dükkana yığardı.

Önceleri pek müşterisi olmazdı,
ancak Türkler geldiğinde işleri açıldı.
Manfred, Türkleri pek sevmişti;
bir şilte alana, bir kırık vazo;
bir abajur alana, bir kanat da perde,
cabadan verirdi.
Bu herkesin attıklarıyla
sevinmelerine, o da sevinir,

«her eşya» değerini bilene
aittir, derdi.

Son zamanlarda dükkana başkaları da
uğrar olmuştu. İşte şimdi tam,
yapı işçisi Dieter'le, öğleüzeri,
dükkanın önüne o oval masayı atmışlar,
altlarına da iki iskemle çekip,
bira içerlerken gelen
şu iki kişi:
«*Gutten* Tag» deyip yabancı
adımlarla dükkana girmişler,
güneş gözlüklerini başlarının üstüne itip
çevreyi araştırıyorlardı.
Önce Bayan Kutzer'in üzeri inci dizili,
yeşil kadife kaplı albümünü incelemişler,
resimlere teker teker bakıp, coşkuyla
fikir yürütmüşlerdi. Başkasına ait
bu resimlerin onların yaşamında
ne anlamı vardı? Yirmi mark ödeyip
çıkarlarken de gözleri oval masaya
takılmış, fiyatını sormuşlardı.
Manfred de tersliğinden değil,
işe yaradığından «Satılık değil»
demişti.
Arkalarından da:
Bu refah işte böyledir,
önce insana herşeyi attırır,
sonra attıklarını toplatır.
— Prost!
— Prost!

BİR İLLÜZYONUN ÖLÜMÜ
GERÇEĞİN YENİ İLLÜZYONU

- Ben alıp başımı gidiyorum ya
sırtımda sanki evim eşyam,
arkamda sonra bir uzun bozkır
kalıyor. Öyle bana bakmada
bir sürü göz, kaş, surat;
hasretlik, kıskançlık da var
yer değiştirip koyamazsa
kendini benim yerime...

diyordu adam Türkiye'den izin dönüşü
Hilmi Erden'in sorusuna
yanıt olarak. Sonra Kemâl:
- Kimbilir, kimlerin diyeti bu,
bizim hesabımıza yazılmış.
Hani bir de tatmin edebilsen,
canı yanmaz insanın.
Bir tencere mi götüreceksin, hayır.
7 tencere birden olacak;
bir gömlek mi almak geldi içinden,
hayır, bir düzine olacak;
diyelim ki birader bir radyo istiyor,
bil ki kaynın da,
dayıoğlun da. Yoksa
dinlemez kimse
vardiya mı çalışmışsın, akort mu,
işsiz misin, yeni eve mi çıkmışsın
hiçbirini.
Bir başkası atılıyor:
Mahvolduk valla!.. Sade bu yıl mı?
Her yıl aynı. Çalışmadığımıza dahi
borçlandık.

Hilmi Erden, ses kaydını durdurdu.
İzinden dönenlerden hep aynı şeyleri
dinlemişti. Çocukların dil sorununa ilişkin
tez hazırlıyordu oysa, büyüklerin derdi
nasıl da öne çıkıyordu.

Ötelerde biri hâlâ anlatıyordu:

- Peşimizde işte neler taşımıyoruz ki?
Ne yetişirsin taşımakla
hepsini bitirmeye;
ne de doyurursun oradakileri
hep bu taşıdıklarınla.
Avrupa anladık,
sokakları geniş,
fabrikaları çok,
o da artık bize dar geliyor,
biz de ona fazla...

Tegel, 8 no'lu dışhatlar
gümrük girişinde
bavullar bekleniyor.

Yakınma durmamış ama:
- Kokular sürünürsünüz dedik,
esanslı spreyler götürdük;
Ne yaptılar? Hoşnutsuzluk
gösterdiler... Yok efendim
neden getirdiğimiz tül perde
değilmiş... dediler...

Emine annesinin yanında
zürefa boyunlu bir korku gibi,
başörtüsünün altında

silik fakat
yırtıcı.
Sabırla yanıyor gözleri - çevresi
yanlış çerçeveli bir resim sanki.

Hilmi Erden ayrılıyor havaalanından,
evirip çevirdiği
şu tezini irdelemeye çalışıyor:
De ki; bunlar köydeyken
günlük gereksindikleri eşyalar
saysan saysan ikiyüzdü.
Onların da bir çoğu isimce bilinir;
sahibi olunmazdı.
Sözcüklerle, nitelemeler;
bu eşyalarla, ya da onların
durumlarıyla ilgiliydi.
Ne oldu? Burada eşyalar,
ya da durumları onların, çoğaldı;
bilinen sözcüklerse aynı kaldı.
Şimdi yaşanan ama bilinmeyen
ya da: Hem bilinmeyen ve hem yaşanmayan
sözcükler,
onları bu toplumun dışına itiyor hep.
Ardından geliyor ikinci kuşak, üçüncüsü,
çocuk bu, herşeye açık, herşey başlangıç;
meraklı, belleği algılamaya yatkın.
Gördükleri ne? Bu kocaman eşyalar kaosu,
bu tüketim çöpleri durmadan artan;
çocukyuvasındaki mamalardan, sokağa kadar
okulda eğitime kadar. Tamam,
bunları ikinci dilde öğreniyor;
öğrendikleriyle bu kez
ana dilini bilmiyor, ana evinde çünkü
öğrendiklerini yaşamıyor.

«Yeni İnsan Yaratmak» diye
buna derler...
Avrupa ey, koca tarihinle
kanlı bir çizgisin.
Kurursa da kan yarada,
yaranın izi kalacak
yarına bakışlarımızda,
bakışlarınızda.
Yoksa artık;
seni senden öteye
taşımak yetmiyor,
öteden gelenler şimdi
senin içinde.

KISMET

Nasıl başladığı önemli değil,
şimdi işte devam ediyor ya.

Emine'nin odaya ani girişi şöylesineydi;
Nejdet'le göz göze geldiler, beş haftadır
ilk kez.
Arada ne kadar çok
Yanlış çerçeveli resimler var!

Nejdet'in bakışları bir kaçışta,
nereye olursa olsun ama;
evin dışına, Kemal'le oturduğu
şu odanın dışına, Wrangel Sokağı'nın dışına,
yeleleri kan köpük bir kısrak
ürkek
bir koşuda.

Emine kaçmıyor, ısrarlı;
yanlış çerçeveleri değiştiriyor resimlerdeki.

Nejdet ikircikli:
- Kemal acaba biliyor mu?
Karanlık bir gecede
kendi ayaklarını arıyor.
Kemal: o da hızla aramada birşeyleri,
birden Emine'nin evden kaçtığı
güne çarpıyor; izine gidecekleri
günün sabahına, eve getirilişine
bir bayan polisle.
İşin resmiyeti artık onu ne ilgilendirir!
Tam da kısmeti çıkmışken,
tam da Nejdet'in ailesi kızı isteyecekken...
Şimdi herkes ne diyecek? Asıl ona çarpıyor.
Söylentilerin darağacında
sallanan biri
estikçe rüzgar
sıska ve aciz.

Kemal böyle aranırken
başka şeylere de çarpıyor:
Köyde yaptırdığı üç katlı eve,
bankadan aldığı krediye,
hep götürdüğü hediyelere,
televizyona, çamaşır makinasına,
saatli radyoya, Menderes'in
halı resmine sonra gene;
Emine'ye çıkan «kısmet»e;
en çok da Emine'nin «bozuk» oluşuna...
Benliği hep pul pul olmuş dökülüyor
şuraya buraya, her parça bir köşede,
sonra parçaları aranıyor...

Kemal ikircikli:
- Nejdet de biliyor mu?

Emine hâlâ durmuş öyle odanın ortasında:
yanlış çerçeveleri değiştiriyor resimlerdeki.

KURBAN

«Kız geberseydin, valla geberseydin;
bekledin de tam zamanını
öyle kaçtın evden. Yapacaksan
daha önce yapsaydın ya bunu.
Elin erkeği sana talip oluyor,
sen sabır nedir bilmeden
gidip kimbilir hangi ite
kendini teslim ediyorsun...»

Emine bayan polisle, evet o cuma sabahı
eve getirildiğinde - evde buruk bir yol telaşı,
ve babası Kemal'den okkalı iki tokat yediğinde,
annesi mutfak aralığında onu
ağlarken yakalayıp böyle demişti.

Böyle demişti de Emine'nin içini
annesinin bu sözleriyle geniş bir gülme
almıştı; tanımı yok, anlatılmaz.

.....
Nejdet, Kemal'in iş arkadaşı.
Kemal'lere sık sık uğrar,
çay içerler, tavla oynarlar.
İki ay kadar önce gene geldiğinde,
yanında ablası ve eniştesi,

gelişi bir başka gelişti. Hal ve tavırları
Nejdet'in bir başkaydı, beyaz gömlek giyip
kravat da takmıştı, eniştesi de öyle.
O günkü misafirlikte, Nejdet'in ablası
ve eniştesi «Allahın emri - Peygamberin kavliyle»
Emine'yi Nejdet'e istemiş, iki saat sonra da
anlaşma olmuş, söz kesilmişti. Geriye kalan:
Türkiye'ye izine gidildiğinde, Nejdet'in
annesi, babası Kemallere gidecek, başlık ve
çeyiz işleri konuşulacak, dönüşte de
Kreuzberg'de bir aile gazinosunda
her iki ailenin şanına yaraşır
düğün yapılacaktı.

Nejdet şimdi: bir küheylana binmiş, beyaz yeleli,
Emine'ye bir bakışı var ki: üstten ve mağrur,
sonra bir de buyurgan.
Emine ise o anı hiç unutmaz: fikrinden ilk geçen;
ne boynuna dizilecek dizi dizi altın takılar;
ne de telli duvaklı gelin giysisi.
O şimdi bir alageyik ince çevik bacaklı
hain avcının hilesini sezmiş,
avcıya en kararlı bir pusu
kurmada.

ÖÇ

Bundan sonrası kolay:
Emine her bahanede cilveli, sokulgan,
Nejdet'in hep yolu üstünde.

Günlerden pazartesi - Berlin'de bahar,
cumaya Emine, annesi, iki kardeşi

ve babası Kemal'le
Türkiye'ye uçacak.
Nejdet krank'a çıkmış,
Adalbert Sokağı'nda voltalıyor.
Karşısında birden gene Emine,
birlikte Landwehr Kanalı'nın
kıyısına gidiyorlar, söğütler eğilmiş
suya değiyor.

Sonrası daha da kolay:
Emine'nin okuldan bir arkadaşı var,
annesi, babası urlaub'da, evde yalnız.
Ona gidiyorlar, Emine daha bir cilveli
daha bir sokulgan.
Anlamı artık gizli değil,
bilerek oynanan bir oyun hiç değil.
Hem Türkiye'ye gidilecek,
hem Türkiye'den kaçılacak.
Hem kaçılan Türkiye sonra,
burası sanılacak...
O gece olan oluyor:
Nejdet'i aman görmeyin,
hem sevdalı, hem pişman.
Fabrikalı, çok fabrikalı, akort'lu,
akarbantlı, urlaub'lu, Krank'a çıkmaklı,
bol alışverilşi, Kaufhaus'lu,
oturma izinli, polis denetimli,
«Gastarbeiter» olunan bu çok lokalli
ve diskotekli şehirde;
bir lokalden çıkıp birine giriyorlar.
Ah, Nejdet'in ablası olmasa,
eniştesi olmasa, iş arkadaşı ve
müstakbel kayınbabası Kemal olmasa,
Türkiye ne kadar uzakta.

Yaşam nasıl özgür,
arzular nasıl gür.

Nejdet, Nejdet değil artık.
Ne olduğunu kendisinin de bilmediği
bir suçu işlemiş gibi
kime neyi,
nasıl anlatacağını bilmiyor.

Derken Perşembe gecesi:
Gene bir lokaldeler.
Emine yanında - dördüncü gece bu, Emine yanında
bir de Emine'nin okul arkadaşı.
Her kadehte birşeyler, birileri
Nejdet'in üstüne üstüne geliyor.
Her kadehte birşeylerden, birilerinden
Emine biraz daha kopuyor.
Bir ara polisler geliyor Lokal'e,
üniformalı, telsizli, yapmacıklı kibar;
yaşanan an duruyor birden.
Alışılmış bir baskın bu.
Önce kimlik kontrolu,
Emine ama, babasının pasaportuna kayıtlı.

Sonrası:
Poliste kanıksanmış işlemler. Kayıp listesinde
Emine'nin bulunan adı. Alınan ifadeler,
tutulan tutanaklar ve
bir bayan polis eşliğinde
ertesi sabah Emine'nin eve teslimi...
O sabah, tatü - tata eve getirildiğinde,
rutubetli avludan geçerken
Emine içinden:
Hepinizin içinde yıllardır saklı

alışkanlıklarınıza ve çevrenize
karşı gelemediğinizin;
olmak isteyip de olamadığınızın;
heybetli bıyıklarınızın altında
utangaçlığınızın ve korkaklığınızın
öcünü, ben aldım.
Kurtulun!
Ben de artık kurtuldum,
özgürüm...
diyor.

NEJDET'İN CAN SIKINTISI

«Ben bir kalabalığın içinde miyim, dışında mıyım?
Herkes bana bakar,
sanki bir tek göz olmuş,
herkes bana karşı.»

Yenilgi artık başlamıştır. Bakışları saklanır
kirpiklerinin altında. Gözleri önüne
düşer Nejdet'in.
Konuşmak halletmez hiçbir şeyi.
«Biz şehrin elleri değil miyiz işleri yapan?»
(Bu sözleri peki nerden duymuştu?)
Özgün buluşlar
anlık röprodüksüyon gülüşler
olur yüzünde,
sonra solarlar birden
vakitsiz açan diken gülleri gibi.
«Eller azalıyor,
yürüyen ayaklar çoğalıyor»
(Bu da kendi yakıştırması)

Nedir derdi? Doğru; işyerinin
bir bölümünü gene kapatıyorlar,
bir bölük işçiyi gene çıkarıyorlar,
tırpan ama; ona vurmadı.

Oturduğu bir evi de var. Doğru;
oturdukları sokakta birtakım
evleri gene yıkıyorlar ama;
yıkım onlarınkine uğramadı.
Peki nedir derdi?
Kıpırdıyor içinin bütün köşeleri,
dev bir yaprak ağır ağır,
sallanır gibi rüzgârda...
İçmek mi? (Bir yolculuğun başlangıcı,
olduğun yerde bir imgesel yolculuğun!)
Hayır içmese de olur. İşte bak,
pazarcı Paul'la atıştığından beri,
ağzına bir damla koymadı,
bira dahil.

Türkiye'den gelen,
son zamanlarda sık sık gelen,
nedense hep gelen;
büyüklerden birinin konuşmasından çıkıyordu.
(Kaçan trenin peşinden koşmak değilse
nedir bu?)
Havada bir sıkıntı, günlerdir patlamadı;
Sıcaklık 30,7 derece.

«Ben bir aynayım
yüzün vurur yüzüme
güzelliğin yansır»

Bir türkü mü söylesem?
Berlin'deki Emine'ye ama

türkü ne yazar?
«Adam: yalnız bırakmışlar sizi, diyor;
ne yalnız bırakılmışlığı be!..
Ufalmışız be!.. Ufalmışız...»
(Sedef kakmalı bir çerçeveye sıkıştırılan
çok kalabalık bir ordunun perspektifsiz
minyatürü gibi mi?)

«Bakmayın genç olduğuma,
yaşımın sayısını bilmeyecek kadar
ihtiyarlamışım ben...
Şaşarım bu garip halime ben...

Aylardan haziran, sıcak mı sıcak,
şu arka avuda güneş ne gezer;
sokaksa kazılmış bir çukur
içine bir düşüyorsun, sanki
Türkiye'ye benzer...»
(Dar nemli bir arka avludan,
kazılmış bir çukura benzer
bir sokağa çıkmak; aslında
o dar avludan, bütün Türkiye'ye
çıkmak gibidir mi, demek istedi
acaba Nejdet?)

«Bir sıkıntı dağını delip
bir sıkıntı dağına
çarpar gibiyim...»

Nejdet'in canı neden sıkılıyor?
«Ah, bir adını koyabilsem...»

Yürüdü,
önüne çıkan ilk Kaufhaus'a daldı,

hiç gereği yokken
iki emaye tencere
birden aldı.

DİE FREMDE İST NİCHT FREMD
(GURBET DEĞİL ARTIK)

Emine'nin T.C. Berlin Başkonsolosluğu'na ve Berlin İçişleri Senatörlüğü'ne yazdığı bir örnek dilekçedir:

Sayın baylar,
Sözüm özürse, özürümü bağışlayın,
sözümü ama kabul edin.
Ben babamın pasaportuna kayıtlıysam,
babamın yazgısı benim yazgım oluyor
taa bozkırdan peşinde sürüklediği;
taa bozkıra - uçakta o konuşkan amcanın dediği gibi
bir buldozer girip de 1950 sonlarında,
toprağı karmaya başladığından beri.

Arkasından yol göründü, gurbet başladı,
gurbet daha sılasında başladı ama
o adına «Alamanya» dedi.
Şimdi de ben «Türkiye» diyorum.

Ben geldiğimde beş yaşımı doldurmuştum,
on yıldır buradayım, kardeşlerim Berlin doğumlu.
Şimdi benim gurbetim nere, sılam nere?
Babamın gurbeti benim sılam oldu,
benim sılam, babamın hâlâ gurbeti.
N'olur silin artık benim kimliğimi
babamın pasaportundan.
Kendi cebimde kendi pasaportum olsun.

Soranlara kimliğimi açıkça söyliyeyim,
hiç utanmadan, hiç çekinmeden,
hatta biraz da öğünerek:
İçinde doğup, yaşadığım yüzyıl beni
böyle etti:
Doğumum - 1963, Kayseri,
Yaşadığım yer - Berlin, Kreuzberg.
Emine

BİR SOKAK BİR ŞEHİR BİR ŞAİR

Naunyn Sokağı'ndan çıktık yola
sözümüz Berlin'eydi.
Bir sözcükten çıktık yola

Türkçe sözümüz Berlin'eydi.

Böyle gördü gününü Aras
böyle dizdi sözü şiirinde

dizdiği söz Berlin'eydi.

Daha çok şeyler var
sözü edilecek,
aralanırsa eğer perdeler
pencerelerde bakın nasıl da
çeşitlidir manzaralar

manzaraların sözü Berlin'eydi.

Bir yanda tarihsel miras
bir yanda bireysel yazgı
ikisinin arası
ham bilinç

Bu uçrumun sözü Berlin'eydi.

İşte 1979 yılı geçip gitmede
çağ sonu koşup gelmede
hem acının hem sevincin
hem gidenin hem gelenin,

sözü Berlin'eydi.

Berlin, Schiller Sokağı, 1979 Haziran

SONSÖZ YERİNE

Biz nasıl Türkiye gerçeğinden gelip artık Almanya gerçeğinde yaşıyorsak, burada yaratacağımız yazın ve sanatımız da ancak bu durumun ifadesi olacaktır. Yani ne Türkiye yazın ve sanatının bir uzantısı, ne de Almanya yazın ve sanatının bir kopyası; her ikisinden de kaynaklanan, ama kendi bağımsız gerçeğini vurgulayan. Bu denge böyle sürdüğünce, bir çoğunluk içinde, özdeşliğini yitirmeyen bir azınlık olarak kalırız. Ben demokratik integrasyondan bunu anlıyorum; yoksa bu dengenin, taraflardan herhangi birine doğru bozulması, asimilasyonun ta kendisidir ki; bu da bizim yok olmamız demektir. Demek ki, burada yarattığımız yazın ve sanatta yapıp ettiklerimiz, aslında var olma, ya da yok olma savaşının da bir bakıma ta kendisidir.

Aras ÖREN
Berlin 1980

AÇIKLAMALAR

Naunyn Sokağı: Berlin'in Kreuzberg ilçesinde, eski belediye başkanlarından Franz Naunyn (1799-1860) adını taşıyan bir sokak. Sokağın hemen bütün yapıları, Almanların «Kuruluş devri mimarisi» dedikleri tarzda, ya geçen yüzyılın sonunda ya da bu yüzyılın başında yapılmışlar. Yapıların sokağa bakan ön kısımlarında genellikle subay, esnaf ve zenaatkar aileler, arka avluya bakan kanatlarda ise, işçiler otururmuş. Geçen yüzyılın ortasından başlayarak özellikle sonuna doğru Berlin'de gelişen endüstri, gereksindiği işgücünü, doğudan, Doğu Prusya'dan, Silezya'dan kırsal alanlardan getirdiği kişilerle kapatmaya çalışmış. 1970 başlarından bu yana Naunyn Sokağı'nda oturanların hemen tamamı Türkiye'den gelenler. Son yıllarda sokaktaki eski yapıların bazılarını yıktılar, yerlerine yeni konutlar yapıldı. Ama sokağın sosyal konumu değişmedi.

Cafe Bauer: 2'nci Savaş öncesi Berlin'in ünlü kahvelerinden biri.

Borsig Werk: Berlin'deki ünlü Borsig endüstri işletmesi. Söylentiye göre, gereğinde Alman imparatoru bile bu işletmeden borç alırmış.

Hotel Adlon: 2'nci Savaş öncesi Berlin'in ünlü otellerinden biri, daha çok yüksek dereceli memurlar ve parti ileri gelenleri kalırmış.

Ribbentrop: 1938-1945 arası Dışişleri Bakanı. Nürenberg mahkemesinde ölüme mahkûm edildi.

Reichsgerichtshof: Hitler dönemindeki yargıtay.

Bayerische Zelt: Daha çok orta tabakanın devam ettiği savaş öncesi dans lokallerinden biri. Bavyera yemekleri ve müziği ile ünlü.

Weimar Cumhuriyeti: 1. Savaş sonrası Alman imparatorluğu yıkılınca yerine kuruldu. 1919-1933. Ulusal Mecliste SPD sosyal demokratlar çoğunluktaydı. Parlementer demokrasi bütün yirmili yıllar boyu sürdü, Hitler'in 1933'de partisi NSDAP'in devleti ve iktidarı ele geçirmesiyle sona erdi.

Selbstmord ist kein Ausweg

Kampf mit der KPD: 1932, 1933 seçimlerinde Alman Komünist Partisi'nin ünlü tahta oyma baskılı seçim bildirilerinden. Türkçesi:

«İntihar çıkar yol değil
KPD ile birlikte savaş.»

Meister: Türkçe (maystır) okunur. Usta, ustabaşı demek.

Osram: Ampul fabrikası.

Hübner: Berlin'de, adı işçi sınıfı ve orta tabakalarda yaygın, taksitle satış yapan bir mobilya mağazası.

Dankeschön: Teşekkür ederim.

Speck: Domuzyağı.

Kommen Sie Frau, bitte: Tarzan Almancasıyla: «İçeri buyrun bayan, lütfen» anlamında.

Was Möchten Sie: Ne istiyorsunuz?

Die Teorie wird zur materiellen Gewalt,
wenn sie Massen ergreift: Teoriye kitleler sahip çıkınca, maddi bir güç olur.

Tarzan Almancası ile söylenmiş. Türkçesi şöyle:

Sehr geherter:	Çok sayın
Herr	Bay
Hoffmann.	Hofmann.
Arbeitsamt 2.	Çalışma dairesi 2.
Nicht	Hep bağırma!
.....	Hep hayır deme!
.....	Ben senin uşağın değilim.
	Ben bir suçlu da değilim.
	Ben bir işçiyim.
	İşçiler hep çalışır.
	İşçiler hep vergi öder.
	Sen şu kağıtlarımı
	hadi tamam et
	ne çıkar.

Tarzan Almancası ile söylenmiş. Türkçesi:

Herr	Bay
Fabrika Kollege!	fabrika iş arkadaşı!
auslender schlecht,	Yabancılar kötü,
du sagen	sen diyorsun - neden?
.....	Almanlar kötü.
.....	yabancılar diyor - neden?
	Ben insan,
	sen insan,
	sen işçi,
	ben işçi!
	Beraber biz ikimiz
	para yapıyoruz
	direktörüne fabrikanın...

Bahnhof Zoo: Batı Berlin ana tren istasyonu.

Hier gibt es mehr als Geld und gute Worte: İş ve İşçi Bulma Kurumu (çalışma daireleri)nin 70'li yılların başlarında her yere astığı reklam afişlerinden birindeki yazılar. Türkçesi: Burada iyi söz ve paradan daha da fazlası var.

«Kleine Tochter Weg»: Tarzan Almancası ile: «Küçük kız kayıp,» anlamında.

Urlaub: Yıllık dinlence.

Çartır: İngilizce (Charter). Tarifeli seferleri olmayan dolmuş uçak.

Arbeitsamt: Çalışma dairesi (İş ve İşçi Bulma Kurumu).

Tegel: Batı Berlin havaalanı.

Feierabend: İşbitimi, paydos vakti.

Aber, aber herr Paul: Ama, ama, bay Paul.

Bilig tomoten: Tarzan Almancası ile, ucuz domates, anlamında.

Kabelwerk: Kablo işletmesi.

Yıkık kilise: Batı Berlin şehir merkezinde, Kaiser Wilhelm kilisesi. Harpte yıkılmış, ayakta kalan yarım çan kulesi onarılarak anıt haline getirilmiş. Batı Berlin'in âdeta simgesi.

Aschinger: Berlin'de istasyon yakınında ayaküstü çorba içilen ve alaminüt yemek yenilen yerdi. 70 ortalarında yıkıldı.

Manteuffel: Berlin'de Kreuzberg ilçesinde bir sokak

Skalitzer: Berlin'de Kreuzberg ilçesinde bir cadde.

SFB: Batı Berlin Hür Radyosu, kısaltılmışı.

Kottbusserdamm: Batı Berlin Kreuzberg'de bir semt.

Bilka: Ucuz eşya ve yiyecek satan büyük mağaza.

Oma'lar: Büyükanneler, yaşlılar.

Zweite Generation ohne zukunft: Geleceksiz ikinci kuşak demek.

Max Libermann: Bir Alman ressamı.

Das Lexikon der Erotik: Erotizm sözlüğü, ansiklopedisi.

Koch Sokağı: Batı Berlin'de duvara yakın bir semt ve cadde. Eskiden basın çevresi imiş, şimdi ünlü basın kralı Springer yayınevinin bulunduğu yer, «Bild» bulvar gazetesi de burada basılıyor.

Mariannen Alanı: Türklerin yoğun oturdukları bölgede parkımsı bir alan. Havalar güzel oldu mu, buranın Türkiye'deki herhangi bir parktan ayırdı kalmıyor.

Kudamm: Kürfürstendamm'ın kısaltılmışı. Berlin'in ünlü gezinti bulvarı. Her iki yanında kahveler var. Son yıllarda küçük el zenaatları ile uğraşanlara tezgah kurmaları için izin verildi. Doğu işi el işlerine ve küçük anmalık eşyaların satışına sıkça rastlanıyor.

Spree: Berlin'in ortasından ve göller arasından geçen nehirin adı.

Prost: Şerefe.

Krank'a çıkmak: Bizim işçilerin sıkça kullandıkları bir deyim. Yarı Türkçe, yarı Almanca, hasta yazılmak demek.

Die Fremde ist nicht Fremd: Yaban artık yabancı değil.

Kollege: Arkadaş, iş arkadaşı.

Sitar: Hindistan'da kullanılan bir çeşit tambur.

Skat: Bir çeşit iskambil oyunu.

Scheisse: Pislik demek.

Fiyatı: 600 Lira
KDV dahil 660 Lira

FOTOĞRAF: GÜNER YÜREKLİK